

**SAĞLIK TEDBİRİ KAPSAMINDAKİ ÇOCUKLARIN AİLELERİNİN
EBEVEYN TUTUMLARININ TIBBİ SOSYAL HİZMET
PERSPEKTİFİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ: UŞAK İLİ ÖRNEĞİ**

ASİYE PÜR

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Cemile Zehra KÖROĞLU

Uşak

Haziran, 2025

**SAĞLIK TEDBİRİ KAPSAMINDAKİ ÇOCUKLARIN AİLELERİNİN
EBEVEYN TUTUMLARININ TIBBİ SOSYAL HİZMET
PERSPEKTİFİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ: UŞAK İLİ ÖRNEĞİ**

Asiye PÜR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Sosyal Hizmet Yönetimi Programı

Danışman: Doç. Dr. Cemile Zehra KÖROĞLU

Uşak

Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Haziran, 2025

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

SAĞLIK TEDBİRİ KAPSAMINDAKİ ÇOCUKLARIN AİLELERİNİN EBEVEYN TUTUMLARININ TIBBİ SOSYAL HİZMET PERSPEKTİFİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ: UŞAK İLİ ÖRNEĞİ

Asiye PÜR

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Haziran 2025

Danışman: Doç. Dr. Cemile Zehra KÖROĞLU

Araştırmada, tıbbi sosyal hizmet perspektifinden, sağlık tedbiri kapsamındaki çocuklara yönelik ebeveyn tutumları, otorite veya hoşgörü boyutunda incelenerek, sağlık tedbiri alan çocukların aile yapısı ve aile içi tutum ve davranışları hakkında bilgi sahibi olmak amaçlanmıştır. Bu kapsamda, uygulayıcısı sosyal çalışmacı olan sağlık tedbiri kararının, esas aldığı birey ve ailenin karşılıklı tutum ve davranışları üzerindeki etkisi ele alınmıştır. Araştırma bulguları çerçevesinde, ailelerin tutum ve davranışlarına uygun çözümler yapılarak öneriler sunulmuştur. Araştırma verilerini toplamak için 26 maddeden oluşan Anne Baba Tutum Ölçeği ve yarı yapılandırılmış görüşme formundan faydalanılmıştır. Araştırmanın evreni, 2023 yılında Uşak Eğitim ve Araştırma Hastanesi tarafından takibi yapılan ve sağlık tedbiri kapsamında bulunan çocuklardan oluşmuştur. Evren grubu içerisine kurum bakımı altında kalan çocuklar dâhil edilmemiştir, bunun nedeni ise bu çocukların farklı bir bakım ve izleme sürecinde olmaları ve ebeveyn tutumlarına ilişkin araştırmanın odaklandığı sağlık tedbiri kapsamındaki çocuklarla kıyaslanabilir olmamalarıdır. Aynı zamanda ölçeğin 10 yaşından küçük çocuklara uygulanamaması nedeniyle 10 yaş altı çocuklar araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu kapsamda 86 çocuk ile ölçek uygulaması yapılmış, sağlık tedbiri kararı bulunan 20 çocuğun ebeveyni ile de yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda, ebeveyn tutumları nitel ve nicel bulgular çerçevesinde değerlendirilmiş ve tıbbi sosyal hizmet perspektifinden yorumlanmıştır. Ebeveyn ve çocuklar

arasındaki iletişim sorunlarının ve çevresel faktörlerin, çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerinin belirgin olduğu görülmüştür. Bu kapsamda, sağlık tedbiri alan çocukların ve ailelerinin düzenli aralıklarla takibinin ve desteklenmeye devam edilmesinin önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Ülkemizde konuyla ilgili yapılan araştırmaların az olması nedeniyle, farkındalığı artırmaya yönelik akademik çalışmalara duyulan ihtiyacın önemi vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Korunmaya muhtaç çocuk, sağlık tedbiri, tıbbi sosyal hizmet, anne baba tutumları.*

ABSTRACT

AN EVALUATION OF PARENTAL ATTITUDES OF FAMILIES OF CHILDREN UNDER PROTECTIVE HEALTH MEASURES FROM A MEDICAL SOCIAL WORK PERSPECTIVE: THE CASE OF UŞAK PROVINCE

Asiye PÜR

Social Service Department

Uşak University Graduate Education Institute, June 2025

Supervisor: Associate Professor Dr. Cemile Zehra KÖROĞLU

In this study, from a medical social work perspective, parental attitudes toward children under protective health measures are examined in terms of authority and tolerance, with the aim of gaining insight into the family structures and intra-family behaviors of children receiving such measures. In this context, the impact of the protective health measure decision, implemented by a social worker, on the reciprocal attitudes and behaviors of the individual and family involved has been examined. Within the framework of the research findings, analyses appropriate to the families attitudes and behaviors were conducted, and recommendations were provided. To collect research data, the 26-item Parental Attitude Scale and a semi-structured interview form were utilized. The population of the study consisted of children monitored by Uşak Training and Research Hospital in 2023 who were under protective health measures. Children in institutional care were excluded from the population group, as these children undergo a different care and monitoring process and are not comparable to children under protective health measures, which is the focus of the study on parental attitudes. Additionally, children under 10 years old were excluded from the study because the scale could not be applied to this age group. Accordingly, the scale was administered to 86 children, and semi-structured interviews were conducted with the parents of 20 children who had protective health measure decisions. As a result of the study, parental attitudes were evaluated within qualitative and quantitative findings and interpreted from the perspective of medical social work. It was observed that communication problems between parents and

children, as well as environmental factors, had significant negative effects on the children. Within this context, it was found important to regularly monitor and continue supporting children under protective health measures and their families. Due to the limited number of studies on this subject in our country, the importance of academic research aimed at raising awareness has been emphasized.

Key Words: *Child requiring protective intervention, health precautions, medical social work, parental attitudes.*

ÖNSÖZ

Bu araştırma, Uşak Eğitim ve Araştırma Hastanesinin 28.02.2023 tarih ve E.210262266 sayılı yazısı ile Uşak Üniversitesinin Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'nun 17.02.2023 tarih ve E.129788 sayılı onayı ile yürütülmüştür.

Bu tezi hazırlamamda hiçbir zaman desteğini esirgemeyen, sabrı ve azmiyle bana ilham veren, zamanını, emeğini ve mesleki deneyimini benimle paylaşarak bana rehberlik eden değerli danışmanım Doç. Dr. Cemile Zehra KÖROĞLU'na, yüksek lisans ders sürecinde farklı bakış açıları kazanmama katkı sağlayan Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Ali KÖROĞLU'na,

Tez yazım sürecinde çalışma zamanımın bir kısmını bu çalışmaya ayırmamda yardımcı olan sevgili Uşak Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi Tıbbi Sosyal Hizmet Birimi'nde görevli sosyal çalışmacı arkadaşlarıma,

Tez yazım sürecinde beni dinleyen ve gerektiğinde yol gösteren yakın arkadaşım Aydan ARSLAN'a,

Bu süreçte umudumun ve cesaretimin kırıldığı anlarda beni cesaretlendirip yeniden harekete geçmemi sağlayan, hamilelik ve çocuk büyütme sürecimde her an yanımda olan ve tez yazabilmem için bana fırsat sunan sevgili eşim Hüseyin Rahmi PÜR'e ve tabii ki dünyama anlam ve mutluluk katan, uyku saatleriyle tez yazmama da katkı sağladığını düşündüğüm güzel kızım Elçin'e teşekkürlerimi sunarım.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Asiye PÜR

Lisans Öğretimi: Selçuk Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü

Yüksek Lisans Öğretimi: Uşak Üniversitesi Lisansüstü E.E., Sosyal Hizmet/
Sosyal Hizmet Yönetimi (YL)

Bildiği Yabancı Diller: İngilizce (orta seviye)

Mesleki Deneyim

Çalıştığı Kurumlar:

- Uşak İl Göç İdaresi Müdürlüğü (2018- 2020)
- Uşak Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi (2020- ...)

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ.....	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vii
ÖZGEÇMİŞ	viii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xii
1. BÖLÜM GİRİŞ	1
1.1. PROBLEM DURUMU	1
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI	1
1.2.1. Alt Sorular.....	2
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	3
2. BÖLÜM KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	6
2.1. ÇOCUK NEDİR? ÇOCUĞUN İYİLİK HALİ NEDİR?	6
2.2. ÇOCUK KORUMA POLİTİKALARI	7
2.2.1.Dünyada Çocuk Koruma Politikaları.....	7
2.2.2. Türkiye’de Çocuk Koruma Politikaları	11
2.3. TÜRKİYE’DE ÇOCUK KORUMA HİZMETLERİ KAPSAMINDA UYGULANAN HİZMET MODELLERİ	13
2.3.1. Kurum Bakımı Modelleri.....	13
2.3.2. Koruyucu Aile Hizmeti.....	14
2.3.3. Evlat Edinme Hizmeti.....	17
2.3.4. Sosyal ve Ekonomik Destek	19
2.3.5. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu Kapsamı ve Tedbir Kararları.....	21
2.4. ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARI.....	23
2.4.1. Cinsel İstismar	23
2.4.2. Fiziksel istismar	25
2.4.3. Duygusal istismar	26
2.4.4. Çocuk İhmali.....	28
2.5. ÇOCUKLARA YÖNELİK EBEVEYN TUTUMLARI	29
2.5.1. Demokratik Tutum.....	31

2.5.2. İhmalkâr tutum.....	32
2.5.3. Baskıcı- otoriter tutum	33
2.5.4. Hoşgörülü ve izin verici tutum	34
2.5.5. Aşırı Koruyucu Tutum.....	34
2.6. TIBBİ SOSYAL HİZMET KAPSAMI, İÇERİĞİ VE İŞLEYİŞİ.....	35
2.6.1. Sağlık Tedbiri Alan Çocukların Tıbbi Sosyal Hizmet Perspektifinden Değerlendirilmesi.....	38
2.7. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	39
3. BÖLÜM MATERYAL VE YÖNTEM.....	43
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	43
3.2. EVREN VE ÇALIŞMA GRUBU	44
3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	46
3.3.1. Görüşme Formu	46
3.3.2. Anne Baba Tutum Ölçeği	47
3.4. VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ.....	47
3.5. SÜRE VE OLANAKLAR.....	48
3.6. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	49
4. BÖLÜM BULGULAR VE YORUM	50
4.1. NİTEL ARAŞTIRMA BULGULARI.....	51
4.1.1. Ebeveynlerin Demografik Bilgileri	51
4.2.ÇOCUK VE EBEVEYN DAVRANIŞLARINI TANIMAYA YÖNELİK BULGULAR	54
4.2.1. Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirme Konusunda Dışarıdan Destek Alma Durumu	54
4.2.2. Ebeveynlerin Sosyal Çevresinin Çocuklarıyla Olan İletişimlerine Etkisi	56
4.2.3. Çocukların Sorunlu Davranışlarına Yönelik Ebeveyn Tepkileri ve Beklentileri.....	61
4.2.4. Çocuğa Yönelik Ebeveyn Beklentilerinin Karşılanmadığı Durumlar	69
4.2.5. Ebeveynlerin Çocuklarına Sevgi Gösterme Biçimleri.....	73
4.3. ANNE-BABA TUTUMLARINA İLİŞKİN BULGULAR.....	76
4.3.1. Ebeveyn- Çocuk İletişimi ile İlgili Bulgular.....	76
4.3.2. Ebeveynlerin Çocukların Sosyal Çevresi Hakkındaki Bilgi Düzeyleri	79
4.3.3. Ebeveynlerin Çaresiz Hissettikleri Konular	84
4.3.4. Çocukla İletişimde Yaşanan Bilgi Eksiklikleri.....	88

4.3.5. Aile İçindeki Kurallar ve Uygulanma Yöntemleri	92
4.3.6. Ailelerin Çocukları ile Birlikte Zaman Geçirme Durumu	97
4.3.7. Ailelerin Kendi Ebeveyn Tutumlarını Değerlendirme Durumları.....	100
4.4. NİCEL ARAŞTIRMA BULGULARI	103
5. BÖLÜM SONUÇ VE ÖNERİLER.....	112
KAYNAKÇA.....	119
EKLER LİSTESİ	147

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 3. 1. Katılımcıların Demografik Bilgileri (Nitel Araştırma).....	45
Tablo 4.1. Nitel Bulguların Analiz ve Değerlendirilmesi Süreci.....	51
Tablo 4. 2. Katılımcıların Demografik Bilgileri (Nitel Araştırma).....	51
Tablo 4. 3. Katılımcılara Ait Diğer Veriler (Nitel Araştırma)	53
Tablo 4. 4. Katılımcıların Demografik Bilgileri (Nicel Araştırma)	104
Tablo 4. 5. Ölçek Boyutlarının Değerleri.....	105
Tablo 4. 6. Ölçeğin Normallik Dağılımı	106
Tablo 4. 7. Cinsiyete Göre Ölçek Boyutlarının Değerlendirilmesi T Testi sonuçları.....	106
Tablo 4. 8. Eğitim Seviyesine Göre Ölçek Boyutlarının Değerlendirilmesi Tek Yönlü ANOVA Sonuçları.....	107
Tablo 4. 9. Anne-Babanın Birlikte Olma Durumlarına Göre Ölçek Boyutlarının Değerlendirilmesi Tek Yönlü ANOVA Sonuçları.....	109
Tablo 4. 10. Gelir Durumuna Göre Ölçek Boyutlarının Değerlendirilmesi Tek Yönlü ANOVA Sonuçları.....	109
Tablo 4. 11. Doğum Yılı ve Kardeş Sayısına Göre Ölçek Boyutlarının Değerlendirilmesi	110

1. BÖLÜM GİRİŞ

1.1. PROBLEM DURUMU

Çocuk refahı alanında gerçekleştirilen politikaların genel amacı, her çocuğun yetenekleri doğrultusunda yetişebilmesi için toplumun, çevrenin ve ailenin en uygun koşulları sağlamasıdır. Aile içinde sevgi ve ilgiyle büyümeyen, ihmale maruz kalan ve toplumsal yaşama uyum sağlaması güç görünen çocukların refahını sağlamak amacıyla devletin önemli bir rol üstlendiği bilinmektedir. Türkiye’de, çocuğun refahını sağlamak ve korumak amacıyla çeşitli yol ve yöntemler kullanılmaktadır (Yıldırım alp ve Hız, 2018). 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’na göre (2005) devlet tarafından korunma altına alınan çocuklar, belli bazı tedbirlerle ailesi yanında desteklenmektedir. Bu tedbirler kapsamında; eğitimine devam etmeyen çocuklar için eğitim tedbiri, bakım sorumluluğunu yerine getirmeyen ebeveynler için bakım tedbiri, danışmanlığa ihtiyaç duyulan durumlarda aile ve çocuğa yönelik danışmanlık tedbiri, barınma ihtiyaçları için barınma tedbiri ve sağlık alanında desteklenmesi gereken çocuklar için sağlık tedbiri uygulanmaktadır.

Türkiye’de koruyucu önlemlerin temel amacı, savunmasız çocukların güvenliğini sağlamak ve onların fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimlerini desteklemektir. Bu önlemler, çocukları ihmal, istismar veya sömürü gibi tehlikelerden korumayı amaçlamaktadır. Aile içindeki sorunlar çözülene kadar, çocuklar için geçici barınma ve eğitim hizmetleri sağlanmaktadır. Ailenin rehabilitasyonu desteklenerek, çocukların topluma uyumları güçlendirilmektedir (Alkılıç ve Kapmaz, 2022). Bu süreç, çocukların sağlıklı gelişimi için oldukça önemlidir. Bu çalışmada ise, sağlık tedbiri kapsamında çocukların anne ve babalarına ilişkin tutumlarının neler olduğu, genel aile yapısı ve ebeveynlerin konuya yönelik yaklaşımları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı, sağlık tedbiri kapsamında bulunan çocukların ebeveynlerinin tutum ve davranışlarını incelemek ve bu tutumların çocuklar üzerindeki etkilerini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda, ebeveynlere yönelik nitel; çocuklara yönelik ise nicel araştırma yöntemleri kullanılmıştır.

Araştırmanın temelinde yer alan grup, sağlık tedbiri kararı verilen çocuklardan oluşmakta olup, bu çocuklar sosyal hizmet uygulayıcıları açısından hem önemli hem de riskli bir grup olarak değerlendirilmektedir. Sağlık tedbiri kararına esas olan çocukların, aile içi şiddet mağduru, çocuk ihmali, cinsel istismar mağduru, parçalanmış ailelerin ruhsal etkilerine maruz kalanlar, uyuşturucu madde kullananlar, ebeveyn kaybı yaşayanlar, intihar girişiminde bulunanlar, suça sürüklenenler ve davranış sorunları olanlar gibi çeşitli sorunlar nedeniyle korunmaya muhtaç çocuk statüsünde değerlendirildikleri görülmektedir. Uygulanan kararın amacı, tıp uzmanlarının katılımı yoluyla çocukların daha iyi ruh sağlığına ulaşmalarına yardımcı olmaktır. Bu süreç, sosyal çalışmacılar ve doktorlar arasındaki iş birliği yoluyla aile ile iletişim sorunlarını iyileştirmeye odaklanır. Ek olarak, çocuğun gelişimini izlemeyi, sosyal çevresi hakkında fikir edinmeyi, değişimlerini desteklemeyi ve aile yapısına uygun yöntem ve davranışları belirlemeyi amaçlar.

Sosyal hizmet mesleğinde var olan problemlerin çözümüne ilişkin temel yaklaşım, değişim sağlamaktır. Problem durumunu meydana getiren ve besleyen etkenlerin değiştirilmesi, çözüm sağlanabilmesi ve müracaatçının güçlendirilmesi açısından etkilidir. Bu kapsamda yürütülen değişim yaratma süreci, sosyal hizmet alanında planlı bir müdahale süreci olarak adlandırılmaktadır (Zengin ve Çalış, 2017). Alanda çalışan sosyal çalışmacılar, kararın uygulanması sürecinde birey ve ailelerle görüşmeler yaparak, çocuğa yönelik belirlenen hedefler ve odaklanılacak sorunlar doğrultusunda bir müdahale planı hazırlamaktadır. Çocuk ve aile yapısı hakkında bilgi sahibi olmadan, karşılıklı tutum ve davranışları bilinmeden etkili bir müdahale yapmak zor olmaktadır. Bu nedenle öncelikli olarak çocuk ve aileyi tanımak ve buna uygun müdahale planı hazırlamak önemli olacaktır. Sosyal hizmetin odağında yer alan bireyi tanıma ve onun yüksek yararını gözetme bilinci hedef noktada yer almaktadır. Araştırmada elde edilen bulgulardan hareketle çocuk ve aile yapısındaki sorunlara dikkat çekilerek sosyal çalışmacıların bu alandaki destek ve rolleri değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır:

1.2.1. Alt Sorular

Araştırmanın amacına uygun olarak geliştirilen araştırma sorularından ilk ikisi nitel, son ikisi ise nicel verileri ölçmeye yöneliktir. Söz konusu sorular aşağıda sunulmuştur.

- Aile içi ilişkileri belirleyen kurallar, katılık ve esneklik açısından nasıl bir dengeye sahiptir?
- Ebeveynlerin çocuğa yönelik tutumları, yaş ve cinsiyetlerine bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Eğitim seviyesi ve ekonomik durum ile çocuğa yönelik tutumların arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Davranış biçimleri ile ailenin sosyo- ekonomik durumu arasında bir ilişki var mıdır?

Yabancı kaynaklardan uyarlanan ölçeklerde, genellikle çocukların ebeveynlerine yönelik tutumlarını ölçmeye yönelik ifadelerin bulunduğu görülmektedir. Bu nedenle, araştırmacıların aile içinde hem çocukların hem de ebeveynlerin ebeveyn tutumlarına ilişkin algılarını ölçebilecekleri paralel ölçeklere ihtiyaç vardır (Yılmaz, 2000). Bu araştırmada ise çocuklar açısından algılanan tutum ve davranışlarda kontrolcü, baskıcı, demokratik, ihmalkâr ebeveyn boyutunda çıkan sonuçlar değerlendirilmiştir. Aynı zamanda sağlık tedbirli çocukların ailelerinden beklentileri araştırmanın değişkenleri açısından değerlendirilmiştir. Demografik değişkenlere göre ebeveyn tutumları hakkında çalışma gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın nitel bölümünde, ailelerin kendi tutum ve davranış biçimlerine ilişkin değerlendirmeleri ile çocuklarından bekledikleri davranışlara yönelik sorulara yanıt aranmıştır.

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Türkiye’de çocuklara yönelik koruyucu ve önleyici tedbirler bulunmakta ve bu tedbirler Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, Milli Eğitim Müdürlüğü, İl Sağlık Müdürlüğü gibi kuruluşlar tarafından uygulanmaktadır. Bu kapsamda, belirli nedenler dolayısıyla ruhsal ve psikolojik problemleri olan ancak ailesi tarafından tedavi edilemeyen veya devlet kontrolün de tedavi edilmesi gereken çocuklar, korunmaya muhtaç çocuk statüsü altında sağlık tedbiri kararı ile değerlendirilmektedir.

Korunmaya muhtaç çocuk kavramı, kanunda da belirtildiği üzere bedensel, zihinsel, ahlaki ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan ihmal, istismar mağduru ya da suç mağduru çocukları ifade etmektedir. Bedensel gelişimi henüz tamamlanmamış her çocuk, anne babası olsun veya kimsesiz olsun, varlıklı ya da yoksul, suçlu ya da suçsuz gibi farklılıklar gözetilmeksizin hukuki anlamda korunmaya muhtaç çocuk olarak değerlendirilmektedir. Tam ve sağ doğum ile

başlayan bu süreçte, çocuğun reşit olana kadar korunmaya muhtaç çocuk statüsünde olması gerektiği kabul edilmektedir (Tuncer ve Erdoğan, 2018). Aile yapısı içinde zihinsel ve ruhsal gelişimlerini tamamlayan çocuklar, farklı erişkin kimlikleri geliştirerek, ileride kendi aile yapılarını da benzer şekilde sürdürebilmektedir. Bu nedenle, bireylerin hangi çevrede yaşamlarını sürdürdüklerini bilmek, gelecekte ortaya çıkabilecek olası sorunları anlamamıza katkı sağlayacaktır.

Çocukluk döneminde fiziksel, duygusal ya da cinsel istismar, ihmal veya aile içi şiddet gibi travmatik olaylara maruz kalan kişilerde zihinsel, fiziksel sağlık sorunları ortaya çıkabilmektedir. Bu durumlar kaygı ve depresyon gibi psikolojik belirtilerin yanı sıra, kişilerde alkol kullanımı, madde bağımlılığı riskini de artırabilmektedir (Sarı, 2018). Korunma ihtiyacı içerisinde çocuklarda yaşanan sorunların belirlenerek buna uygun çözüm önerilerinin geliştirilmesi önem taşımaktadır. Literatür taraması sonucunda, korunmaya muhtaç çocuklar üzerine çeşitli alanlarda kapsamlı çalışmaların bulunduğu; ancak, sağlık tedbiri kararı bulunan çocuklarla ilgili olarak sosyal bilimler alanında sınırlı sayıda çalışmanın mevcut olduğu görülmüştür. Bu sınırlı çalışmalardan bazıları arasında, Er Fazlıoğlu'nun (2019) sağlık tedbiri altındaki çocukların ve ailelerinin psikososyal özelliklerine ilişkin araştırması, Şimşek'in (2022) bu çocukların damgalanma deneyimlerine odaklanan çalışması ve Tomakin'in (2025) İstanbul ili özelinde çocukların sağlık tedbiri sürecine ilişkin yürüttüğü araştırma yer almaktadır. Bu çalışma ise, sağlık tedbiri kapsamındaki çocukların hem ebeveyn tutumlarını değerlendirmeye yönelik olması hem de Uşak ili özelinde gerçekleştirilmiş olması açısından özgün bir nitelik taşımaktadır.

Alanda çalışan sosyal çalışmacıların bu grupta yer alan çocuklara daha fazla faydalı olabilmesi, çalışma grubunu ve aile yapısını tanıması ile mümkün olmaktadır. Bu nedenle araştırmanın sosyal hizmet açısından önemi; sağlık tedbiri kararını uygulayan sosyal çalışmacıların, esas aldığı birey ve ailenin karşılıklı tutum ve davranışları hakkında bilgi edinmeleridir. Araştırma sonuçlarına dayanarak, bu tutum ve davranışlara uygun çözümlemeler yaparak öneriler sunmak hedeflenmektedir.

Bu bağlamda, söz konusu eksiklik göz önünde bulundurularak çalışmanın evreni, Uşak ilinde ilgili kanun uyarınca hakkında sağlık tedbiri kararı bulunan tüm çocuklardan oluşturulmuştur. Bu kapsamda, Uşak ili özelinde yapılan bu çalışma,

uygulayıcı meslek elemanlarına çalışma grubu hakkında bilgi sağlarken; aile yapısı, tutum ve davranışlar hakkında bilgi edinmenin, genel uygulama ve politika geliştirme açısından katkı sunması amaçlanmaktadır. Araştırma bulguları, aileler, alanda çalışan personel ve konuyla ilgili okuyuculara farkındalık kazandırması açısından önem taşımakta olup; aynı zamanda bu alanda farklı bakış açılarıyla yapılabilecek yeni araştırmalara katkı sunacaktır.

2. BÖLÜM KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. ÇOCUK NEDİR? ÇOCUĞUN İYİLİK HALİ NEDİR?

Pek çok ülke, ülkemizle birlikte, 18 yaşına kadar her bireyi yasal olarak çocuk kabul etmektedir. Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde, “Daha erken bir yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır” ifadesi yer alır. Aristoteles’e göre ise çocukluk, henüz olgunlaşmamış fakat olgunlaştığında yetişkin olacak bir insanlık evresidir (Durmaz, 2021). Çocuk kavramını tanımlamanın en basit yolu, kronolojik yaş üzerinden yapılmaktadır ve genel olarak belirli bir yaşa kadar bireylerin bazı davranışlara rıza yetisinin bulunmadığı kabul edilir. Ancak fiziksel gelişim, biyolojik değişimler ve psikososyal olgunluk gibi faktörler, bu durumu daha karmaşık hale getirebilir (Friedman, 1990).

Çocuk, insanlık tarihinin her döneminde var olan bir olgu olmakla birlikte, farklı zaman dilimlerinde çeşitli yaklaşımlara maruz kalmış ve bu süreçte önemli değişimler geçirmiştir. Mezopotamya’daki Babil Devleti’nde yer alan Hammurabi Kanunları, dünya tarihinde çocuklar ve aileler hakkında maddeler içeren ilk düzenlemeleri yapmıştır. Bu kanunlarda, kralın devlette üstlendiği görevler, aile içinde babaya yüklenmiş ve baba, aile biriminin "yüce" başkanı olarak kabul edilmiştir (Karadoğan, 2019). İlk Çağlarda, çocukların doğası yeterince anlaşılmadığından, babaların çocuk üzerinde mutlak velayet hakkına sahip oldukları düşünülmüştür. Orta Çağ’da ise çocuklara “küçük yetişkinler” gözüyle bakılmış, aileler zor yaşam koşulları sebebiyle onlara yeterince özen gösterememiştir. 18. ve 19. yüzyıllarda çocukların kimlik ve kişilikleri önem kazanmaya başlamış, bu durum çocuklar üzerine yapılan çalışmalarda artışa yol açmıştır. Özellikle dünya savaşlarının çocuklar üzerinde yıkıcı etkileri, bilim insanlarının çocuklara olan ilgisini daha da yoğunlaştırmıştır (Sağlam ve Aral,2016). Çocuklara yönelik artan ilgiyle birlikte, dünyada çocuğun iyilik halinin sağlanması kavramı giderek daha fazla önem kazanmaya başlamıştır.

Çocuk hakları perspektifinden bakıldığında, refah, çocuk haklarının gerçekleştirilmesi ve her çocuğun potansiyelini en iyi şekilde gerçekleştirebilmesi için gerekli fırsatların sunulması olarak tanımlanabilir (Bradshaw, Hoelscher, & Richardson, 2006). Çocuklarda iyilik hali, çocuğun fiziksel sağlığından, duygusal

dengeye ve sosyal işlevselliğe kadar birçok farklı boyutu içerir. Bu kavram, çocuğun yaşam kalitesini ve çevresindeki çeşitli alanlarda gelişme yeteneğini gösterir (American Academy of Pediatrics, 2019). Çocuğun iyilik hali, vurgu ve yaklaşımdaki farklılıklara rağmen, çocukların yaşamlarının çok boyutlu yönlerini ölçmekte ve çoğu, bir şekilde onların fiziksel, psikolojik ve sosyal refahıyla ilgili alanları içermektedir. Ayrıca, eğitim başarısı, ekonomik ve maddi kaynaklar, konut, yerel çevre ve boş zaman etkinliklerine erişim gibi sosyo-ekonomik ve çevresel refah ölçütlerini de farklı derecelerde içermektedir (Statham ve Chase, 2010). Çocuk refahı, çocuğun gelişimini mümkün kılan tüm şartları kapsar. Bu doğrultuda, çocukların ihtiyaçlarının karşılanması, güvenlik ve bakım hizmetlerinin temini, aynı zamanda eğitim olanaklarının sunulması büyük bir önem taşımaktadır (Özdemir, 2020).

2.2. ÇOCUK KORUMA POLİTİKALARI

2.2.1.Dünyada Çocuk Koruma Politikaları

20. yüzyıl, çocuk hakları açısından bakıldığında altın çağ olarak değerlendirilmektedir ve çocuk haklarına ilişkin önemli belgelerden olan Çocuk Hakları Sözleşmesi, 1989 yılında BM tarafından onaylanmıştır. Bu sözleşmenin kabulüyle birlikte çocukları yetişkinlere bağımlı bireyler olarak kabul eden yaklaşım farklılaşmış ve çocuk, hak sahibi birey olarak görülmüştür. Çocuk, toplum içinde bağımsız bir sınıf olarak kabul görmüş ve bu anlayışta çocuğun korunması yükümlülüğü yetişkin bireylere verilmiştir. Burada önemli olan nokta, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin çocuklar üzerindeki sorumluluk konusunu kamusal alanda ele almasıdır (Baykara Acar, Berghan ve Acar, 2018). Birleşmiş Milletler'in İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde ve diğer uluslararası sözleşmelerde belirtilen insan haklarından çocuklar da ırk, dil, din, cinsiyet, etnik köken gibi doğuştan gelen farklılıklar gözetilmeksizin, tüm haklardan eşit şekilde yararlanma hakkına sahiptir. Bu beyanname, aynı zamanda çocukların özel bir ilgi ve desteğe hakları olduğunu da vurgulamaktadır (Öztürk, 2011)

1924 yılında kabul edilen Cenevre Çocuk Hakları Beyannamesi, çocuğun korunmasına odaklanan ve devletleri bu konuda harekete geçirmeyi amaçlayan ilk uluslararası belge olarak kabul edilmiştir. 2. Dünya Savaşı'nın ardından dünya genelinde siyasi ve sosyal hayatın bozulması, eylemlerin yapılmasını engellemiş ve

bu dönemde uluslararası çocuk hakları konusunda somut adımlar atılmamıştır. Ancak, 1948’de İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi kabul edildikten sonra, 1959’da Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Beyannamesi’nin (ÇHB) kabul edilmesi, 1979’un Dünya Çocuk Yılı olarak ilan edilmesi ve 1989’da Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin (ÇHS) kabulü sürecini tetiklemiştir (Salim, 2011). Çocuk hakları bağlamında, çocuk suçluluğunun önlenmesine yönelik Riyad İlkeleri ve özgürlüğünden yoksun bırakılan çocukların korunmasına dair Havana Kuralları da uluslararası çocuk koruma sisteminin önemli bir parçası olarak kabul edilmektedir (Aslan, 2008).

Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesinde (1996) ise, çocukların yüksek yararı adına, çocukların kendilerini de ilgilendiren davalardan haberdar olmalarının, davalara katılabilmelerinin sağlanmasını temin etmek amaçlanmıştır. Burada bahsi geçen çocukları da ilgilendiren davalar, çocuk ve ebeveyn ilişkisini düzenleyen velayet davaları, ikamet edeceği yere ilişkin davalardır.

Pekin Kurallarında ise üye ülkeler çocuk koruyucu bazı politikalara onay vermiş durumdadır. Pekin kuralları içerisinde, çocukların ve ailelerinin daha iyiye yönlendirilmesi, suçtan uzak bir yaşam sürmelerinin sağlanması ve içinde bulundukları koşulların iyileştirilmesi hedeflenmiştir. Çocuk refahına yönelik olarak ise, kurumlar arası kaynakların etkin kullanımının hedeflendiği, tüm çocuklara sosyal adalet anlayışı içerisinde uygulanan adaletin, ulusal kalkınma süreci için bir parça olarak kabul edilmesi, çocuk adalet sisteminin sistemli bir şekilde geliştirilmesi gibi esaslar belirlenmiştir (Uluslararası Çocuk Mevzuatı,2013).

Ülkeler açısından bakacak olursak; Özgürlükler ülkesi olarak bilinen ABD’de, çocuk koruma sorumluluğu bir zamanlar öncelikle sivil toplum kuruluşları tarafından üstlenilmiştir. Bununla birlikte, çağdaş uygulamada, çocuk istismarı ve ihmali raporlarının araştırılmasının sorumluluğu artık kamu Çocuk Esirgeme Hizmetleri (CPS) kurumlarına düşmektedir. 1974 yılında yürürlüğe giren ve bugün de yürürlükte olan Çocuk İstismarını Önleme ve Tedavi Yasası (CAPTA), korunmaya muhtaç çocukların belirlenmesinin teşvik edilmesinde ve kötü muamele içeren vakaların halk tarafından izlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Tunçer, 2019). Çin’de ise, kapsamlı yasal düzenlemelerin olmaması, sosyal hizmetlerin çocuk koruma sektöründeki rolü ve konumunu çevreleyen belirsizliğe yol açmıştır.

Çocuk istismarı ve ihmalinin bildirilmesine yönelik yeni düzenlemelerin getirilmesi, fiziksel cezanın yaygın kültürel kabulü ve çocuk disiplininin özel bir aile meselesi olduğu inancıyla çelişmektedir. Bu çatışma, raporlama sistemlerine karşı direnç oluşturarak toplumsal kabul görmelerini zorlaştırmaktadır (Zhao, Hämäläinen ve Chen, 2017).

Almanya’da, Çocuk ve Gençlik Refahı Yasası, çocukların ihtiyaçlarını ebeveyn haklarına göre önceliklendirmektedir. Bu yasal çerçeve, devlete çocukların korunmasını ve refahını sağlayan çocuk savunucusu rolünü atamaktadır. Aynı zamanda devletin müdahalesi, gelişimlerini ve refahlarını teşvik etme hedefiyle uyumlu olarak çocukları ihmal ve zarardan korumayı amaçlamaktadır (Hetherington, 1998).

Romanya ve Macaristan gibi Doğu Avrupa ülkelerinde, çocuk koruma sistemini dönüştürmede farklı başlangıç noktaları olmuştur. Romanya, çocuk koruma sistemini ancak 1989’dan sonra siyasi ve ekonomik baskılar altında geliştirmeye başlayabilmiştir. Buna karşılık, Macaristan reformlarını 1980’lerin ortalarında başlatmıştır. Macaristan, alternatif çocuk koruma hizmetleri geliştirmede diğer geçiş ülkelerine göre daha ileri düzeydedir. İstatistiksel veriler, Macaristan’ın kurumsal bakımdan uzaklaşarak, koruyucu aile hizmetlerinin kullanımında kayda değer bir artış yaşadığını göstermektedir (Anghel, Herczog ve Dima, 2013). Bir diğer ülke olan Rusya’da çocuk koruma sistemi, üç ana kurum tarafından yürütülmektedir. Sağlık Bakanlığı, terk edilen veya bakım görmeyen çocukları bebek yetimhanelerinden alırken; Sosyal Refah Bakanlığı, sokakta yaşayan ve evden kaçan çocukları barınaklara yerleştirir ve bu çocukların ailelerine geri gönderilip gönderilmeyeceğine karar verir. Eğitim Bakanlığı ise, ihmal ve istismar vakalarını araştırarak, ebeveyn haklarının sonlandırılması için mahkemeye kanıt sunar (Endicott, 2006).

Güney Avrupa ülkeleri, İtalya’da 1970’lere ve İspanya’da 1980’lere kadar, kötü muamele vakalarında çocuğun aile ile bağıını korumaya yönelik aileden ayrılma yerine toplum temelli önlemlerin geliştirilmesine önem verilmiştir. Ancak İspanya’daki çocuk koruma tarihine bakıldığında, iç savaş sonrası siyasi durum ve diktatörlük dönemi, bu alandaki gelişmeleri doğrudan etkilemiştir. Neredeyse kırk yıllık diktatörlük döneminde, sosyal hizmetler ve çocuk koruma alanında 20.

yüzyılın başındaki hayır kurumlarına dönüş yapılmış; dini emirlerle yönetilen çocuk evleri, sadece terk edilmiş veya kötü muamele görmüş çocuklar için değil, yoksul ailelerin çocukları ve alkolizm, akıl hastalığı ya da fuhuş vb. sorunlar yaşayan ailelerin çocukları için de koruyucu evler açılmıştır (Valle, Canali, Bravo ve Vecchiato, 2013). Buradan da görüleceği üzere çocuk koruma üzerine yürütülen politikaların o dönemin siyasi koşullarından etkilenmiş olabileceği sonucuna varılabilir.

Bir diğer ülke olarak, Litvanya'da ise 2018 yılına kadar çocuk koruma uygulamaları yerel yönetimler tarafından yürütülmüştür. 2015'te toplum baskısıyla çocuk hakları politikaları gözden geçirilmiş ve 2018'de reformlar yapılmıştır. Bu reformla birlikte, şiddet türleri yasaklanarak, çocuk koruma sorumluluğu yerel yönetimlerden merkezi hükümete devredilmiştir (Kirka ve Tamutiene, 2023). İngiltere'de ise sosyal çalışmacılar, çocuğun korunmasına yönelik hizmetlerde resmî kurumlarda en önemli rolü üstlenmekte ve diğer profesyonel meslek elemanları ile ortak çalışmalar yürütmektedir. Çocuğun, aile yanından uzaklaştırılması gereken durumlarda sosyal çalışmacılar, bizzat hâkime başvurabilmektedir. Acil durumlarda ise polis, mahkeme kararı beklenmeden çocuğu, aileden uzaklaştırma konusunda yetkilidir. (Corby, 1998).

İsveç, İngiltere ve Türkiye açısından bakıldığında, aile temelli bir bakış açısının benzer olduğu görülse de uygulama açısından çocuk koruyucu hizmetlerin odak noktada olduğu bilinmektedir. Ailelerin kronik sorunlarına çözüm bulma arayışından çok, çocukların acil koruma altına alınması odaklı işlem yapıldığı söylenebilir. Gelişmişlik düzeyi iyi olan İngiltere'de koruma altına alınan çocuk sayısının gittikçe artması, aile ve çocuğu bir arada korumaya yönelik çalışmaların az olduğunu ve sadece çocuk koruma odaklı ilerlendiğinin bir kanıtı olarak değerlendirilebilir (İzci, 2021). Bu durum, çocuk koruma politikalarının sadece çocukların fiziksel ve psikolojik güvenliğini sağlamaya yönelik odaklanmasının, aile temelli çözümlerden uzaklaşılmasına neden olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, Türkiye'deki çocuk koruma politikalarına ve uygulamalarına bakıldığında, farklı bir yaklaşım ve stratejiler benimsenmiş olduğu görülmektedir.

2.2.2. Türkiye’de Çocuk Koruma Politikaları

Toplum, kendi geleceğini belirleyecek olanın yeni gelecek nesiller olduğunun farkındadır ve bu nedenle sağlıklı, güçlü, mücadeleci nesiller yetiştirmenin önemli olduğunu bilmektedir. Her canlı, kendinden sonra gelecek nesillerin uyum sağlayabilmesi ve gelişimini sağlıklı koşullarda sürdürebilmesi adına gerekli zemini hazırlar ve bunun içgüdüsel bir davranış olduğunun bilincindedir (Salim, 2011). Bubağlamda, çocuk koruma politikaları, sağlıklı ve güçlü bir gelecek inşa etmek adına, nesillerin güvenli, korunaklı bir ortamda büyümelerini ve gelişimlerini sürdürebilmelerini sağlamayı amaçlamaktadır.

Türk Tarihi açısından değerlendirildiğinde, çocuk koruma alanı ilk kez İlhanlılar döneminde devlet tarafından ele alınmıştır. Dönem içerisinde yetimhaneler, barınma ve koruma yurtları, terbiye ve ıslah evleri açılmış veya ekonomik yoksunluk çekenlere maddi destekte bulunulmuştur. Tüm bunlar, önemli adımlar olmakla birlikte, uygulamada kanunun eksikliği ve zorunluluğu ortaya çıkmıştır (Zevkliler, 1968). Çocuk koruma politikaları incelendiğinde ise özellikle Osmanlı Devleti’nin II. Abdülhamid döneminde sosyal hizmet kuruluşlarının sayısında belirgin bir artış yaşandığı görülmektedir. Bu artışın arkasında, II. Abdülhamid’in sosyal alanda gerçekleştirdiği modernleşme çabaları ve İstanbul başta olmak üzere, savaş nedeniyle kentlere doğru yaşanan büyük göç hareketleri yer almaktadır (Ünal, 2012). Osmanlı’nın özellikle son dönemlerinde acizlerin korunması, dilenciliğin önlenmesi ve özellikle yetim çocukların barınma, yiyecek, giyim, ısınma, eğitim ve istihdam gibi ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çabalar, bazen doğrudan devlet desteği ile Darülhayr ve Darülaceze gibi kurumlarda gerçekleştirilmiş, bazen de Darüşşafaka, Islahhane ve Hilal-i Ahmer gibi halk veya devlet yetkililerinin özel girişimleriyle oluşturulmuştur (Aslan, 2022).

Çocuk koruma alanındaki yasal eksiklik ise, Türk Medeni Kanunu ile tamamlanmıştır. Kanun, çocuk koruma açısından önemli bir adım teşkil etmektedir. 1926 yılında kabul edilen bu düzenleme, anne ve babası olmayan çocuklara vasi atanması gibi konuları ele alarak çocukların hukuki güvenliğini sağlamış ve devletin çocukların refahını koruma sorumluluğunu açıkça ortaya koymuştur (Özdemir, 2016). Medeni Kanun detaylı incelenecek olursa, ailenin sorumluluklarını yerine getirmede, çocuğun eğitim, beslenme ihtiyaçlarının karşılanamadığı, alkol ve uyuşturucu madde kullanımına yönlendirildiği, aile yanından uzaklaşarak vaktini

daha çok uygun olmayan kişilerle geçirdiği görülen, suça yönlendirilen çocuklar, korunma ihtiyacı olan çocuk olarak tanımlanmıştır. Belirtilen kanunda, evlat edinme ile ilgili maddeler de yer almaktadır (Soylu, 2019). Medeni Kanun'da, çocuğun korunması ile ilgili istismar eden ebeveynlerden biri ise velayeti kaldırma veya vasiliğin iptaline, istismara maruz kalan çocuk hakkında koruyucu tedbirler almaya ve istismar edenin tazminat ödemesine karar verilebileceğine yönelik hükümler de bulunmaktadır (Acar ve İçağasıoğlu Çoban, 2010).

Sonraki dönemde, Medeni Kanun ile birlikte İtalya'dan aldığımız ceza yasaları da çocuğu koruyucu hükümlere yer vermiştir. Aynı zamanda, 1961 ve 1982 Anayasası da çocuğu koruyucu hükümlerin önemini vurgulayıcı olmuşlardır. 1982 Anayasası, diğerinden farklı olarak gençlerin de korunmasını güvence altına alan bir yasa olmuştur. Yurtdışında çalışan Türk vatandaşlarının da aile birlikteliğinin korunması, çocukların ihtiyaçlarının ve sosyal güvencesinin sağlanması anayasanın 62. Maddesinde yer alan bir düzenleme olmuştur (Yörükoğlu, 2000). Yine, 1982 Anayasası değerlendirilirken, 2010 öncesi ve sonrası olarak iki döneme ayrılmak gerekmektedir. 2010'daki değişikliklerle, Anayasa'nın 10. Maddesine, çocuklara yönelik pozitif ayrımcılığın anayasal dayanağı olarak "Çocuklar için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz." ifadesi eklenmiştir. Ayrıca, "Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır." düzenlemesinde önemli bir ilerleme olarak görülmektedir (Aydın, 2012).

TCK' nın 477. Maddesinde, çocuk üzerinde yetkili ebeveynler, yasal temsilciler veya diğer yetkili kişiler tarafından yapılan kötüye kullanım durumlarında, bu kişilere hapis cezası verileceği belirtilmektedir. Ayrıca, bahsi geçen kişilerin çocuk üzerinde bu yetkileri kullanırken tamamen serbest bırakılmadığı da vurgulanmaktadır. Terbiye ve disiplin amaçlı görevi kötüye kullanmanın, bir suç unsuru olduğu belirtilmektedir (Pelendecioğlu ve Bulut, 2009). TCK' da çocuk istismarı alanı da ayrı bir başlık altında incelenmiş ve 103. maddede çocuğucinsel yönden istismar eden kişinin, sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacağı, cinsel istismarın sarkıntılık düzeyinde kalması hâlinde üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezasına hükmolunacağı belirtilmiştir. Çocuğa yönelik cinsel taciz ve reşit olmayanla cinsel ilişki de 104. ve 105. maddeler altında incelenmiştir. TCK 233. maddede ise, aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali başlığı altında "Aile hukukundan doğan bakım, eğitim veya destek olma yükümlülüğünü

yerine getirmeyen kişi, şikâyet üzerine, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.” ifadesi yer almaktadır (TCK, 2004). Kanunun incelenmesi sonucunda, çocukları koruyucu hükümlerin yer aldığı, çocuğa yönelik kötü muamelenin ayrı başlıklar altında suç olarak tanımlandığı ve cezai yaptırımların bulunduğu görölmektedir.

Türkiye’de ve Dünya’da çocuk korumaya yönelik tarihsel süreç incelendikten sonra, Türkiye özelinde çocuk korumaya ilişkin sosyal hizmet modellerinin de ele alınması araştırma açısından önemli bir katkı sağlayacaktır.

2.3. TÜRKİYE’DE ÇOCUK KORUMA HİZMETLERİ KAPSAMINDA UYGULANAN HİZMET MODELLERİ

2.3.1. Kurum Bakımı Modelleri

Duygusal gelişim, sevgiye bağılı olarak gerçekleşmektedir. Çocuklar, ilk yıllarda güvenli bağlanma yoluyla duygusal yakınlık ve sevgi bağı kurabilir. Bunun sonucunda çocuk, kendini değerli hisseder ve diğerk kişiler tarafından sevilmeye layık olduğuna yönelik güven duygusu geliştirir. Özellikle ilk dönemlerde, anne ve çocuk arasındaki bağı, duygusal gelişimin de önemli bir kısmını oluşturur. Ancak, ailesi yanında büyümemiş, sevgiden yoksun, korunmaya muhtaç çocuklar, kurum bakımının olumsuz etkilerini yaşamaktadır (Bıyıklı, 1987). Çocuğun aile yanında yetişmesinin önemi bilinse de bazı durumlarda aile bu görevini yerine getiremeyebilir. Bu durumda çocuğun korunması ve bakımı görevi devlete geçmektedir (Keten, 2017).

Aile temelli bakım, çoğu dönem kurum bakımına göre olumlu yaklaşılan bir uygulama olmuştur. Ancak, bu uygulama ile ilgili olarak ailenin koşullarının yeterince incelenmediğı, koruma altına alınma nedenlerinin göz ardı edildiğı ve ekonomik destek sağlanarak ailelerin çocuğa bakmaya zorlandığı yönünde eleştiriler bulunmaktadır. Çocuğun yalnızca ekonomik nedenlerle kurum bakımına alındığı iddiasının gerçeğı yansıtmadığı düşünölmektedir. Bir çocuğun kurum bakımında kalması, psiko-sosyal açıdan karmaşık nedenleri içinde barındırabilmektedir. Çocuğun yararına yönelik hareket ediliyorsa aile yanında kalması durumunun da değerlendirilmesi gerekebilmektedir (Karataş, 2007).

Her çocuğun destekleyici ve sevgi dolu bir aile ortamında büyüme hakkı bulunmaktadır. Dünyada koruyucu aileye yönelik istatistikler ve çalışmalar incelendiğinde; Avrupa ve Orta Asya bölgelerinin, dünya genelinde ailelerinden

ayrılmış en yüksek çocuk nüfusuna sahip olmaya devam ettiği görülmektedir. Bölge genelinde, büyük yerleşim kurumlarında kalan çocuk sayısında bir azalma görülmüşse de koruyucu bakım gibi diğer bakım türlerindeki çocuk sayısında artış yaşanmaktadır. Bu durum, birçok çocuğun hala ailelerinden ayrıldığını ve bu çocukların şiddet, taciz ve istismar gibi risklerle karşı karşıya olduğunu göstermektedir (UNICEF, t.y.). 2022 mali yılı itibarıyla Amerika Birleşik Devletleri'nde yaklaşık 370.000 gencin koruyucu bakım altında olduğu bilinmektedir. Aynı yıl içinde yaklaşık 186.602 genç, koruyucu bakım sistemine kabul edilmiş ve 201.372 gençbu sistemden ayrılmıştır (Bennett, Ravet ve Gabrielli, 2024). Çin'deki resmi veriler, alternatif çocuk bakımı altında bulunan çocukların yaklaşık %27,36'sının devlet tarafından finanse edilen 539 bakım kurumunda yaşadığını göstermektedir. Kurum bakımında olmayan çocukların %72,64'ü ise akrabalık bakımı, koruyucu aileler ve evlat edinme gibi diğer aile temelli bakım seçeneklerine yerleştirilmiştir (Yin, 2024).

Günümüzde batı ülkelerinde koruyucu aile ve evlat edindirme hizmetleri artma eğilimindedir; böylece kurum bakımında koruma altına alınmış çocukların sayısında önemli bir düşüş olduğu raporlanmıştır. Ancak ülkemiz açısından bakıldığında, kurum bakımının hâlâ önemli bir konumda yer aldığı görülmektedir (Özdemir, Sefer ve Türkdoğan, 2008).

2.3.2. Koruyucu Aile Hizmeti

Koruyucu aile uygulamasına yönelik ilk kanuni uygulamanın İngiltere'de 1601 yılında 'Yoksullar Kanunu' ile bahsi geçtiği bilinmektedir. Bu kanunla birlikte, ebeveynleri tarafından bakımı sağlanamayan çocuklar, yün ticareti ile uğraşan ailelerin yanına çırak olarak gönderilmiş ve belli bir yaşa kadar o ailelerin yanında bakımları sağlanmıştır. 1600'lü yıllar boyunca uygulama aynı şekilde devam etmiş, ancak 1992 yılında ülke genelinde koruyucu aileyi teşvik etmek amacıyla yuvada kalan veya sırada bekleyen kurum çocuklarının gönüllü koruyucu ailelerin yanına yerleştirilmesi uygulaması başlatılmıştır (Şenocak, 2006). Pek çok ülke tarafından kabul edilen Çocuk Hakları Bildirgesinde, çocukların duygusal ve maddi güvenlik içinde büyüme hakkı vurgulanmaktadır. Bu nedenle, çocuk gelişiminde ailenin rolünü önemseyen gelişmiş ülkeler, kurum bakımını azaltarak koruyucu aile ve küçük ev birimlerine yönelmiştir (Bıyıklı, 1995). Dünya genelinde birkaç örnekle koruyucu aile uygulamaları incelendiğinde;

İspanya’da, biyolojik ebeveynler çocuklarına bakamıyorlarsa, çocuğun geçici bakımı için başvuruda bulunabildikleri görülmektedir. İspanya’da koruyucu aileye yerleştirme, çocukları öz aileleriyle yeniden bir araya getirmeyi amaçlayan geçici bir düzenlemedir. Bunun mümkün olmadığı durumlarda ise bakım süresinin uzatılması ve kalıcı bakım veya evlat edinme önerilmektedir (Akt. Yani, 2022). İsveç’te ise çocukların sağlık problemi yoksa ve aile yanında yetişmelerine engel birdurum bulunmuyorsa, doğrudan koruyucu aile yanına yerleştirilmektedir. İngiltere’de de aynı şekilde, evlat edinme için uygun koşulları sağlamayan çocukların kurum bakımı görmeden doğrudan koruyucu aile yanına yerleştirilmesi sağlanmaktadır (İzci, 2021). İngiltere’ye bakıldığında; yerel yönetimler, koruyucu aile bulma konusunda özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarından destek alırken, ülkemizde bu süreç, Bakanlığa bağlı Koruyucu Aile Birimleri tarafından yürütülmektedir (Sayın ve Paslı, 2021). Dünyada koruyucu aile uygulamaları farklı şekillerde gerçekleştirilmektedir. Bu uygulama örneklerinden hareketle, ülkemizdeki koruyucu aile uygulamasının durumu incelendiğinde:

Öncelikle Osmanlı Devleti’nde çocukların iyi yetiştirilmesi önemli bir konu olmuştur ve yetim çocuklar için miras hakkı ve vasi tayini gibi kurallar, mahkeme tarafından belirlenmiştir. Anne veya babadan biri vefat ettiğinde, çocuğun bakımı ve eğitimi için bir kişi görevlendirilir ve İslam Hukuku’nda bu kişilere "hadin" ve bu sürece "hidane" denirdi (İşeri, 2014). Günümüzde ise koruyucu aileler, sosyal incelemeler sonucunda uygun bulunan geçici ebeveynlerdir ve çocuğun güvenli bir ortamda ihtiyaçlarının karşılandığı bir çözüm yolu olarak kabul edilir. Türkiye’de koruyucu aile hizmeti, 1961 yılında başlamıştır ve temelinde çocukların sevgi, ilgi ve güven ortamına ihtiyaç duyduğu düşüncesi yatmaktadır (Yolcuoğlu, 2009).

Türkiye’de, çocuğun hiç kurum bakımı ile tanışmadan aile yanına yerleştirilmesi amaçlanmaktadır. Ancak uygulama konusunda yasal prosedür işlemleri tamamlanana dek çocuk kurum bakımına yerleştirilmektedir. Yani, akraba koruyucu aile sisteminde bu amaca ulaşılabilirken, diğer koruyucu aile modellerinde çocuğun kısa süreli de olsa kurum deneyimi yaşayabilmekte olduğu görülmektedir (İzci, 2021).

Koruyucu aileler, kendi aileleri tarafından bakılamayan ve evlat edinme koşullarını sağlamayan çocukları kabul etmekte ve üç çocuğa kadar koruyucu aileye

yerleştirme yapılabilmekte, ayrıca öz ailelerinden izin alma şartı bulunmamaktadır (Karabekiroğlu, 2014). Koruyucu aile adaylarının, sağlam bir evlilik ilişkisine sahip olmaları, aile içi ve çevreyle uyumsuzluk yaşamamaları, duygusal olarak dengeli ve sorumluluk sahibi olmaları gerekmektedir. Ayrıca, koruyucu ailenin, çocuğun öz anne-babası ve kurumla olan ilişkilerini kabul edebilmesi önemlidir. Koruyucu ailedeki eşlerden birinin, çocuğun yaşı küçükse, aralarındaki yaş farkı 18 yaşından az olmamalıdır. Ancak, çocuk akraba veya yakın çevreden birine yerleştirilirse, yaş farkı 18 yaş şartına tabi değildir (Yazıcı, 2014). Diğer hizmet modellerinde olduğu gibi, koruyucu aile olabilmenin de belli prosedürleri bulunmaktadır ve ülkemizde bu hizmet modeli ile ilgili olarak Koruyucu Aile Yönetmeliği'nden faydalanılmaktadır. Koruyucu Aile Yönetmeliği (2012), çocuğun durumuna en uygun koruyucu aile seçimini, koruyucu ailenin eğitimini, sorumluluklarını, idare ile olan ilişkilerini, hizmetin işleyişini, koruyucu aileye talep halinde bu hizmetin karşılığı olarak yapılacak ödemeler ve izlemeye ilişkin esasları kapsar.

Türkiye'de koruyucu aile istatistikleri incelendiğinde; ASHB (2023) faaliyet raporuna göre, 2023 yılı içinde koruyucu aile hizmeti kapsamında; 1.587 koruyucu aile yanına 1.847 çocuk yerleştirilmiştir. Koruyucu aile sayısı 8.164'e, koruyucu aile hizmetinden yararlandırılan çocuk sayısı 9.806'e ulaşmıştır.

Ancak, bu olumlu gelişmelere rağmen, koruyucu aile modelinin uygulanmasında hizmetten faydalanan çocuklarda bazı istenmeyen sorunlar da ortaya çıkabilmektedir. Araştırmacılar ve çocuk hizmetleri çalışanları, koruyucu aile yerleştirmesinde istikrarın, başarının anahtarı olduğunu vurgulamaktadır. Tehlikeli ortamlardan çıkarılan çocuklar, sık yerleştirme değişiklikleri nedeniyle yetişkinlerle bağ kurmada zorluk yaşayabilirler (Rae, Litrownik ve Landsverk, 2000). Çocuklar açısından bakıldığında, Amerika'da yapılan bir çalışma, erkek olmanın, etnik azınlık mensubu olmanın ve özel eğitim ihtiyaçlarının, koruyucu ailedeki çocukların eğitim başarılarını olumsuz etkilediğini göstermiştir. Başka bir araştırma ise, koruyucu ailedeki kızların akran ilişkilerinde daha fazla zorluk yaşadığını ortaya koymuştur (Lee, 2023). Ebeveynler açısından bakıldığında, Tezel, Demirel ve Kaya (2018) araştırmalarında, koruyucu aile olmanın avantajları arasında aile ilişkilerindeki olumlu değişiklikler, ebeveyn duygularını yaşama, maddi olarak destek alma ve toplumda saygınlık kazanma gibi unsurlar belirtilmiştir. Dezavantaj olarak ise,

çocukların biyolojik aileleri tarafından geri alınma korkusu ve kaygısı öne çıkmaktadır. Çocuk refah sistemine dâhil olan gençler ve özellikle koruyucu ailede olanlar, bakımda olmayan gençlere kıyasla orantısız bir şekilde psikososyal ihtiyaçlarıyla ilgili endişeler yaşarlar; sonuç olarak, bu ihtiyaçların değerlendirilmesi ve uygun hizmetlere yönlendirilmesi kritik öneme sahiptir (Thompson, Colvin, Cooley ve Womack, 2022).

2.3.3. Evlat Edinme Hizmeti

Evlat edinmenin tarihçesi incelendiğinde, Roma Hukuku'nun önemli bir yer tuttuğu görülür. Roma Hukuku'nda velayet hakkı, evlat edinende asgari yaş gereksinimi ve evlatlık ile evlat edinen arasındaki yaş farkı gibi kavramlar yer alıyordu. Ayrıca, Roma Hukuku'ndan günümüze kadar gelen çifte miras hakkı da bu bağlamda önemlidir (Osmanoğlu Arıtürk, 1995). İslam öncesi Türk uygarlıklarında da aynı şekilde evlat edinme kurumunun var olduğu söylenebilir. Mevcut eski kaynaklar, hikâyeler ve rivayetler incelendiğinde, evlat edinmenin temelinde, çoğu toplumda olduğu gibi dini inançların yattığı görülmektedir. Özellikle erkek çocuğu olmayan aileler, soyun devamını sağlamak amacıyla evlat edinme yoluna başvurmuşlardır (Sağlam, 2019). Evlat edinme uygulamalarıyla ilgili en önemli kaynaklar, Turfan Uygurları'na ait sivil belgelerdir. Uygurlarda ömür boyu evlatlık verilen çocuklara dört kez izin hakkı tanınmıştır. Bu uygulamalar, Uygur toplumunun sınıflı yapısı ve işgücü ihtiyacı doğrultusunda şekillenmiştir. Evlatlıklar, öz çocuklar gibi barınma ve miras hakkı kazanmış ve bu durum, yazılı senetlerle güvence altına alınmıştır. Uygurların uygulamaları, modern hukuk anlayışına daha yakındır (Sıtkı Özkul, 2010). Orta Asya dönemine gelindiğinde; korunmaya muhtaç olarak görülen çocukların, diğer kan bağı bulunan aile üyeleri tarafından bakımının sağlandığı, kimsesiz bırakılmadıkları bilinmektedir. O dönem içerisinde bana bir şey olursa “çocuklarımdan durumu ne olur” düşüncesinin bulunmadığı görülmüştür. 10. yüzyılda Ahmet Yesevi ise, Hikmetler adlı eserinde yetim ve öksüz çocuklara vurgu yaparak toplumsal olarak konuya değinmiş ve evlat edinmeye yönelik şiirlerinde özendirilen bir yaklaşım sergilemiştir (Kocacıyık, 2019). Modern evlat edinme ise, 20. yüzyılın ilk yarısında Batı ülkelerinde çocuk refahı amacıyla ortaya çıkmış, çocukların fiziksel, duygusal ve eğitimsel ihtiyaçlarını karşılayacak kalıcı bir aile sağlamayı hedeflemiştir. Evlat edinme, çocukların olumsuz deneyimlerden kurtulmaları için bir fırsat olarak görülür ve farklı yaşlarda, deneyimlerle

gerçekleştirildiği için heterojen bir deneyimdir (Brodzinsky, Gunnar ve Palacios, 2022). Dünyada evlat edinme uygulamaları hakkında birkaç örnek verilecek olursa;

Güney Kore'de, Konfüçyüs geleneği nedeniyle soy ve ataerkillik önemlidir. Bu yüzden evlat edinme nadirdir ve babası bilinmeyen çocuklar, damgalanır. Evlenmemiş anneler, toplumsal utançtan kaçınmak için bebeklerini terk edebilir, bu da evlat edinmeye uygun çocukların bebeklik döneminde terk edilmesine neden olur (Tan, Major, Marn, Na ve Jackson, 2015). ABD'de evlat edinme prosedürleri, federal yönergelerle belirlenir, ancak her eyalet, kendi yasalarını oluşturur. Sosyal hizmetler, özel evlat edinme kurumlarına büyük ölçüde bağımlıdır ve bu kurumlar ulusal veya eyalet bazında lisanslı olabilir (Mefford, 2022). 1999-2022 döneminde Sağlık ve İnsan Hizmetleri Departmanı verilerine göre, 279.920 çocuk evlat edinilmiştir. 2022'de ABD'de 1.517 uluslararası çocuk evlat edinilmiştir (U.S. Department of State, 2024). İngiltere'de evlat edinilen çocuk sayısı 2011'de 3.100 iken, bu sayı 2015'te 5.330'a yükselmiştir. Ancak, bu artışa rağmen yargı mensupları da evlat edinme öneren bazı sosyal hizmet değerlendirmelerinin kalitesi konusunda endişelerini dile getirmiş, bu durum, sosyal hizmet uzmanları arasında güven kaybına neden olmuş ve 2017 yılında evlat edinme için yerleştirilen çocuk sayısında büyük bir düşüş yaşanmıştır (Selwyn, 2017). 2009 yılında Norveç hükümeti, evlat edinmenin çocuk koruma önlemi olarak artırılmasını savunan bir beyaz kitap yayımlamış ve bu öneri geniş destek görmüştür. Ancak, resmi raporlar, profesyonel ve kamuoyunun destekleyici görüşleri ve artan çocuk hakları odaklanmasına rağmen, Norveç'te hâlâ çok az evlat edinme yapıldığı görülmektedir (Helland ve Skivenes, 2021).

Evlat edinme başvuruları, ülkemizde ise Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı il müdürlükleri tarafından alınmakta ve değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, aracı kurum olmadan da gerçek kişiler, gerekli şartları sağladıkları takdirde doğrudan ilgili mahkemeye başvurabilirler. Her iki durumda da evlat edinme süreci, sonuç olarak mahkeme kararı ile tamamlanmaktadır (Aslantürk& Koç, 2019). İl müdürlüklerine yapılan başvurular, sosyal çalışmacılar tarafından değerlendirilir ve ailelere sıra ve bekleme süresi bilgisi verilir. Çocuk yuvası bulunmayan illerde başvurular uygun illere yönlendirilir ve sırası gelen aileye tercihlerine uygun çocuklar gösterilir; olumlu iletişim sağlanamazsa aile, tekrar sıraya alınmaktadır (Yılmaz, 2013). Bir küçüğün evlat edinilebilmesi için, evlat edinen kişinin çocuğa bir

yıl süreyle bakım ve eğitim vermesi gerekmektedir. Ayrıca, evlat edinme sürecinde çocuğun yararı gözetilmeli ve evlat edinen kişinin diğer çocuklarının hakları, adil bir şekilde korunmalıdır (Osmanoğlu Arıtürk, 1995). Ayırt etme gücüne sahip olan küçüğün rızasının alınmış olması ve Türk Medenî Kanunu'nun 311 ve 312. maddeleri dışında, 309. maddede belirtilen şekilde küçüğün ana ve babasının rızasının bulunması gerekir. Küçüğün vesayet altında olması durumunda, Türk Medenî Kanunu'nun 397. maddesi gereği vesayet dairelerinin izni alınmalıdır. Ayrıca, eşlerin en az beş yıldan beri evli olmaları veya her ikisinin de otuz yaşını doldurmuş bulunmaları şarttır (ÇHGM, 2024).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının (2021) yılsonu istatistik verilerine göre 2011 yılında evlat edindirilen çocuk sayısı 11.444 çocuk iken 2021 yılında 18.391 çocuğa yükselmiştir. On yıllık verilere bakınca, düzenli bir artış olduğu görülmektedir. Ancak, Türkiye’de evlat edinme ve koruyucu aile sisteminin hala düşük düzeyde kalmasının sebebi, bu konuya karşı ülkemizdeki olumsuz bakış açısı olarak değerlendirilebilir. (Tuncer ve Erdoğan, 2018).

2.3.4. Sosyal ve Ekonomik Destek

Sosyal yardımlar, geçmişten bu yana yoksullukla mücadele konusunda ülkelerin uyguladığı yöntemlerden biridir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde; insan onuruna yakışır bir hayatın hak edildiği ve kişilerin temel ihtiyaçlara ulaşabilmesine, tıbbi bakım ve sosyal hizmetlere de hakkı olduğuna değinilmiştir. Sosyal yardımlar, genel anlamda yoksulluk nedeniyle hayatlarını en düşük standartlarda bile sürdürebilme konusunda zorlanan kişi ve ailelere yönelik yapılan yardım desteğini kapsar (Akyıldız, 2018).

Dünyada sosyal ve ekonomik destek benzeri uygulamalar incelendiğinde; AB’de sosyal hizmetler, yerel ve bölgesel yönetimlerin sorumluluğundadır. Hizmet sağlayıcıların çeşitliliği nedeniyle hizmetlerde standartlaşma hedeflenmektedir. AB, bu amaçla yerellik ilkesini uygulamaya veya dıştan hizmet satın almaya çalışmaktadır, böylece toplumun en hassas ve engelli kesimlerine ulaşılacaktır (Apan, 2007). Almanya’da ise doğumdan itibaren tıbbi bakım, ebe yardımı, annelik parası, evde bakım gibi çeşitli yardımlar, genel sağlık sigortası kapsamında federal bütçeden finanse edilmektedir. Kamusal sosyal yardımlar, aileyi koruma esaslı olup, gelir durumuna bakılmaksızın çocuklu ailelere düzenli sosyal transferler

yapılmaktadır (Barış ve Ataman, 2019). İsveç ve Norveç'te sosyal yardımlar, sosyal demokrat rejimle devlet eliyle ve kamu kaynakları kullanılarak sağlanır. Brezilya'da sosyal yardımlar, gelir, barınma ve özerklik temelli olup, Sürekli Nakit Yardımı (BPC), yaşlılar ve engellilere koşulsuz gelir sunar. Arjantin'de ise çeşitli nakit yardım programları eş zamanlı uygulanmakta ve faydalanıcılar, bu programlar arasında geçiş yapabilmektedir (Dama ve Karagöl Tanas, 2015). "Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetlerinin Değerlendirilmesi Projesi Araştırma Sonuç Raporu"na (2014) göre, ABD ve Norveç'in çocuk koruma sistemleri arasında belirgin farklar bulunmaktadır. Norveç'te sosyal hizmetler bir hak olarak sunulurken, ABD'de hak temelli yaklaşım yoktur. Norveç'te aile hizmetleri geniş kapsamlıdır, ABD'de ise sınırlıdır. Norveç'te düşük risk, müdahale için yeterli görülürken, ABD'de yüksek risk beklenir. Norveç'te hizmetler aile yanında bakım üzerine, ABD'de ise ev dışı kuruluş hizmeti üzerine yoğunlaşır. İskandinav ülkeleri, UNICEF'in 2011 raporunda çocuk refahı açısından üst sıralarda yer almıştır.

Tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye'de de çocuk koruma ile ilgili temel anlayış, çocuğun ailesi yanında kalabilmesine odaklanır. Bu kapsamda uygulanan yöntemlerden biri ise sosyal ve ekonomik destek hizmetidir (Tamkoç, 2017). Sosyal ve Ekonomik Destek hizmeti, gençlerin ve ailelerin sorunlarını önlemeyi, sorun çözme becerilerini geliştirmeyi ve yaşam standartlarını yükseltmeyi amaçlayan, koruyucu bir modeldir. Bu hizmetle, çocuklar, aile içinde korunmakta ve sanatsal, kültürel ve sportif faaliyetlere katılımları desteklenmektedir (ÇHGM, 2024). Ekonomik yoksunluk yaşayan ailelere, bu hizmet sağlanarak, düzenli hane ziyaretleri yapılmakta ve çocuğun bakımı ile aileye danışmanlık verilmektedir. Bu ziyaretlerde, ekonomik desteğin amacına uygun kullanılıp kullanılmadığı da denetlenmektedir (Bilgin, 2019). Burada önemli olan, ailenin verilen desteği istismar edip etmediğinin önüne geçmektir; bu amaçla sosyal çalışmacılar tarafından sosyal inceleme gerçekleştirilerek denetim sağlanmaktadır.

SED hizmetinden yararlanacak kişilerin düzenli gelirinin olmaması, maddi mal varlığı bulunmaması ve çalışabilir durumda olanların İş-Kur'a kayıt yaptırması gerekmektedir. Müracaatçı, yardımı amacına uygun kullanacağını ve değişiklikleri kuruma bildireceğini taahhüt eder. Ayrıca, çocukların eğitime devamı şarttır (Bilgin, 2019).

2.3.5. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu Kapsamı ve Tedbir Kararları

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda (2005) koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun aile yanında korunmasını sağlamak amacıyla alınan önlemleri kapsamaktadır. Bu tedbir kararları incelendiğinde;

- a) Danışmanlık tedbiri, çocuğun yetiştirilmesi konusunda ebeveynlere yönelik eğitim sunan ve yol gösterici olan,
- b) Eğitim tedbiri, eğitim çağına olup eğitimine devam etmeyen çocuğun herhangi bir eğitim kurumuna devam etmesine veya bir meslek edinme kursuna kayıt olmasına,
- c) Bakım tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan aile üyelerinin bu sorumluluğu yerine getirememesi nedeniyle kurum bakımı altına alınması veya devlet destekli farklı hizmetlerden faydalandırılmasına,
- d) Sağlık tedbiri, çocuğun ruhsal, fiziksel sağlığının korunmasına ilişkin sağlık takibinin sağlanması veya varsa bağımlılığına ilişkin tedavisinin sağlanmasına,
- e) Barınma tedbiri, kalacak bir yeri olmayan, çocuklu ya da hayati tehlikesi bulunan hamile kadınlara yönelik kalacak yer sağlamaya hizmet eden tedbir kararıdır (Çocuk Koruma Kanunu, 2005).

Tedbir kararlarının içeriğinde, günümüzde daha önceki yıllarda yaygın olarak uygulanan kurum bakımı yerine, aile yanında çocuğun koruma altına alınmasına yönelik hizmetlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu değişim doğrultusunda, verilen kararlardan biri olan danışmanlık tedbiri ile çocuğun ruhsal, fiziksel gelişimi ve çevresi, sistem yaklaşımı çerçevesinde bütüncül olarak ele alınmaktadır (Bağdat, 2018).

Danışmanlık tedbirinin esas amacı aileye çocuk yetiştirme, çocuğun sağlıklı gelişimi ve eğitimi konularında yol gösterici olmaktır. Gerekli görülürse bu tedbir kararı varken de başka tedbir kararlarının alınabileceği hususunda aileye bilgi verilmektedir (Günaydın, 2022). Sosyal çalışmacılar tarafından çocuğun gelişimi ile ilgili aileye bilgi verilmesi, çocuk yetiştirme hakkında aile ile konuşulması, çocuklara ise geleceğe yönelik plan ve hedef belirleme konularında danışmanlık sağlanmaktadır. Bu tedbirin uygulanmasından ise kanun ile birlikte ASHB, MEB ve

yerel yönetimler sorumlu tutulmuştur (Güneş, 2015). Danışmanlık tedbiri kapsamında aile içi veya bireysel sorunların çözümü ile ilgili olarak çocuk ve aile üyeleriyle görüşülmesi amaçlanmaktadır. Danışmanlık, yol gösterici ve rehberlik edici olması nedeniyle, çoğu zaman aileler tarafından uygulanması istenilen bir tedbir kararı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ailelerin çocuklarının gelişim süreçlerinde karşılaştıkları zorluklar göz önüne alındığında hem danışmanlık hizmetleri hem de devletin eğitime yönelik desteği, çocuk koruma sisteminde önemli rol oynar. Sosyal devlet anlayışı gereği, çocukların eğitimine devam edebilmesi için devlet, tüm imkânlarını seferber eder. Eğitim tedbiri, zorunlu eğitim kapsamında okula gönderilmeyen veya devamsızlık sorunu yaşayan çocuklar için uygulanır ve çocuğun akademik seviyesinin iyileştirilmesini amaçlar. Ancak, uzun süre okuldan ayrı kalma ve akademik başarısızlık gibi sorunlar, bu tedbirin etkinliğini engelleyebilmektedir (Yalçın, 2011).

Sağlık tedbiri ise, çocukların genel sağlık durumunun takip edilmesini amaçlar. Aile veya çocuk mahkemeleri tarafından verilen bu karar kapsamında, hizmet alıp almadıkları düzenli olarak kontrol edilir ve en geç 3 ayda bir çocuk mahkemesine rapor edilir. Mahkeme, tedbirin sonuçlarını inceleyerek kaldırma, uzatma veya süresini değiştirme kararı verebilmektedir (Nasıroğlu, 2017). Aile veya kurum yanında kalan çocuklar için bakım ve sağlık tedbiri kararlarının birlikte uygulanması yaygındır. Alkol veya uyuşturucu madde kullanan çocuklarda, sağlık tedbiri kararı verilebilir ve bu karar, çocuğun rızası olmadan, meslek elemanları tarafından çocuğun yararı gözetilerek alınabilir (Yeniyol, 2019). Sağlık tedbiri kararı, genellikle istismar, madde kullanımı, intihar girişimi, aile içi sorunlar ve ailenin çocuğun sağlık sorunlarının takibini ve tedavisini sağlamadığı durumlarda alınan bir karardır. Bu karar, aile tarafından bizzat çocukların muayeneye katılımının sağlanması nedeniyle çocuk için yararlı bir uygulama olduğu söylenebilir.

5395 sayılı kanun kapsamında, bakım tedbiri, danışmanlık, eğitim, sağlık ve barınma tedbirlerinin etkisiz olduğu durumlarda uygulanır. Bu tedbir ile çocuklar aile yanına yerleştirilmedikçe, kurum bakımında kalır. Ebeveyn başvurusu veya kurum talepleri üzerine yapılan değerlendirmelerde, aile durumu gözden geçirilir ve müdahale planı düzenlenir. Uzman raporuna göre, bakım tedbiri kararı alınırsa çocuk

uygun bir kuruluşa yerleştirilir. Acil durumlarda ise "Valilik Oluru" ile kurum bakımı işlemi yapılır ve sonrasında bakım tedbiri kararı talep edilir (Ege, 2017).

Bir diğer tedbir kararı olan barınma tedbiri, yeterli ve sağlıklı barınma yeri bulunmayan çocuklara veya hayati tehlikede olan hamile kadınlar ile çocuklarına uygun barınma yeri sağlanmasını amaçlayan bir önlemdir (Aktürk, 2016).5395 sayılı kanun kapsamında uygulanan bu tedbirler, çocukların güvenliğini ve refahını sağlamak için kritik bir öneme sahiptir. Bu süreçler, ailelerin yaşadığı zorluklar karşısında çocukların en iyi şekilde korunmasını hedeflerken, sosyal çalışmacıların yürüttüğü değerlendirme ve müdahale planları, her çocuğun bireysel ihtiyaçlarına uygun çözümler geliştirmeyi amaçlamaktadır.

2.4. ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARI

2.4.1. Cinsel İstismar

Antik Çağ'da Yunan savaşçıların çocukları sevgili olarak benimsedikleri aynı şekilde Eski Roma'da ekonomik seviyesi yüksek olan erkek çocukların herhangi biri tarafından cinsel istismara maruz kalmaması adına boyunlarında altıntop taşıdıkları ve Hristiyanlık ile birlikte çocuğa karşı cinsel yönelimlerin kınandığı, uygun görülmediği bilinmektedir (Akbaş ve Sanberk, 2011). Bir durumun istismar olarak adlandırılması için kişinin zarar görmesine neden olan ve uygun görülmeyen davranış olması gerekmektedir. TCK'ya göre, cinsel davranışın anlam ve önemini kavrama yetisine sahip olmayan çocuklara karşı yapılan cinsel davranışlar, cinsel istismar olarak tanımlanır. Fiziksel temas içerip içermediğine göre cinsel istismar iki grupta incelenebilir. Genellikle bu durum gizli kalmakta ve ortaya çıkması zor olmaktadır. Cinsel istismar olaylarının saklanması sorunun çözümü konusunda bir engel oluşturmaktadır. Bu konuda araştırma yapılması zorlukları da beraberinde getirmektedir. Bu olay sonucunda çocukta kısa veya uzun dönemli olmak üzere etkiler mevcuttur ve gelişimini olumsuz etkileyebilmekte ve tahrip edici etkisi nedeniyle yaşam kalitesini de olumsuz etkilemektedir (Aksüt, 2020).

Cinsel istismara maruz kalan kız ve erkek çocuklar, cinsiyete bağlı olarak farklı tepkiler geliştirebilmektedir. Cinsel istismar, erkek çocuklarda davranış bozukluklarına, kızlarda ise kendine zarar verme davranışına sebep olmakta ve bu durum sigara söndürme, intihar girişimi gibi davranışlarla kendini göstermektedir.

Güvenli aile bağına sahip olmayan çocukların cinsel istismara maruz kalma olasılığının daha yüksek olduğuna dair bulgular mevcuttur. Ebeveynler arasındaki ilişkilerde veya ebeveyn-çocuk ilişkilerinde zayıflıkların bulunması, cinsel istismarı artıran durumlar arasında yer almaktadır (Karabekiroğlu, 2014). Bulgulara göre cinsel istismar bir sınıfa bağlı görünmemektedir; ancak bu konuda çocuk koruma programına alınan çocukların büyük bir kısmının yoksul olduğu dikkat çekmektedir. Çünkü orta sınıf ailelerde bu konuda bildirim oranının oldukça düşük olduğu görülmektedir (Corby, 1998).

Aile içerisinde yaşanan çocuğa yönelik cinsel istismar olayları, dışarıdan bir gözlemcinin bulunmaması nedeniyle aslında gizli kalmaktadır. Ancak burada bir şeyler olduğuna dair şüphesi bulunan veya bilen akraba veya yakınlar bulunmaktadır. Genellikle literatür bulgularına bakıldığında, çocuğun annesinin bunu fark ettiği görülmektedir (Gerke, Lipke, Fegert ve Rassenhofer, 2021). Türkiye’ de ise duruma bakıldığında sosyal hizmet birimi tarafından bildirilen cinsel istismar vakalarının fiziksel istismar vakalarına göre daha fazla olduğu görülmektedir. Ancak yine de cinsel istismar olayı gizlenmesi gereken bir durum olarak değerlendirilip, bildirilmemektedir. Bakıldığında çocuklar istismar açısından kolayca hedef alınabilen bir grup olarak belirlenmekte ve yaş fark etmeksizin hayatının bir döneminde istismara maruz kalabilmektedir. Çocuğun yaşı ile olaya yönelik verilen tepki ve davranış sorunları arasında bir ilişki bulunmaktadır (Yiğit, 2005). Çocuklar, hangi ebeveynine daha fazla yakınlık hissediyorlarsa, konu hakkında kendilerini açma olasılıkları artmaktadır. Ancak, bunun tersine, çocuğun yaşadıklarını anlatmadığı durumlarda istismar daha uzun süre devam edebilir ve yıpranmışlık durumu daha da kötüleşebilir. Bu nedenle çocuğu iyi tanımak ve erken dönemde konunun dile getirilmesini sağlamak önem taşımaktadır.

Konunun ihbar edildiği ve hukuki boyut kazandığı durumda, çocuk ile görüşmenin alınabilmesi amacıyla ülkemizde Sağlık Bakanlığı bünyesinde ÇİM’ler kurulmuştur. Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM), cinsel istismara maruz kalmış çocukların durumunu farklı kişilere ifade etmesinin önüne geçmeyi, örselenmelerini engellemeyi ve tek seferde bu konuda eğitim almış kişilerin yanında kendilerini ifade etmelerini sağlamayı amaçlayan, Sağlık Bakanlığına bağlı olarak kurulmuş çocuk yararına merkezlerdir (Bağ ve Alşen, 2016). Cinsel saldırı, bir suçtur ve bunu tıbbi boyutta hastalık olarak ele alıp suçu masum bir hale getirmek risklidir. Bu nedenle

çocuklara rahatsız edici davranışlardan nasıl uzaklaşacakları ve nasıl bildirimde bulunacakları konusunda eğitim verilmesi, ayrıca sağlık çalışanlarının cinsel istismar belirtilerine yönelik farkındalığının artırılması önemlidir (Okan İbiloğlu, Atlı, Oto ve Özkan, 2018).

2.4.2. Fiziksel istismar

Çocuk istismarı, insanlık tarihi boyunca var olan bir sorundur. Ancak bu konuya yönelik sistematik çalışmalar, son yıllarda hız kazanmıştır. İlk kez 1962'de Henry Kempe tarafından dile getirilen çocuk istismarı, "dövülmüş, hırpalanmış çocuk sendromu" kavramıyla tanımlanmıştır. Kempe, çocuğun defalarca şiddete maruz kaldığı bu durumu, istismar konusunda bir kavram olarak kullanmıştır. 1970'li yıllarda Amerika, İngiltere ve Avrupa'da çocuk istismarı, toplumsal bir sorun olarak çalışma alanına girmiş ve artık toplum tarafından da konuşulmaya başlamıştır (Polat,2017: 19) Çocuğun fiziksel istismarı, bir çocuğa bir ebeveyn, bakıcı veya başka bir kişi tarafından kasıtlı olarak fiziksel zarar verme eylemidir. Amerikan Pediatri Akademisi'ne göre, çocuğun fiziksel istismarı, ömür boyu süren ciddi sonuçlara yol açan bir sorundur (Özbay, Aşağıdağ ve Eker, 2023). Fiziksel istismarın risk faktörlerinden biri, bazı vakaların fiziksel cezalardan kaynaklanmasıdır. Disiplin amacıyla uygulanan fiziksel cezalar, kemik kırıkları, iç kanamalar, çürükler ve yanıklar gibi yaralanmalara yol açabilir. Çocuğun sağlığını ve gelişimini olumsuz etkileyen, kaza dışında meydana gelen bu tür yaralanmalar da fiziksel istismar olarak değerlendirilebilir (Tüzün Özçiçek, 2023). Fiziksel istismarın kırık, yanık ve farklı lezyonlar gibi belirgin bulguları bulunmaktadır. Bu vakalar, çocuğun durumunun daha kötüleşmesinden korkulduğu için genellikle hastanelerin acil servislerine başvurulmaktadır. Olay, itiraf edilmemekte, genellikle evde kaza sonucu meydana geldiği ya da kardeşle yaşanan kavgada olduğu ifade edilmektedir (Pelendecioğlu ve Bulut, 2009).

Erken çocukluk döneminde meydana gelen istismar, yetişkinlik dönemi davranışlarının şekillenmesinde etkili olmaktadır. Bunun yanı sıra, çocuğun sosyal yaşantısı, akademik durumu da bu durumdan olumsuz etkilenebilmektedir. Çocuklarda ergenlik döneminde ortaya çıkan saldırgan eğilimler de ebeveynler tarafından çoğunlukla anlayışla karşılanmamaktadır ve aile, bu konuda fiziksel istismara yönelebilmektedir (Malgaz Güçlü ve Acemioğlu, 2020). Fiziksel istismara

maruz kalan çocuklarda ise hırçınlık, sosyal çevresiyle sorun yaşama, kavgaya eğilim veya tam tersi içe kapanıklık gibi durumlar görülebilmektedir. Bu açıdan, konu ile ilgili yapılan araştırmaları ele almak, konunun derinleme anlaşılması açısından önem arz etmektedir.

Türkiye’de 1991 yılında gerçekleştirilen bir araştırmada, fiziksel istismarın en sık, bebeklik ve okul öncesi dönemde görüldüğü, bu durumda çocuğun kendisini ifade edememesi ve savunmasız olmasının etkili olduğu tespit edilmiştir. Fiziksel istismar, her ne kadar erken yaşlarda yaşansa da bireyler üzerinde ömür boyu süren etkiler bırakabilmektedir. 2006 yılında yapılan başka bir araştırmada; fiziksel istismarın görülme sıklığının %24 olduğu tespit edilmiştir (Akyüz, 2022). Cheung vd., (2016)’nin çalışmalarında ise, fiziksel istismara uğrayan 8-12 yaş aralığındaki 87 çocuğun sosyal davranışları akranlarıyla karşılaştırılmış, istismara uğrayan çocukların arkadaş olarak seçilen akranlarla olumsuz ilişkilerinin olduğu, daha saldırgan ve daha az işbirlikçi davrandıkları; ebeveyn ve öğretmenleri tarafından daha olumsuz olarak değerlendirildikleri ve sosyal ilişkilerinde daha fazla sorun yaşadıkları bulunmuştur.

Yine Türkiye’de gerçekleştirilen Türkiye’de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması’na göre, fiziksel istismar, 7-14 yaş aralığındaki kız çocuklarına genellikle anne, baba, öğretmen, arkadaş ve büyük kardeşler tarafından uygulanırken; erkek çocuklar arkadaş, öğretmen, baba, büyük kardeş ve tanımadıkları kişiler tarafından bu davranışlara maruz kalabilmektedir. 15-18 yaş grubundaki kızlar ise, istismarı çoğunlukla baba ve öğretmenlerden yaşadıklarını bildirirken, aynı yaş grubundaki erkekler daha fazla istismar bildirmiş ve bunu genellikle baba, arkadaş ve tanımadıkları kişiler nedeniyle yaşadıklarını ifade etmişlerdir (Türkiye’de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması, 2010).

2.4.3. Duygusal istismar

Duygusal istismar, küçümseyici, alaycibir tavırla veya tehditvari yaklaşım sergileyerek çocuğa ya da kişiye yaklaşılması durumudur. İstismar eden kişi, diğerinin üzerinde baskı kurmaya çalışarak, küçümseyici, alaycı ifadelerle yaklaşır ve olumsuz eleştiride bulunur. Burada esas niyet, karşısındaki kişiyi korkutarak kontrol altına alma düşüncesidir. Bu tür bir istismara maruz kalan kişi, kendisini

çaresiz ve aciz hisseder ve kendisine olan güveni zedelenir. Sonraki süreçte ise istismar edene karşı bağımlılık gelişmeye başlar. Her sosyo ekonomik sınıfta, eğitim düzeyinde görülme olasılığı olmakla birlikte, istismarcının eş, anne-baba, sevgili olma olasılığı yüksektir (Öztürk, 2011:41). Bu durumun aile içerisinde görülme sıklığı fazla olsa da dile getirilme oranı oldukça azdır. Bazı bireylerde bu durumu kabullenmişlik, boyun eğme görülebilir.

Bu açıdan çocuklar, genellikle tek bir istismar türüne maruz kalmamakta, birden fazla istismar ve ihmal türü bir arada görülebilmektedir. Örneğin, fiziksel istismar ya da ihmal yaşayan bir çocukta duygusal ihmal ve istismar da ortaya çıkabilmektedir. Bu durum, çeşitli araştırmalarla da desteklenmiştir (Orhaner, 2018). 1990'lı yıllarda yapılan araştırmalar, çocukların fiziksel istismarına ve ihmeline sıklıkla psikolojik veya duygusal istismarın da eşlik ettiğini göstermiştir. Bu bulgular doğrultusunda, duygusal istismar bağımsız bir istismar türü olarak kabul edilmiştir (Durmaz, 2021). Duygusal ihmal, çocuğun sevgi, bağlılık, bakım ve sosyal destekten yoksun kalmasını ifade ederken; duygusal istismar, çocuğun duygusal ve kişilik gelişimini engelleyen olumsuz etkileri kapsar. Duygusal istismar, fiziksel bulgular göstermese de fiziksel istismarın yarattığı hasar kadar yıkıcı olabilir; ancak belirtileri daha gizlidir (Kütük ve Bilaç, 2017). Özetle, duygusal istismar, çocuğun sevgi, bakım ve ilgiden mahrum bırakılması ile psikolojik zarar verici olumsuz durumlara maruz bırakılması olarak tanımlanabilir (akt. Işık, 2023).

Duygusal istismarın fiziksel istismara eşlik ettiği durumlarda, fiziksel belirtiler iyileştikten sonra bile uzun süreli psikolojik etkiler devam edebilir. Duygusal istismar, çocuğun duygusal gelişimini olumsuz etkileyebilir, uygun duygusal tepkiler oluşturma yeteneğini bozabilir ve hayat boyu süren duygusal sorunlara yol açabilir (Can, Tırtıl ve Dokgöz, 2011).Çocuklukta duygusal istismar ve duygusal ihmal deneyimlerine maruz kalmak, bağlanma ilişkilerinin güvenliğini tehdit edebilir ve uyumsuz bir benlik gelişimiyle sonuçlanabilir. Duygusal istismar ve duygusal ihmal, çocuklara kötü muamelenin tüm biçimleri arasında en az çalışılan konular arasında yer alsa da en çok görülen ihmal ve istismar çeşitleri arasında yer aldıkları söylenebilir (O' Dougherty Wright, Crawford, Del Castillo, 2009). UNICEF ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun 2010 yılında yayınladığı Türkiye' de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması'na göre, ülkemizde 7 ile 18 yaş

aralığındaki çocukların %45'inin fiziksel istismara, %51'nin duygusal istismara ve %25'inin ihmale uğradığı rapor edilmiştir (Beyazıt, 2015).

Olumsuz etkileri açısından değerlendirildiğinde, Lee (2015) 'nin Kore'de yaptığı araştırmada, çocuklukta yaşanan duygusal istismar ile yetişkinlikteki intihar eğilimi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Araştırmada, 18 yaşından önce maruz kalınan duygusal istismar sıklığının artmasıyla intihar eğilimlerinin de arttığı gözlemlenmiştir. Bu bulgular, çocuklukta yaşanan duygusal istismarın, yetişkinlikte ortaya çıkan duygusal sorunlar aracılığıyla intihar eğilimi üzerinde dolaylı bir etkisi olabileceğini göstermektedir. Ayrıca, 18 yaşından büyük bireyler için mevcut bulgular, yaşanan deneyimlerin uzun vadeli etkilerinin, bu deneyimlerin kendisinden ziyade bireylerin onları nasıl değerlendirdiği ve içselleştirdiği ile daha yakından ilişkili olabileceğini göstermektedir. Dolayısıyla, benzer araştırma sonuçlarından hareketle, duygusal istismarın çocukluktan erişkinliğe dek etkisinin olabileceği düşünülmektedir.

2.4.4. Çocuk İhmali

Çocuğun fiziksel veya duygusal olarak ihtiyaçlarının karşılanmaması, ihmal olarak tanımlanır. İhmalin farklı türleri mevcuttur. Fiziksel ihmal, çocuğun temel ihtiyaçları olan barınma, beslenme gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmamasıdır. Çocuğun sevgi ve ilgiye yönelik ihtiyaçlarının karşılanmaması ve duygusal olarak mahrum bırakılması ise duygusal ihmal olarak adlandırılmaktadır (Cesur Yılmaz,2018). Çocuk ihmal ve istismarı, genç yaşta ebeveyn olma, ebeveynlerin geçmişte ihmal ve istismar yaşamaları, düşük sosyo ekonomik düzey, kişilik bozuklukları ve sosyal sorunlar gibi çeşitli risk faktörleriyle ilişkilidir. İhmal, istismara göre daha yaygındır ve düşük ekonomik düzeydeki çocukların ihmale uğrama olasılığı 15 kat daha yüksektir. Ayrıca, geçmişte istismara maruz kalan ebeveynlerin çocuklarına benzer davranışlar sergileme olasılığı daha fazladır. İlk kez ebeveyn olanlar ve gençlik döneminde ebeveynlerine karşı asi olan çocuklar da risk altındadır (Küpeli, Kanbul ve Derman, 2003).

Çocuğa temiz kıyafet sağlamama, yeterli ve uygun beslenme koşullarının bulunmayışı, uygun barınma şartlarının olmaması, çocuğun temizliğine ve bakımına dikkat edilmemesi gibi temel ihtiyaçların karşılanmaması, çocuğun fiziksel olarak ihmaldedir (Beyazova ve Şahin, 2011). Çocukların düşük ücretle çalıştırılarak ucuz işgücü haline getirilmeleri ve haklarından mahrum kaldığı işlerde çalışmaları ise

ekonomik istismardır. Yoksullaşma oranının artması, gelir dağılımındaki eşitsizlikler, çocuk işgücünün ucuz olması ve bu nedenle tercih ediliyor olması, sorunun meydana gelmesinde etkilidir. Yaşlıları gibi eğitim hakkını kullanamayanlar da parkta oyun oynaması gereken yaşlarda çalışmak zorunda kalan çocuklar, bazen mendil satarken, bazen trafikte zorla dilendirilen bireyler olarak karşımıza çıkmaktadır (Aryal, 2010).

Eğitimle ilgili ihmal ise, okul çağındaki bir çocuğun eğitim hakkının engellenmesidir. Özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklar ile ilgilenilmemesi, okul devamsızlıklarının denetlenmemesi ve çocuğun okula gitmemesine göz yumulması gibi durumlarda bu ihmal türüne örnek oluşturmaktadır.

Çocuk ihmali, ailenin çocuk üzerinde sorumluluklarını yerine getiremediği durumlarda gözlemlenir. Bununla birlikte, devlet ve diğer kurumların da çocuk üzerinde sorumlulukları vardır. Çocukların hak ve özgürlüklerden eşit bir şekilde yararlanamaması, temel bakım ve beslenme gibi ihtiyaçlarının karşılanamaması, anne ve babanın çocuğuna danışmanlık sorumluluğunu yerine getirememesi ve çocuğun yalnız bırakılması gibi durumlar da çocuk ihmali davranışlarıdır. İhmal ve istismarı birbirinden ayırt etmeyi sağlayan en önemli nokta, istismarın aktif, ihmalin ise pasif olmasıdır. Nitekim çocuk istismarı, çocuğun gelişimini fiziksel ve zihinsel olarak kısıtlayıcı, somut davranışlar içermektedir (Aral ve Gürsoy, 2001).

2.5. ÇOCUKLARA YÖNELİK EBEVEYN TUTUMLARI

Çocuklar açısından en sağlıklı ortamın, anne ve babanın birlikte olduğu aile ortamı olduğu söyleyenebilir. Anne ve baba, doğumdan itibaren çocukla en çok etkileşim içinde bulunan kişilerdir. Çocuğun bakımından sorumlu olan bu kişiler, sevgi dolu davranışları ve olumlu tutumlarıyla, çocuklar üzerinde olumlu etkiler yaratırken, aynı zamanda çocukların gelişimi için önemli bir ortam da sağlamaktadırlar (Tezel Şahin ve Özyürek, 2008). Çocukların en temel ihtiyacı, ailesi tarafından sevgi ve değer görmektir. Bu durumun yanısıra, çocuğun kendi işlerini kendisinin yapabilmesine olanak sağlamak, cesaret kazanmasına uygun ortam hazırlamak da oldukça önemlidir. Ne yazık ki Türk toplum yapısında, kız ve erkek çocuk ayrımı görülebilmekte ve buna bağlı olarak da çocuklarda psikolojik gelişim yönünden olumsuz etkiler söz konusu olabilmektedir. Ancak, şunu da belirtmek gerekir ki, geçmişte erkeklerin daha fazla ön planda yer aldığı toplumumuzda,

günümüzde kadın ve erkek işlerinde ayrımın ortadan kalktığı ve kadınların da rahatlıkla kendisini ifade edebildiği bir dönüşüm yaşanmaktadır (Özalp, 2009).

Ailelerde sorunların olması muhtemeldir ve en temel problem, iletişimsizlik olarak göze çarpmaktadır. Evlilikler, zamanla çiftler arasında güç müdahalelerine dönüşebilmektedir. Bu durumdan sadece anne ve babalar değil, çocuklar da olumsuz etkilenir. Çocuğunun ahlaklı ve erdemli bir birey olmasını isteyen ebeveynlerin önce birbiri ile sonra da çocuk ile sağlıklı bir iletişim kurabilmesi gerekir. Ebeveynler, çocuklarını anlayabilmek için iletişim yollarını açmalı, bariyerleri ortadan kaldırmalıdır. Çünkü, korkutma, baskı kurma, küçümseyici yaklaşım ve azarlama, çocukları savunmaya yönlendirir. Bu durumda, çocukta, ebeveynine karşı öç alma duygusu ön plana çıkar. Bu nedenle, çocukların vicdanına seslenebilmek için, kelimelerin dil ile değil kalp ile çıkmasına dikkat etmek gerekir (Tarhan, 2010: 187). Yine, çocukların kişilik gelişimleri konusunda da ebeveyn tutumlarının önemli bir faktör olduğu bilinmektedir. Doğumla birlikte başlayan ve gençlik çağına kadar uzanan dönemde, en etkili uyarının anne ve baba olduğu görülmektedir (Karabeyeser, 2013).

Bu bağlamda, ebeveynlerin nasıl bir çocuk istedikleri ile ilgili zihinlerinde doğum öncesi bir çocuk imgesi bulunmaktadır. Ancak bu beklentinin karşılanmadığı durumlarda aile açısından kırgınlık oluşmakta veya aile, hayal ettikleri şekilde bir çocuk yetiştirebileceklerine dair küçük olasılıkların peşinde koşmaktadırlar (Yaman Bozdemir, 2019). Bu nedenle, ebeveyn tutumlarının etkisini değerlendirirken, yalnızca ebeveynlerin verdiği bilgilere odaklanmak yerine, çocukların, ebeveynlerinin kendileri ile ilgili tutum ve davranışlarını nasıl algıladıkları da göz önünde bulundurulmalıdır (Metin, 2021). Bu yaklaşım, ebeveyn ile çocuk arasındaki etkileşimin daha bütünsel bir şekilde inşasına olanak tanıyacaktır.

Nitekim, aileler, çocuklarında istemedikleri davranışları ortadan kaldırmakta zorluk yaşayabilmekte ve bu konuda hatalar yapabilmektedirler. Çocuğu kıskandırmak, eleştirmek, tehdit etmek ve fiziksel ceza vermek, bu tür hatalı davranışlara örnek olarak verilebilir. Örselenmiş çocukların büyük bir kısmı ise okul öncesi dönemde bu deneyimleri yaşamaktadırlar. Bu durumun, bu yaş grubunda fazla olmasının nedeni, bu yaş grubundaki çocukların daha savunmasız olmaları ve sıkıntılarını dile getirmede zorluk yaşamalarıdır. Yaşın ilerlemesiyle birlikte,

ailelerin tepkileri daha çok sözel cezalar, sevdiği bir eşya ya da aktiviteden mahrum bırakma gibi şekillerde kendini gösterebilmektedir (Kent Kükürtcü, 2011). Bu tür tepkisel davranışlar, çocukların davranışlarını değiştirme veya baskı altına alma konusunda etkili olabilmektedir ancak çocuk, uygulayıcıya veya topluma karşı nefret geliştirebilmekte ya da ebeveynine karşı sevgi eksikliği yaşayabilmektedir. Bu bağlamda, Amerika ve Avrupa kültürlerinde ebeveynlere karşı sevgide azalma gözlemlenirken, Japonya gibi doğu kültürlerinde bu durum görülmemektedir. Türkiye’de de doğu kültürlerine benzer şekilde, geleneksel bir bakış açısı hâkimdir ve fiziksel cezaya karşın anne- baba sevgisinde azalma beklenmemektedir (Karaçanta, 2009).

Buna karşın, aynı kültür içerisinde olsalar bile, ebeveynlerin çocuk yetiştirmeye yönelik tutumları ve çocukların bu tutumları algılayış şeklinde farklılıklar görülebilir. Konu ile ilgili olarak ülkemiz özelinde gerçekleştirilen ölçek uygulamalarında, çoğunlukla, gençlerin ebeveyn tutumlarını algılama biçimlerine odaklanıldığı görülmektedir. Yapılacak çalışmalarda ebeveyn tutumları gençlere sorulabilir, ancak ebeveynlerin de görüşlerinin alınması önemlidir. Bu şekilde, her iki tarafın da ilgili tutuma yönelik algıları ölçülmüş olacaktır (Yılmaz, 2000). Bu durum, çocuk gelişimi ve aile içi ilişkiler üzerine yapılacak çalışmalarda daha geniş bir perspektif sunacaktır.

2.5.1. Demokratik Tutum

Demokratik aile tutumunda, ailede güven, değer verme ve sınırları belli bir hoşgörü ortamı bulunmaktadır. Çocuklar, birey olarak kabul edildikleri gibi, söz hakları bulunmakta, düşüncelerine saygı duyulmakta ve çocuklar, oldukları gibi kabul edilmektedir. Çocuklara sevgi ve ilgi gösterilmekte, ihtiyaçları ve yetenekleri göz önünde bulundurulmaktadır. Kendilerini gerçekleştirebilecekleri ve bağımsız birey olabilmelerini destekleyici ortam sağlanarak, kendi kararlarını verebilen bir birey olabilmeleri sağlanmaktadır (Kaya, 1997).

Çocuklarına yönelik eşitlikçi tutumu benimseyen anne babalar, çocukların da bir birey olduğunu kabul edip, aile içerisinde çocuklarına eşit haklar verir ve onların bağımsız bir kişilik kazanmalarına destek olur. Bu ailelerde çocuklara bir birey olarak saygı gösterilmekte, çocukların gelişimine uygun davranış kalıpları takip edilerek ve çocuklara değer vererek hareket edilmektedir. Aile, çocukların kendine has özelliklerinin farkındadır ve çocuklara kendi kişiliklerini kazanmaları konusunda

destek olur. Aile, çocukların temel gereksinimlerini karşılamamanın yanı sıra, çocuklara sevgiyi hissettirmenin de önemini bilir. Dolayısıyla çocuklar, ailelerinin yanlarında olduğunu ve kendilerini koşulsuz olarak sevdiklerini bilirler (Dokuyan, 2016).

2.5.2. İhmalkâr tutum

İhmalkâr tutum, pasif- ilgisiz bir aile tutumunu ifade etmektedir. Bu tutumda, çocuğun ihtiyaçları ile ilgilenmeyen, çocuğa karşı pasif davranan, kayıtsız kalan aileler söz konusudur. Aileler, çocuklarının nerede ve kiminle olduğu ve ne yaptığı ile ilgilenmez. Sevgi ve ilgi, bu ailelerde yetersiz kalmaktadır. Ailede denetim eksikliği söz konusudur. Bu tür ailelerde büyümüş çocuklar, kendi kendine gelişimini tamamlamış, yalnız bırakılmış çocuklar olarak nitelendirilebilir. Bu nedenle, çocuk büyüdüğünde, aynı anne ve babasının kendisine yaptığı gibi ailesine karşı ilgisiz kalmayı tercih edebilir (Taşdan, 2009).

Bu açıdan, aileleri tarafından ihmal edilen çocuklarla sıklıkla karşılaşmaktadır. Saatlerce televizyon karşısında bırakılan, sevgiden mahrum edilen, boşanma sonrası ebeveynleriyle iletişim kuramayan veya aynı evde bulunmalarına rağmen taleplerine yanıt alamayan bu çocuklar, ilerleyen yaşlarda anne ve babalarına karşı benzer şekilde tepki gösterebilmektedir. Bu durum, ihmalin doğal bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Çocuğunu ihmal eden anne babalar, kendi önceliklerini çocuğun ihtiyaçlarının önüne koymayı tercih etmektedir. Dolayısıyla ihmale maruz kalan çocuklarda fiziksel, zihinsel problemler meydana gelebilmekte, konuşmada sıkıntı yaşama, sürekli hasta olma durumu gözlenebilmektedir. Yine bu çocuklarda çevresinin dikkatini çekmeye yönelik davranışlar sergileme, çevresine zarar verme, iletişim sorunları yaşama gibi davranışlar da söz konusu olabilmektedir. Ebeveyn açısından çocuk, ebeveynini rahat bıraktığı sürece sorun yoktur ancak bu durum çocukta zamanla duygusal ve fiziksel açıdan yalnızlığa sebep olabilmektedir. Bu nedenle, ebeveyn modeli bulamayan çocuklar, yanlış kişileri kendilerine model olarak görebilmekte ve hayata dair beklenti kaybı yaşayabilmektedirler (Okumuş, 2018). Aynı zamanda, bu tutuma maruz kalan çocukların vaktini nasıl değerlendireceğini bilememesi, yanlış arkadaş çevresi edinmesi ve zararlı maddeler kullanma eğilimi göstermesi de olasıdır (Yaprak, 2007). Bu tür riskler, çocukların hem bireysel hem de toplumsal gelişimlerini olumsuz etkileyecek niteliktedir. Oysaki sağlıklı bir ebeveyn-

çocuk ilişkisi, çocukların kendilerini güvende hissetmelerini sağlayarak olumlu kimlik ve kişilik gelişimlerini destekleyecektir. Aksi durumda, ihmal edilen çocukların ileride toplumsal sorunların bir parçası olma riski oldukça yüksek olacaktır.

2.5.3. Baskıcı- otoriter tutum

Baskıcı ve otoriter tutumun gözlemlendiği ailelerde çocuklar yargılanır, eleştirilir ve baskıya maruz kalır. Bu şekilde büyüyen çocuklar, ergenlik döneminde korku veren, kuralları yok sayan, hatta güvensizliğe bağlı olarak kabadayılık sergileyen bireylere dönüşebilir. Birikmiş öfkelerini zayıf gördükleri bireylere yöneltebilir. Görüşlerine değer verilmeden, kurallara uymaya zorlanan bu çocukların ileriki yaşamlarında kendilerini ifade etmekte zorlanan, pasif ya da isyankâr bireyler olmaya yatkın hale gelebilecekleri değerlendirilmektedir(Taşdan, 2009).

Baskıcı ve otoriter tutuma sahip olan ailelerde ebeveynler, çocuğun davranışlarını denetlemeye ve disiplini sağlamaya öncelik verir. Ancak bu yaklaşımda, çocukların düşüncelerine başvurulmadan, isteklerini önemsemeden ve herhangi bir tartışma ortamı yaratılmadan kural ve yasaklar belirlenir (Güngör, 2014). Nitekim, baskıcı tutuma sahip anne ve babalar, çocuklarını, mutlak kabul ettikleri değerlere göreyönlendirme ve yargılama eğilimindedir. Çocukların nasıl düşünmesi ve davranması gerektiği konusunda onları belli kalıplara sokmaya çalışırlar. Ailede tartışmaya yer verilmez. Ebeveynler, her zaman haklı olduklarına, kendi doğrularına sahip olduklarına ve çocukların bu doğruları sorgulamaksızın kabul etmeleri gerektiğine inanırlar; bu nedenle de iletişime ihtiyaç duymazlar (Yavuzer, 2011:120).

Otoriter ailelerde, çocuklar dışarıdan sessiz ve uslu, çekingen ve etki altında kalmaya yatkın görünüyor olsalar da zaman zaman inatçı ve isyankâr davranışlar sergileyebilmektedirler. Bu tür durumda aileler, daha fazla baskıcı olma yolunu seçebilmektedirler. Bunun sonucunda da asi davranışlar artabilmekte ve çocuklar, yalnızca aileleri içerisinde değil, arkadaş çevresinde de kavgacı ve kindar tutumlar sergileyebilmektedirler. Ayrıca, bu tür ailelerde çocukların hata yapmasına karşı tolerans oldukça düşüktür. Bu durum da hayatta zorluklarla karşılaşan çocukların daha fazla güçsüz hissetmelerine yol açabilmektedir (Sayar ve Bağlan, 2013: 127).

2.5.4. Hoşgörölü ve izin verici tutum

Hoşgörölü ve izin verici tutumu benimseyen ebeveynler, çocuğun dürtülerine ve eylemlerine karşı cezalandırıcı olmayan, kabul edici ve onaylayıcı bir yaklaşım sergiler. Aile kuralları hakkında çocuğa danışır ve açıklamalar yapar, ev işleri ve düzenli davranış için daha az talepte bulunur. Çocuğa, kendini bir rol model olarak sunmaz veya çocuğun davranışını değiştirme sorumluluğunu üstlenmez (Baumrind, 1966).

Bu tür ailelerde, çocuğun hayatını tehlikeye atacak bir durum söz konusu olmadıkça, çocuğun özgürlüğü kabul edilmektedir. Bu ailelerin bazıları aşırı koruyucu olabildiğı gibi bazıları da çocuğun gelişimi konusunda daha özgürlük vericidirler (Yurtsever, 2009). Sevgiyi gösterme düzeyi yüksek olan ebeveynler, çocuğun olumlu ve olumsuz davranışlarını kabullenir. Sevecen ve hoşgörölü davranır. Çocuğu dinler, karar alma süreçlerine onu da dâhil eder. Çocuğun fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarına da cevap verir. Buna karşılık, sevgiyi gösterme düzeyi düşük olan ebeveynler, daha az tepki verir, daha çok reddeder ve çocuklarına sevgi göstermekte zorlanır (Kaya, 2022).

Bu nedenle, bu tür ailelerde yetişen çocuklar, toplu alanlarda, eğitim kurumlarında, arkadaş ortamlarında kurallara uyma konusunda sıkıntı yaşayabilirler. Şımarık, bencil, sorumsuz, kendi isteklerini ön planda tutan ve anti sosyal kişilik yapısına sahip bireyler olmaları olağandır. Dolayısıyla, toplumsal olarak kendi kendine yetebilecek bireyler için, anne babanın çocuk üzerinde gerektiğı ölçüde denetim kurması zorunludur (Okumuş, 2018). Bu denetim, çocuğun sağlıklı bir kişilik gelişimi için kritik bir rol oynamakta olup hem sorumluluk duygusunu hem de başkalarıyla uyumlu ilişkiler kurma yeteneğini güçlendirir.

2.5.5. Aşırı Koruyucu Tutum

Anne ve babaların en temel görevlerinden biri çocuğu tehlikelerden korumaktır. Ancak gereğinden fazla koruma ve kontrol, aşırı koruyucu tutumu ifade eder. Bu durumda, aileler, çocuğunu korumak için çevreye karşı düşmanca bir tutum sergileyebilirler. Bu nedenle, ailenin koruma düzeyi çocuğun sağlıklı gelişimine engel olmayacak şekilde olmalıdır (Kent Kükürtcü, 2011). Aşırı sevgi tutumu, çocukta bağımlılık ve güven eksikliği oluşturabilirken, sevgi yetersizliği de güven sorunlarına ve olumsuz duygulara yol açabilir. Sevginin dozunu ayarlamak

önemlidir; yetersiz sevgi, aşırı sevgiye kıyasla daha olumsuz etkilere yol açabilir. Çocuğun kabul edilmemesi veya terk edilmesi durumlarında ise bu etkiler belirginleşir (Kaya, 2022).

Aşırı koruyucu tutum, çocuğun kendi kararlarını verebilme yeteneğini engeller. Bu durum, çocuğun yanlış yapmasından korkulmasına ve bağımsız bir kişilik geliştirebilmesinin zorlaşmasına yol açar, çünkü çocuk sürekli olarak ebeveynlerinin yönlendirmesine bağımlı hale gelir. Çocuğun bağımsız kişilik geliştirebilmesi adına uygulanması gereken, kendi kararı verebilmesine olanak sağlamaktır ancak bu tür ailelerde çocuğun kendi kendine yetebilmesi için olanak sağlanmamaktadır. Bunun sağlanabildiği durumlarda çocuğun özgüven kazanabilmesine ve kendi kendini yönetebilmesine imkân sağlanabilecektir (Kaya, 1997). Kendi kararlarını veremeyen çocuk, aynı zaman dışarıdan da kolay etkilenebilir. Yönlendirilme ihtiyacıyla, kendine uygun arkadaşlar seçemeyebilir. Ancak doğru olan, çocuğun kendi kendini yönlendirebilmesi ve kararlarını verebilen bir birey haline gelmesidir. Eğer ailesi de bunu onaylıyorsa, çocuğun bu süreçte aile tarafından desteklenmesi gerekmektedir.

Bu bağlamda, Derman ve Başal (2013), konu ile ilgili araştırmalarında, aşırı koruyucu tutumun çocuklarda hayvan korkusu gibi korkulara yol açtığını belirlemişlerdir. İlgili araştırmada, aşırı koruyucu tutumun hayvan korkusunu artırdığı, demokratik tutumların ise içe kapanıklık ve fobileri; sıkı disiplinli tutumların ise hayvan korkusu ve yalan söyleme davranışlarını artırdığı görülmüştür. Araştırma sonuçları, farklı tutumların farklı psikolojik ve davranışsal sonuçlar doğurduğunu ortaya koymaktadır. Buradan, ebeveynlerin yalnızca tek bir tutumu benimsemek yerine, çocuklarının ihtiyaçlarına göre dengeli bir yaklaşım sergilemelerinin önemi ortaya çıkmaktadır.

2.6. TIBBİ SOSYAL HİZMET KAPSAMI, İÇERİĞİ VE İŞLEYİŞİ

Sosyal hizmet mesleğinin birincil misyonu, savunmasız, ezilen ve yoksulluk içinde yaşayan insanların ihtiyaçlarına ve güçlendirilmesine özel önem göstererek, insan refahını artırmak ve tüm insanların temel insani ihtiyaçlarını karşılamaya yardımcı olmaktır. Sosyal hizmetin tarihsel ve tanımlayıcı bir özelliği, mesleğin sosyal bağlamda bireysel refah ve toplumun refahına odaklanmasıdır. Sosyal hizmetin temeli, yaşamdaki sorunları yaratan, bunlara katkıda bulunan ve ele alan çevresel güçlere dikkat etmektir (Ricciardelli vd., 2020). Sosyal hizmetin odak noktalarından biri ise, sorunlara çözüm bulmak ve olumlu değişimi desteklemektir.

Sorunun kaynağındaki nedenlerin ortadan kaldırılması, kalıcı bir çözüm için çaba gösterilmesi ve müracaatçının güçlendirilmesi, bu süreçte önemlidir. Değişim yaratma süreci ise sosyal hizmetin terminolojisinde planlı müdahale veya değişim süreci olarak tanımlanmaktadır (Zengin ve Çalış, 2017).

Dünyada ilk tıbbi sosyal hizmet uygulaması ise, 1905'te Dr. Richard Cabot tarafından Boston'daki Massachusetts General Hastanesinde gerçekleştirilmiştir. Tıbbi sosyal hizmet, hastanın fiziksel sağlıkla birlikte sosyal sorunlarını da çözmeyi hedeflerken, zamanla hastanedeki katı hiyerarşik yapı içinde ekip çalışmasının desteklenmesine de olanak tanımıştır. İlk tıbbi sosyal hizmet çalışanları, Freud'un yaklaşımından etkilenmiş ve sosyal-psikolojik sorunlar hakkında uzmanlaşmışlardır (Acar, Negiz ve Akman, 2013: 238). Tıbbi sosyal hizmetin dünya çapında gelişimi, farklı ülkelerde ve sosyal hizmetin farklı alanlarında da etkisini göstermiştir.

Türkiye açısından ise, sosyal hizmet kavramı, 27 Mayıs 1983 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanıp yürürlüğe giren 2828 sayılı "Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu" ile hukuki boyuta taşınmıştır (Doğan, 2020). Sosyal hizmetin ilk resmi olarak örgütleniş şekli, Sağlık Bakanlığı bünyesinde olmuştur. 1958 yılında yapılan çalışma ile sosyal hizmet, sosyal yardım hizmetleri konusunda da ön plana çıkmıştır (Kol, 2009). Bu durum, sosyal hizmetin gelişen bir alan olarak toplumun daha geniş kesimlerine yönelik hizmetler sunduğunu göstermektedir. Sonraki süreçte ise sosyal hizmet uygulama alanı genişlemiş ve sosyal hizmet, farklı kuruluşlarda da yer bulmuştur. Bu uygulamalardan birisi de sağlık alanında "tıbbi sosyal hizmet" olarak adlandırılan birimlerde gerçekleştirilen uygulamalardır.

Türkiye'de, 1961 tarihli "Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkındaki Kanun"un 1. maddesi, sağlığın bir insan hakkı olduğunu vurgular ve sosyal, psikolojik, çevresel faktörlerin de hastalıklara neden olabileceğini belirtir. Bu anlayış, sağlık alanında sadece temel sağlık çalışanlarının değil, diğer meslek elemanlarının da rol almasını gerektirmiştir. Bu kapsamda, sosyal hizmet mesleği, sağlık alanında önemli bir rol üstlenmiş ve tıbbi sosyal hizmet kapsamında uygulamalar gerçekleştirilmeye başlanmıştır (Özbesler ve İçağasıoğlu Çoban, 2010). Hastanelerde uygulamada genel kabul edilen Tıbbi Sosyal Hizmet Uygulama Yönergesi (2011)'ne göre tıbbi sosyal hizmet; "Ayakta ya da yatakta tedavi gören hastaların tıbbi tedaviden etkili bir şekilde yararlanması, sosyal sağlığının korunması

ve geliştirilmesi, tedavi sürecinde hastanın ailesi ve çevresi ile ilişkilerinin düzenlenmesi, tedavi sürecini etkileyen psiko-sosyal ve sosyoekonomik sorunlarının zamanında çözülerek sosyal işlevselliğini yeniden kazanması amacıyla yürütülen sosyal hizmet uygulaması” şeklinde tanımlanmıştır.

Tıbbi sosyal hizmetin ana amacı, hastanın hastalığına ve tedavisine yön vermesine yardımcı olmak için, bireyi, çevresi içerisinde ele alıp, hayatını etkileyen sosyal ve duygusal sorunlarına çözüm bulabilmektir. Bu birey, sigortasız hasta, maddi ihtiyaçları bulunan veya tedavide kullanılacak ekipmana erişemeyen bir hasta olabilir. Bu durumda, sosyal çalışmacılar, kaynaklara erişim sağlamada aracılık yaparken, diğer sağlık personelleriyle de iletişim halinde olurlar ve hasta ile yakınlarına bilgi verilmesi konusunda destek sağlarlar (Ayvash, 2021). Mikro düzey sosyal hizmet uygulamalarında, hastaların ihtiyaçları belirlenir ve planlı müdahalelerle tedavi süreci yönlendirilir. Mezzo düzeyde, aileler ve küçük gruplarla çalışılarak, hastaların hastane ortamıyla baş etmelerine destek verilir. Makro düzeyde ise, sosyal hizmet politikalarından yararlanma, ihtiyaç malzemelerinin temini, refakatçilere konaklama sağlama ve tıbbi malzemelere erişim gibi geniş ölçekli destekler sağlanır (Zengin, 2011). Hastalar üzerinde etkili olan psikososyal faktörlerin değerlendirilmesi ve çözümü için de sosyal çalışmacılara ihtiyaç vardır. Sosyal çalışmacılar, hastaların kronik veya şiddetli hastalıklarla baş etmelerine destek sağlayabilir ve sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesinde önemli rol oynayabilirler (Tümekaya, 2001).

Bu kapsamda, Yataklı Tedavi Kurumları İşletme Yönetmeliği'nin 126. maddesi uyarınca, sosyal servis, yoksul ve yardıma ihtiyaç duyan hastalar için kalacak yer sağlamak ve yakınlarına ulaşmalarına yardımcı olmakla sorumludur. Sosyal çalışmacı, hastanın kimsesiz olduğu tespit edildiğinde bilgi toplar ve yakınlarıyla iletişime geçmeye çalışır (Cicos, 2010). Benzer şekilde, müracaatçı grupların barınma, giyinme, beslenme ve tıbbi tedavi gibi temel ihtiyaçları da vardır. Örneğin, göç eden müracaatçılar, farklı kültürlere uyum, dil sorunları ve ekonomik sıkıntılar gibi zorluklarla karşılaşabilirler. Bu tür durumlarda sosyal hizmetler, bu olumsuzlukları aşmayı ve sorunların çözümüne katkı sağlamayı amaçlayan bir meslek olarak ön plana çıkar (Doğan, 2020).

Bu açıdan, Tıbbi Sosyal Hizmetin uygulanmasında, çalışanların mesleklerini iyi tanıtabilmesi, çalışma alanlarını doğru belirleyebilmesi, uygulamada sorun yaşanmaması adına önem taşımaktadır. Bu nedenle, müracaatçı grubu ve çalışma alanı oldukça geniş olan bu alanda diğer kurumlarla da iş birliği halinde mesleki çalışma gerçekleştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

2.6.1. Sağlık Tedbiri Alan Çocukların Tıbbi Sosyal Hizmet Perspektifinden Değerlendirilmesi

Sağlık tedbiri uygulaması, İl Sağlık Müdürlüğü'ne bağlı hastanelerde Tıbbi Sosyal Hizmet Birimleri koordinesinde 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu çerçevesinde uygulanmaktadır. Bu konuya ayrıntılı olarak değinmeden önce, dünya ölçeğinde çocuklara yönelik gerçekleştirilen farklı uygulama örneklerine yer vermek uygun olacaktır.

Bu kapsamda, ABD'de Child Protective Services (CPS), çocukların korunması ve refahını sağlamak amacıyla çeşitli sağlık tedbirleri almaktadır. CPS, çocuklara uygun bakım, beslenme ve güvenli disiplin sağlamaya çalışırken, ebeveynleri temel kaynaklarla buluşturur. CPS'nin aileler için sunduğu kaynaklar arasında acil tıp hizmetleri, aile içi şiddet mağdurları için barınma, madde bağımlılığı tedavisi, ruh sağlığı değerlendirmesi, gündüz çocuk bakımı ve sürekli danışmanlık hizmetleri yer alır (Schene, 1998). Ev içi sağlık programları, yurtdışında pek çok ülkede çocuk ihmaline maruz kalma riski taşıyan aileler için önleyici bir uygulama olarak sunulmaktadır. Örneğin, New York'ta uygulanan bir programda, çocuğun ilk iki yılında evde hemşire ziyaretleri ve vaka yönetimi sağlanmış ve 15 yıllık takip süresince ihmal oranlarının daha düşük olduğu gözlemlenmiştir (akt. Dawson ve Berry, 2002).

Almanya'da ise Çocuk ve Gençlik Refahı Yasası (KJHG), çocuk ve gençlere yönelik eğitim, sağlık ve sosyal hizmet alanlarının iş birliği içinde yürütülmesi gerektiğini bir ilke olarak belirlemiştir. Ayrıca, bir çocuğun sağlık refahı tehlikesi şüphesi durumunda uzmanlar ve mahkemeler gerekli tedbirleri alabilmektedir (akt. Kapella, Rille-Pfeiffer, & Schmidt, 2018). Cinsel istismara, ihmal ve duygusal kötü muameleye maruz kalan çocuklar ve gençler, uzman klinik müdahaleye ihtiyaç duyabilir. Araştırmalar, çocukların maruz kaldığı zararların genellikle ciddi ve hatta bazen yaşamı tehdit eden boyutlara ulaşabildiğini ortaya koymaktadır. Bu kapsamda,

ChildrenAct 1989 yasasına göre, İngiltere’de bir çocuğun sağlık hizmetlerine erişimini sağlamak için bakım emirleri çıkarılabilir (Brophy, 2006). Görüldüğü üzere, çocuğun iyilik hali pek çok ülkede önemsenmekte ve sağlık durumu ile ilgili risk söz konusu olduğunda, gerekli önlemlerin alınmasına dair yasalarla çocuklar korunmaktadır.

Türkiye’de ise, Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde belirtilen yükümlülüklerin yerine getirilmesi ve adalet sistemiyle tanışan çocukların, ihmal, istismar veya suça sürüklenme gibi olumsuz deneyimlerinin etkilerini en aza indirerek ruh sağlıklarını korumak ve gelecekte karşılaşılabilecekleri riskleri azaltmak amacıyla 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında sağlık tedbiri uygulaması getirilmiştir (Erçin Şahin vd., 2024).

Bu bağlamda, sağlık tedbiri uygulamalarının etkinliğini değerlendirirken, çocukların yaşadığı sosyoekonomik koşulların önemli bir belirleyici faktör olduğu anlaşılmaktadır. Sağlık tedbiri alan çocuklarla yapılan bir araştırmada, düşük sosyoekonomik seviyede yaşayan çocukların, fiziksel, duygusal ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamada zorluklar yaşama oranının arttığı görülmüştür. Ayrıca, ebeveynlerin denetim eksiklikleri gibi faktörlerin etkisiyle, bu çocukların istismar ve psikopatoloji gibi risklerle karşılaşılabilecekleri değerlendirilmiştir (Güller, 2022). Yapılan bir diğer çalışmada, çocukların daha çok istismar, ihmal ve madde bağımlılığı nedeniyle sağlık tedbiri kapsamında değerlendirildikleri ifade edilmiştir (Er Fazlıoğlu, 2019). Çocuk Psikiyatristi Akdağ (2023) tarafından yapılan çalışmada, istismar mağduru çocuklarda ruhsal bozukluklar (travma sonrası stres bozukluğu, depresyon ve anksiyete bozukluğu) saptandığı görülmüştür. Bu çalışmada, istismar mağduru çocukların uzun dönem izlenmesi gerektiğinin önemi vurgulanmıştır. Bu nedenle, korunmaya muhtaç çocuklar kapsamında yer alan ve sağlık tedbiri uygulanan çocukların sağlığı açısından, tıbbi sosyal hizmet birimine bağlı sosyal çalışmacıların konu hakkında bilgi sahibi olması son derece önemlidir. Ayrıca, konuyla ilgili farklı bakış açılarını ve boyutları ele alan akademik çalışmalara da ihtiyaç söz konusudur.

2.7. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Aile tutumlarına ilişkin araştırmalar incelendiğinde, ebeveynlerin yeni doğan bebeğe gösterdiği ilgi ve sevgi düzeyinin artışı ile bebeğin duygusal gelişim hızı

arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir. Aile içi iletişim, bir duygu ve düşünce paylaşımı olduğu için, ebeveynlerin çevre ile kurdukları iletişime de dikkat etmeleri gerekmektedir. Özenli bir iletişimde bireyler, tüm düşüncelerini rahatlıkla ifade edebilme hakkına sahip olurlar. Bir başkasına göre bu fikir anlamsız olabilir, ancak fikri ifade eden kişi için bu fikir değerlidir ve dinlenmeyi hak eder. Sistemli bir aile iletişimi ile sıcak bir ilişki ortamı kurulması da bu şekilde sağlanabilir (Candemir, 2013).

Çocuk gelişimi ile ilgilenen araştırmacılar, anne- baba tutumları ile çocuklardaki sosyal- duygusal gelişim arasında önemli bir bağ olduğunu ön plana çıkarmışlardır. Yapılan pek çok araştırmada, sosyal açıdan yeterli çocukların, sıcak algılanan, destekleyen ebeveynlere sahip oldukları, utangaç çocukların ise çocuğu ile arasındaki ilişkide mesafeli duran, otoriter tutum sergileyen ve reddedici algılanan ebeveynler oldukları sonucuna varılmıştır (Koçubaba, 2019). Konu ile ilgili bir araştırmada, anne baba tutumları kategorize edilerek, 14-18 yaş arasındaki ergenlerin sorunlu davranış sergilemeleri, psikososyal gelişimleri ve akademik durumları değerlendirilmiştir. Sonuçlar, demokratik tutuma sahip ailelerdeki çocukların akademik başarılarının, psikososyal gelişimlerinin daha yüksek olduğunu ve problemli davranışlarının daha az olduğunu göstermiştir (Yılmaz, 2000).

Başka bir çalışmada, çocuklarının okul öncesi dönemdeki sosyal-duygusal becerilerine önem veren ebeveynlerin, genellikle daha otoriter bir ebeveynlik tarzını tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır (Ren & Edwards, 2015). Diğer bir araştırmada, birlikte yaşayan ailelerdeki babaların çocuklarıyla ilgilenme düzeyi, tek ebeveyn olarak çocuk yetiştiren babaların çocuklarıyla ilgilenme düzeyiyle karşılaştırılmıştır. Araştırma bulguları, tek ebeveyn olan babaların çocuklarıyla daha fazla zaman geçirdiğini ve daha yakın bir ilişki kurabildiklerini ortaya koymaktadır. Çocuklara durumları sorulduğunda, tek ebeveynli bir ortamda daha fazla hoşgörülle karşılandıklarını ve ebeveynlerinin daha az sinirli olduğunu ifade ettikleri görülmüştür (Kalaycı, 2011: s. 103).

Bu çalışmalara ek olarak, kültürün ebeveyn tutumları üzerinde belirleyici bir etken olduğunu ortaya koyan araştırmalar da bulunmaktadır. Yüksel ve Demircioğlu (2019), çalışmalarında, Türk ailelerin Hollanda kültürüyle çocuk yetiştirme deneyimlerinin olumlu ve olumsuz etkilerini değerlendirmiştir. Çalışmada, olumlu etkiler arasında özgürlükçü yaklaşımlar, düşüncelere saygı ve annelere yönelik

eğitimler bulunurken; olumsuz etkiler arasında, uyum problemleri, dil sorunları ve kültür çatışmaları yer almıştır. Kernan ve Singer (2013) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, kültürün annelerin davranış ve inançlarını şekillendirmede önemli bir rol oynadığı ortaya konulmuştur. Araştırma, farklı kültürlerden annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını karşılaştırmayı amaçlamıştır. Çalışmanın bulgularına göre, çalışma grubunu oluşturan Antillerden birçok annenin kendi ebeveynlerinden miras kalan katı bir tutum sergilediği belirlenmiştir. Hollandalı annelerin ise çocuklarına daha fazla özgürlük tanıdığı görülmüştür. Faslı annelerin ise diğer gruplardan farklı olarak daha izin verici ve rahat bir ebeveynlik yaklaşımı benimsedikleri ifade edilmiştir (Kernan ve Singer, 2013, s.98).

Farklı kültürler üzerine gerçekleştirilen başka bir araştırmada, Çinli annelerin ebeveyn kontrolü ve otoriter ebeveynlik tarzı ölçütlerinde, Avrupa kökenli Amerikalı annelere kıyasla anlamlı derecede daha yüksek puan aldığı ortaya konulmuştur (Chao, 1994). Araştırmalar, farklı toplumların bulundukları kültürlerin çocuk yetiştirmeye yönelik tutumlarından etkilendikleri görülmektedir. Bu araştırmalara konu olan çocuklar, anne ve/veya babası yanında kalan çocuklar olup bununla birlikte korunmaya muhtaç çocuk kapsamında olan çocuklar ile ilgili araştırmaların da incelenmesi çalışmamız açısından katkı sağlayıcı niteliktedir. Bu kapsamdaki araştırmalar incelendiğinde;

100 ebeveyn ile yapılan bir araştırmada, katılımcıların çocukluk dönemlerinde kendi aile üyeleri ya da başka kişiler tarafından ihmal ve istismara maruz bırakıldıklarına dair önemli bilgilere ulaşılmıştır. Araştırmada, aile içinde ihmal ya da istismara maruz kalan bir çocuk bulunması durumunda, ebeveynlerin doğru yaklaşım sergilemeleri ve uygun olmayan tutumlardan kaçınmaları konusunda dikkatli olmalarının önemi vurgulanmıştır (Keser, Odabaş ve Elibüyük, 2010). Ailede 18 yaşından küçük çocuğu bulunan 3.346 Amerikalı ebeveynden oluşan ulusal temsili örneklem ile gerçekleştirilen bir araştırmada, ebeveynlerin %63'ünün çocuklarına yönelik küfürlü ifadeler kullandığı ya da hakaret içeren bir veya daha fazla sözlü saldırganlık vakası yaşandığını ortaya koymuştur. Bu araştırmanın sonuçlarına göre, ebeveynleri tarafından sık sık sözel saldırganlık yaşayan çocuklar, diğer çocuklara göre daha yüksek oranlarda fiziksel saldırganlık, suç işleme ve kişilerarası sorunlar sergilemişlerdir (Vissing, Straus, Gelles ve Harrop, 1991).

Yine Kaya Kılıç (2019)'ın sağlık tedbiri kararı bulunan çocuklarla gerçekleştirdiği çalışmasında, tıbbi sosyal hizmet birimlerinde görevli sosyal çalışmacıların sağlık tedbiri kararı bulunan çocuklarla çalışırken çaresizlik yaşadıkları tespit edilmiştir. Bu çalışmada, ebeveynlerin çocuklarla yeterince ilgilenmemesi, diğer kurumlarla iletişimde sorunlar yaşanması ve muayenelere devamlılık sağlanamaması gibi sorunlar ön plana çıkmıştır.

Konu ile ilgili çalışmalar değerlendirildiğinde, ebeveynlerin ve çocukların ebeveyn tutumlarına ilişkin görüşlerinin ayrı ayrı ele alınıp incelendiği bir çalışmanın bulunmadığı görülmektedir. Bu açıdan çalışmamız, literatüre katkı sağlar niteliktedir. Çalışmamız, ebeveyn ve ocuk perspektiflerinin ayrı ayrı yansıtılmasını sağladığından, konunun derinlemesine anlaşılması ve her iki perspektife ilişkin çözüm nerileri sunması açısından literatürdeki boşluğu temalar niteliktedir.

3. BÖLÜM MATERYAL VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, araştırma evreni ve örnekleme, araştırmada kullanılan bilgi toplama aracı ile aracın uygulanması ve elde edilen verilerin çözümlenmesinde kullanılan istatistiksel yöntem ve teknikler açıklanmıştır.

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bilimsel araştırmalar, belirli bir soruna çözüm bulmaya yönelik olarak tasarlanır. Bir araştırma için çeşitli yöntemlerle araştırma tasarımı oluşturulabilir. Veri toplama ve yorumlama açısından araştırmalar, genel olarak nitel ve nicel yaklaşımlara ayrılır. Geleneksel olarak araştırmalarda en yaygın kullanılan yöntem, nicel yöntem olmasına rağmen, son yıllarda nitel araştırma yöntemi de araştırmacılar arasında yaygın olarak kullanılmaktadır (Pathak, Bijayini ve Sanjay, 2013). Nicel yöntem ve teknikler, geniş insan gruplarını incelemede ve elde edilen bulguları daha geniş popülasyonlara genellemede etkilidir. Öte yandan, nitel yöntem ve teknikler, belirli bir grup veya örneklem hakkında derinlemesine anlayış sağlama konusunda güçlüdür, ancak genelleme yapma kapasitesi sınırlıdır. Her iki yöntemin de güçlü ve zayıf yönleri vardır ve araştırmanın amacına göre değerlendirilmelidir (Holton ve Swanson, 2005). Bu araştırmada ise nitel ve nicel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmıştır.

Bu araştırma, katılımcıların görüş ve düşüncelerini betimlemeyi amaçladığı için ilişkisel tarama modeline dayalı bir çalışmadır. İki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkinin derecesini belirlemeyi amaçlayan bu araştırma modeline "ilişkisel tarama modeli" denir. Bu model, değişkenler arasındaki ilişkileri inceleyerek, bir değişkenin diğerini nasıl etkileyebileceğini anlamaya çalışır ve bu etkilerin yönünü, gücünü ve şeklini belirler. (Karasar, 2005). Bu kapsamda, sağlık tedbiri alan çocukların ailelerinin ebeveyn tutumları ile çocukların psikososyal gelişimleri arasındaki ilişki incelenmiştir.

Karma yöntem araştırmalar, nitelikli araştırma sorularının oluşturulması ve bu sorulara bilimsel temellere dayalı yanıtlar sunulması açısından güçlü bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır. Araştırma bağlamında ortaya çıkan koşulların, belirlenen sorularla birlikte bütüncül bir şekilde ele alınması durumunda, karma yöntemlerin kullanımı daha derinlemesine, geçerli ve güvenilir bulgulara ulaşılmasını mümkün kılmaktadır (Johnson, Onwuegbuzie, & Turner, 2007).

Bu araştırmada karma yöntem desenlerinden açıklayıcı sıralı desen kullanılmıştır. Açıklayıcı sıralı desen, nicel verilerin toplanıp analiz edilmesini, ardından nitel verilerin toplanarak analiz edilmesini içermektedir. Bu yöntemin temel amacı, elde edilen nitel bulgular aracılığıyla nicel sonuçların açıklanması ve yorumlanmasıdır (James Cook University, 2023.) Nicel veriler, araştırma problemine ilişkin genel bir çerçeve sunarken; nitel veriler, bu bulguların arka planını ve nedenlerini ayrıntılı biçimde ortaya koymaktadır (Kara, 2023).

Araştırmada veri toplama teknikleri olarak ise anket ve yarı yapılandırılmış görüşme kullanılmıştır. Anketler, katılımcılardan nicel veriler toplamak amacıyla, yarı yapılandırılmış görüşme ise, sağlık tedbiri alan çocukların ailelerinin ebeveyn tutumları, çocukların psikososyal gelişimleri ve ebeveynlerin demografik durumları hakkında derinlemesine bilgi toplamak amacıyla tasarlanmıştır. Bu durum, araştırma kapsamında hem nicel hem de nitel açıdan zenginleştirilmiş veri elde edebilmemizi sağlamıştır.

3.2. EVREN VE ÇALIŞMA GRUBU

Araştırmanın evreni, 2023 yılında Ocak- Ağustos ayları arasında Uşak Eğitim ve Araştırma Hastanesi tarafından takibi yapılan sağlık tedbiri kapsamındabulunan çocuklar ve bu çocukların ailelerinden oluşmaktadır. Evren, araştırmanın belirli bir zaman dilimindeki güncel verilere dayanmasını sağlamaktadır. Nicel araştırmanın gerçekleştirildiği evren grubuna, kurum bakımı altında kalan çocuklar dâhil edilmemiştir. Bunun nedeni, bu çocukların farklı bir bakım ve izleme sürecinde olmaları, dolayısıyla araştırmanın odaklandığı sağlık tedbiri kapsamındaki çocuklarla kıyaslanabilir olmamalarıdır. Bunun yanı sıra, nitel araştırmanın evreni olarak belirlenen, sağlık tedbiri kapsamında bulunan 20 çocuğun anne veya babaları ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın örnekleme ise, evrenin özellikleri hakkında bilgiye dayanılarak amacına göre seçilen amaçsal örnekleme tekniği ile belirlenmiştir (Gönç Şavran, 2012). Bu teknik, araştırmanın amacına uygun grup ile çalışma planlandığı için tercih edilmiştir. Nitekim ailelerle gerçekleştirilen görüşmeler, çocukların sağlık tedbirleri ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkilerin derinlemesine incelemesi fırsatı sunmaktadır. Ebeveyn tutumları, çocukların tedavi süreçlerini ve sosyal hizmetlerle etkileşimlerini anlamada kritik rol oynar. Araştırma, sağlık tedbiri alan çocukların

ebeveyn tutumları ve bu tutumların çocuklar üzerindeki etkilerini değerlendirme üzerine odaklanmıştır. Ailelerle yapılan görüşmeler, bu hedefe ulaşmak için gerekli bilgiyi sağlamak ve araştırmanın amacına hizmet etmektedir.

Araştırmanın nitel veri toplama aşamasında, sağlık tedbiri alan çocukların ebeveyn tutumları incelenmiş olup, araştırmanın amacı doğrultusunda, 20 çocuğun ebeveyni ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların belirlenmesi sürecinde, özellikle sağlık tedbirinin etkinliği hakkında değerlendirme yapabilme olanağı sağlayacak ve ebeveyn tutumlarını gözleyebildiğimiz katılımcılara öncelik verilmiştir. Aileler, sağlık tedbiri muayeneleri sonrasında gerçekleştirdiğimiz görüşmelerde gözlemlenmiş ve örneğe seçilecek aileler bu gözlem sonuçlarına dayanarak belirlenmiştir. Bu süreçte, iletişime açık oldukları bilinen ve soruları anlayıp değerlendirme yapabilecek yeterlilikte katılımcıların seçilmesine özen gösterilmiştir.

Nitel araştırmanın örneklemini oluşturan 20 katılımcının 2'si erkek, 18'i kadındır. Katılımcıların yaşları incelendiğinde, ortalama 38- 42 yaş aralığında oldukları görülmektedir. Katılımcıların eğitim durumu incelendiğinde, 12'sinin ilkokul mezunu, 4'ünün ortaokul mezunu, 2'sinin lise mezunu, 2 katılımcının ise okuryazar olmadığı görülmüştür. Ebeveynlerin medeni durumları incelendiğinde, 6'sının bekâr, 14'ünün evli olduğu; ekonomik durumlarına bakıldığında ise 7 katılımcının asgari ücretle çalıştığı, 6 katılımcının asgari ücretten biraz fazla kazandığı, 4 katılımcının düzensiz ve düşük gelire sahip olduğu, 2 katılımcının gelirinin olmadığı ve 1 katılımcının da emekli maaşı aldığı belirlenmiştir.

Nitel araştırmanın örneklemini oluşturan katılımcılara ait demografik veriler Tablo 3.1'de yer almaktadır:

Tablo 3. 1. Katılımcıların Demografik Bilgileri (Nitel Araştırma)

Özellik	Kategoriler	Katılımcı Sayısı
Cinsiyet	Erkek	2
	Kadın	18
Yaş Ortalaması	38-42	-
Eğitim Durumu	İlkokul mezunu	12
	Ortaokul mezunu	4

	Lise mezunu	2
	Okuryazar değil	2
Medeni Durum	Bekâr	6
	Evli	14
Ekonomik Durum	Asgari ücretle çalışan	7
	Asgari ücretten fazla kazanan	6
	Düzensiz ve düşük gelirli	4
	Herhangi bir geliri olmayan	2
	Emekli maaşı alan	1

Nicel araştırmada ise, 86 çocuk katılımcıdan Anne Baba Tutum Ölçeğini doldurmaları istenmiş; bu aşamada çocukların ebeveyn tutumlarına ilişkin görüşlerine ulaşılması hedeflenmiştir. Araştırmanın karma yöntemle gerçekleştirilmesi hem ebeveynlerin hem de çocukların karşılıklı görüş ve değerlendirmelerine ulaşmayı ve konunun çocuk ve ebeveyn boyutlarıyla derinlemesine ele alınmasına olanak sağlamıştır.

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada, veri toplama araçları olarak, ebeveynlerin çocuklarıyla iletişimlerini, ebeveyn tutum ve davranışlarını tespit etmek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Sağlık tedbiri alan çocuklara yönelik olarak ise, Anne-Baba Tutum Ölçeği kullanılmıştır.

3.3.1. Görüşme Formu

Çalışmada, gönüllülük esasına dayalı olarak araştırmaya katılım sağlayan 20 katılımcıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler, Mart 2023 ile Şubat 2024 tarihleri arasında, mesai saatleri içerisinde ve her biri, 30-45 dakika süren oturumlar şeklinde planlanmış ve uygulanmıştır. Görüşmeler, araştırmanın amacına uygun verilerin toplanmasını sağlamak için dikkatle hazırlanan rehber bir form çerçevesinde yürütülmüştür.

Öncelikle, literatür bilgisine dayanarak, çeşitli temalar belirlenmiştir. Formun temaları arasında demografik veriler, çocuğun sağlık tedbiri süreci ve ebeveyn tutumları bulunmaktadır. Bu temalar, çocuğu sağlık tedbiri alan ebeveynlerin

tutumlarını ve ebeveynlerin bu süreçteki rollerini anlamada önemli veriler sağlamaktadır. Araştırma, amaca uygun olarak seçilen örneklem üzerinde yarı yapılandırılmış görüşme tekniğiyle veri toplama sürecine odaklanmıştır. Bu teknik, katılımcıların bireysel deneyimlerini ve görüşlerini ayrıntılı bir şekilde ortaya koyarak, araştırmanın hedeflediği temalar üzerinde derinlemesine bilgi edinilmesini sağlamıştır. Görüşmeler, katılımcıların tutum ve davranışları hakkında zengin veri sunmuş ve bu sayede araştırmanın amacına yönelik güvenilir ve geçerli sonuçlar elde edilmiştir.

3.3.2. Anne Baba Tutum Ölçeği

Anne baba tutum ölçeği, Lamborn, Mounts, Steinberg ve Dornbush(1991) tarafından geliştirilmiştir. Bu ölçek, Baumrind, Maccoby ve Martin'in (1983) geliştirdikleri çocuğa tepki vermede duyarlılık ve talepkarlık boyutlarından ve ayrıca anne- baba tutumu ile ilgili mevcut diğer ölçeklerden faydalanılarak oluşturulmuştur. Ayşen Yılmaz tarafından Türkçe'ye uyarlanan bu ölçek, veri toplamada tarafımızdan da kullanılmıştır.

Ölçek puanlarına uygulanan faktör analizi sonucunda 3 faktör ortaya çıkmıştır. Bu faktörler; kabul/ ilgi, kontrol/denetleme, psikolojik özerklik boyutlarıdır. Kabul/ ilgi boyutu, çocukların ebeveynlerini ne derece sevecen, ilgili ve katılımcı olarak algıladıklarını ölçmeyi amaçlar. Kontrol/ denetleme boyutu, çocukların ebeveynlerini ne derece kontrollü ve denetleyici olarak algıladıklarını ölçmeyi amaçlar. Psikolojik özerklik boyutu ise çocukların algıladıkları anne-babanın demokratik tutumu ne derece uyguladıklarını ve çocuğun bireyselliğini ifadeye ne derece cesaretlendirildiklerini ölçmeyi amaçlar. Kabul/ ilgi boyutu 9, kontrol/denetleme boyutu 8 ve psikolojik özerklik boyutu, 9 madde ile ölçülmektedir. Birinci ve üçüncü boyuttaki maddeler 4 dereceli likert tipi ölçek ile ikinci boyuttaki maddelerin ilk ikisi 7 dereceli, diğer maddeler ise 3 dereceli likert tipi ölçek ile değerlendirilmektedir (Yılmaz, 2000).

3.4. VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ

Anne ve babaların çocuklarına karşı sergiledikleri tutum ve davranışların, çocuklar tarafından nasıl değerlendirildiği 'algılanan ebeveyn tutumu' olarak tanımlanabilir (Tut, 2021). Bu araştırmanın amacı doğrultusunda, literatür taraması yapılarak çocukların ebeveyn tutumlarına yönelik algılarını ölçmek için Anne-Baba

Tutum ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçek, yalnızca 10- 18 yaş aralığındaki çocuklara uygulanmıştır. Araştırma evrenini 101 çocuk oluşturmakta olup, çeşitli nedenlerle 25 çocukla görüşme gerçekleştirilememiştir. Bu çocuklar arasında, yaş şartını sağlamakla birlikte engelli olması nedeniyle ölçek uygulanamayan 3 çocuk, araştırmaya katılmayı reddeden 6 çocuk, kurum bakımı altında olan ve görüşmeye uygun olmayan 5 çocuk ile her iki ebeveynini kaybettiği için veya başka nedenlerle ebeveynlerine ulaşamadığı için görüşme yapılamayan 11 çocuk bulunmaktadır.

Ayrıca, ebeveynlerin çocuklarına yönelik davranışları hakkında daha derinlemesine bilgi edinmek amacıyla, ilgili literatür çerçevesinde oluşturulan sorularla yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır.

Veri toplama aşamasında, sağlık tedbiri kapsamında muayene için çağrılan ve muayenesi tamamlanan çocuklara, gönüllü katılım esasına dayalı olarak, Anne- Baba Tutum Ölçeği uygulanmıştır. Çalışmanın verileri, araştırmacı tarafından toplanmış ve görüşme için seçilen çocuklarla yapılan görüşmeler araştırmacı ve ebeveyn eşliğinde gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda bu araştırmanın örneklemini sağlık tedbiri alan 86 çocuk ve bu kapsamda çocuğu bulunan 20 ebeveyn oluşturmuştur.

Sağlık tedbiri kapsamında yer alan çocukların ebeveynlerinin çocuklarına ilişkin tutumlarını belirlemek amacıyla uygulanan Anne- Baba Tutum Ölçeği'nde birinci faktörde yer alan 15 maddenin (1,2,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,15,17,18. Maddeler) kabul/ ilgi/ özerklik boyutunu yansıttığı görülmektedir. İkinci boyutunda yer alan (19. ve 20. Maddeler) incelendiğinde; bu maddelerin doğrudan kontrolü yansıttığı, üçüncü boyutta yer alan altı maddenin (21, 22, 23, 24, 25 ve 26. Maddeler) ise dolaylı kontrolü yansıttığı görülmektedir (Yılmaz, 2000). Bu kapsamda, elde edilen veriler, SPSS 25 paket programı ile değerlendirilmiştir.

3.5. SÜRE VE OLANAKLAR

Araştırma kapsamında öncelikle Uşak Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Başkanlığı'ndan 16.02.2023 tarih ve 2023/21 sayılı Etik Kurul onayı alınmıştır. Sonraki süreçte, Uşak Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nin ilgili kurulu olan AR-GE komisyonuna araştırma onay başvurusu yapılmış, 28.02.2023 tarihinde kurum araştırma onayı alınmıştır. Uşak Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi'ne sağlık tedbiri kapsamında müracaat

eden çocuklar ve ebeveynleri ile görüşmeler yapılarak veriler toplanmıştır. Veri toplama süreci, Mart 2023- Şubat 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş olup, araştırma kapsamında herhangi bir kurum veya kuruluştan destek alınmamıştır.

3.6. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Her çalışmada olduğu gibi, bu çalışmada da belirli nedenlerden kaynaklanan sınırlılıklar bulunmaktadır. Bu çalışmada, çocukların ailelerinden ayrı yaşamaları, araştırma süreci içinde sağlık tedbiri kararının sonlanması, ebeveynlerin görüşme için zaman ayıramaması veya ebeveynlerden gerekli izinlerin alınamaması gibi faktörler katılımcı sayısının sınırlı kalmasına yol açmıştır. Bu sınırlılıklar, araştırmanın planlama ve uygulama süreçlerinde dikkate alınmış ve çalışmanın bulgularının değerlendirilmesinde göz önünde bulundurulmuştur. Aynı zamanda bu çalışmanın verileri, çalışmanın evreni, örnekleme ve gerçekleştirildiği zaman dilimi ile sınırlıdır. Çalışma sonuçları, benzer evren ve örneklem için genellenebilir nitelikte değildir.

4. BÖLÜM BULGULAR VE YORUM

Çalışmada, ebeveynlerin çocuklarına yönelik tutum ve algılarını incelemek amacıyla nitel veri toplama yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği tercih edilmiş ve elde edilen veriler tematik analiz yöntemi ile değerlendirilmiştir. Braun ve Clarke (2019), tematik analizi, verilerdeki anlamlı kalıpların tanımlanması, çözümlenmesi ve raporlanması süreci olarak tanımlamaktadır. Bu yöntem aracılığıyla veriler, hem küçük bileşenler halinde organize edilmekte hem de kapsamlı ve derinlemesine bir betimleme imkânı sunmaktadır.

Tematik analiz sürecinde, ebeveynlerin çocuklarına yönelik tutum ve davranışları, bireysel ve toplumsal bağlamda incelenmiştir. Konu ile ilgili literatürden hareketle, ebeveyn tutumlarının nedenleri, kültürel, sosyo ekonomik ve psikolojik faktörlerle ilişkilendirilmiş; bu faktörlerin ebeveyn tutum ve davranışları üzerindeki etkisi detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Bu kapsamda, Kaya (1997) çalışmasında ebeveyn tutumlarının çocuklarının gelişimi, kişiliği, benliği üzerinde etkili olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde Bornstein (2015) ise, ebeveyn tutumlarının çocukların duygusal ve sosyal gelişimi üzerindeki belirleyici rolüne dikkat çekmiş ve ebeveyn davranışlarının çocuk gelişimi üzerindeki etkisini vurgulamıştır.

Araştırma neticesinde elde edilen temalar ve kodlar, verilerin mantıksal bir bütünlük içerisinde sınıflandırılmasını sağlamak amacıyla alt başlıklar altında organize edilmiştir. Katılımcı ifadeleri, analiz bulgularını bilimsel olarak desteklemek amacıyla doğrudan alıntılarla sunulmuştur. Bu yöntem, araştırmanın amacına uygun şekilde sonuçların yorumlanmasını mümkün kılmıştır.

Araştırma bulguları, ebeveyn tutumlarının çocukların gelişim sürecindeki kritik rolünü ortaya koymakta ve literatürdeki benzer çalışmalarla tutarlı bir çerçeve sunmaktadır. Özellikle ebeveyn tutumlarının kültürel ve toplumsal faktörler tarafından nasıl şekillendiğine dair önemli veriler ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, çalışma, ebeveynlerin tutum ve algılarının anlaşılmasına yönelik literatüre katkı sunarken, çocuk yetiştirme uygulamalarının çok boyutlu bir bakış açısıyla ele alınmasına da olanak sağlamaktadır.

Çalışmada öncelikle nitel bulguların analizine yer verilmiştir. Nitel bölümde, önce ebeveynlerin demografik özelliklerine ilişkin bilgiler sunulmuş; ardından çocuk ve ebeveyn davranışlarını tanımaya yönelik bulgular ile anne-baba tutumlarına ilişkin veriler olmak üzere iki ana başlık altında değerlendirmeler yapılmıştır. Nitel bulguların analiz ve değerlendirme sürecine ilişkin işlem basamakları ise Tablo 4.1’de gösterilmiştir.

Tablo 4. 1. Nitel Bulguların Analiz ve Değerlendirilmesi Süreci

Bölüm	Alt Başlık
4.1. Nitel Araştırma Bulguları	
4.1.1	Ebeveynlerin Demografik Bilgileri
4.2. Çocuk ve Ebeveyn Davranışlarını Tanımaya Yönelik Bulgular	
4.2.1	Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirme Konusunda Dışarıdan Destek Alma Durumu
4.2.2	Ebeveynlerin Sosyal Çevresinin Çocuklarıyla Olan İletişimlerine Etkisi
4.2.3	Çocukların Sorunlu Davranışlarına Yönelik Ebeveyn Tepkileri ve Beklentileri
4.2.4	Çocuğa Yönelik Ebeveyn Beklentilerinin Karşılanmadığı Durumlar
4.2.5	Ebeveynlerin Çocuklarına Sevgi Gösterme Biçimleri
4.3. Anne-Baba Tutumlarına İlişkin Bulgular	
4.3.1	Ebeveyn-Çocuk İletişimi ile İlgili Bulgular
4.3.2	Ebeveynlerin Çocukların Sosyal Çevresi Hakkındaki Bilgi Düzeyleri
4.3.3	Ebeveynlerin Çaresiz Hissettikleri Konular
4.3.4	Çocukla İletişimde Yaşanan Bilgi Eksiklikleri
4.3.5	Aile İçindeki Kurallar ve Uygulanma Yöntemleri
4.3.6	Ailelerin Çocukları ile Birlikte Zaman Geçirme Durumu
4.3.7	Ailelerin Kendi Ebeveyn Tutumlarını Değerlendirme Durumları

4.1. NİTEL ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1.1. Ebeveynlerin Demografik Bilgileri

Nitel araştırmanın örneklemini oluşturan 20 katılımcıya ait demografik bilgiler, Tablo 4.2’de sunulmuştur.

Tablo 4. 2. Katılımcıların Demografik Bilgileri (Nitel Araştırma)

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Çocuğun Yaşı	Eğitim Durumu	Medeni Hal	Ekonomik Durumu
K1	Kadın	38	17	İlkokul	Evli	Asgari Ücret
K2	Kadın	41	12	İlkokul	Evli	Asgari Ücretten Fazla
K3	Kadın	35	16	Ortaokul	Bekar	Asgari Ücret

K4	Kadın	37	15	İlkokul	Evli	Asgari Ücret
K5	Kadın	40	17	Okuryazar değil	Bekar	Düzensiz gelir
K6	Kadın	49	17	Okuryazar değil	Evli	Emekli aylığı
K7	Kadın	32	15	İlkokul	Evli	Asgari Ücretten Fazla
K8	Kadın	42	17	İlkokul	Evli	Sosyal Yardım/ Gelir Yok
K9	Kadın	38	16	Lise	Bekar	Asgari Ücretten Fazla
K10	Kadın	43	17	Ortaokul	Evli	Asgari Ücretten Fazla
K11	Kadın	43	12	İlkokul	Evli	Düzensiz gelir
K12	Kadın	50	17	İlkokul	Evli	Düzensiz gelir
K13	Erkek	45	15	İlkokul	Evli	Düzensiz gelir
K14	Kadın	41	14	İlkokul	Bekar	Asgari ücret
K15	Kadın	44	15	Ortaokul	Bekar	Asgari ücret
K16	Kadın	40	12	İlkokul	Bekar	Sosyal Yardım/ Gelir Yok
K17	Kadın	39	14	İlkokul	Evli	Asgari ücret
K18	Erkek	41	16	Ortaokul	Evli	Asgari Ücretten Fazla
K19	Kadın	31	11	Lise	Evli	Asgari Ücretten Fazla
K20	Kadın	40	15	İlkokul	Evli	Asgari Ücret

Katılımcıların demografik bilgileri incelendiğinde, araştırmaya katılanların büyük çoğunluğunun kadınlardan oluştuğu, yalnızca iki erkek katılımcı bulunduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların genel yaş ortalamasının 41,25 ve çocuklarının yaş ortalamasının ise 15, 2 olduğu görülmüştür. Eğitim durumu açısından, katılımcıların çoğunluğunun ilkokul mezunu olduğu gözlemlenmiştir. Medeni hal olarak ise

katılımcıların büyük bir kısmının evli olduğu görülmektedir. Ayrıca, katılımcıların önemli bir kısmının asgari ücretle çalıştıkları tespit edilmiştir.

Katılımcılara ait velayet durumu, varlığı halinde velayetin hangi ebeveynde olduğu, çocuk sayısı, kurum bakımı deneyiminin olup olmadığı ve sağlık tedbirinin ne kadar süredir uygulanıyor olduğuna ilişkin veriler ise Tablo 4.3 'te sunulmuştur.

Tablo 4. 3. Katılımcılara Ait Diğer Veriler (Nitel Araştırma)

Katılımcı	Velayet Durumu	Çocuk Sayısı	Sağlık tedbirinin uygulama süresi	Çocuğun Kurum Bakımı Deneyimi
K1	Bulunmuyor	2	1,5 yıl	Yok
K2	Anne	3	4 yıl	Var
K3	Anne	4	1 yıl	Var
K4	Bulunmuyor	2	1 yıl	Var
K5	Anne	3	2 yıl	Yok
K6	Bulunmuyor	2	6 ay	Yok
K7	Anne	3	1 yıl	Var
K8	Bulunmuyor	5	2 yıl	Var
K9	Anne	1	1,5 yıl	Yok
K10	Bulunmuyor	2	2,5 yıl	Yok
K11	Bulunmuyor	2	2,5 yıl	Yok
K12	Anne	4	5 yıl	Var
K13	Bulunmuyor	2	9 ay	Yok
K14	Anne	2	1 yıl	Var
K15	Anne	1	3 yıl	Var
K16	Anne	1	1,5 yıl	Yok
K17	Anne	3	2 yıl	Var
K18	Bulunmuyor	3	1 yıl	Yok
K19	Bulunmuyor	2	8 ay	Yok
K20	Bulunmuyor	2	1 yıl	Yok

Katılımcıların velayet durumuna ilişkin verilere bakıldığında, yarı yarıya bir dağılım gözlemlenmektedir. Velayet durumunun bulunmadığını belirten 10 katılımcı ile velayet durumunun mevcut olup, bu durumun annede olduğunu ifade eden 10

katılımcı bulunmaktadır. Çocuk sayısının ortalaması ise 2,35 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca, çocuklarının herhangi bir kurum bakımı deneyimi olmadığını belirten 11 katılımcı ile kurum bakımı deneyimi olduğunu ifade eden 9 katılımcı bulunmaktadır. Son olarak, sağlık tedbirinin uygulanma süresine ilişkin verilerin genel ortalaması 2,1 yıl olarak hesaplanmıştır.

4.2.ÇOCUK VE EBEVEYN DAVRANIŞLARINI TANIMAYA YÖNELİK BULGULAR

4.2.1. Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirme Konusunda Dışarıdan Destek Alma

Durumu

Ebeveynlerin evlilik uyumu ve aldıkları sosyal desteğin kalitesi, çocuklarıyla olan etkileşimlerini doğrudan veya dolaylı olarak etkileyebilir. Nitekim, bireylerin mutluluğu ve sosyal destek algıları, çevreleriyle kurdukları iletişime yansımaktadır. Bu durumun, çocuklar üzerinde olumlu ya da olumsuz etkiler bırakması ise kaçınılmazdır. Sosyal destek, anneler için benlik saygısını yeniden kazanmalarına ve annelikten bağımsız kimliklerini korumalarına yardımcı olabilir. Yine, sosyal desteğe sahip olduğunu algılayan ebeveynler, daha az ebeveynlik stresi hissedebilir ve bu da daha olumlu ebeveynlik davranışlarına yol açabilir (Wandersman, Kahn ve Wandersman, 1980). Yapılan bir araştırmada, daha genç annelerin çocuklarının özsaygısının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulgu, deneyimsiz genç annelerle çelişiyor gibi görünse de genç annelerin genellikle kendi ebeveynleriyle birlikte yaşıyor olma olasılığı yüksektir. Bu durum, genç annelere sosyal destek sağlayarak, onların çocuk gelişimini destekleme konusunda daha fazla bilgi edinmelerini ve çocuklarına ek yetişkin rol modelleri sunmalarını sağlamış olabilir (Awong, Grusec, & Sorenson, 2008). Görüldüğü gibi, sosyal desteğin çocuklar ve ebeveynler üzerinde olumlu etkileri bulunmaktadır. Araştırmamızda, 20 ebeveynle yapılan görüşmelerde çocukların bakımı ve yetiştirilmesi konularında herhangi bir yardım alıp almadıkları sorulmuştur. Yalnızca 5 katılımcı ailesinden veya yakınlarından destek aldığını belirtirken, diğer 15 katılımcı ise yakınlarından herhangi bir destek almadığını ifade etmiştir.

Konu hakkında K3 ‘‘ Çocuklarımla babasıyla üç yıl evli kaldık o şimdi cezaevinde. Diğer iki çocuğum kurumda kalıyor sadece bu kızım benimle kalıyor, çocukları tek başına büyütmek zorunda kaldım.’’ ifadesiyle çocukların yetiştirilmesi sürecinde zorluk yaşadığını dile getirmiştir. Aynı süreci yaşayan bir diğer katılımcı

K5 ise, “Kimseden yardım almadım, babaları da uzun zamandır hapiste. Tek başıma büyüttüm.” Şeklinde cevap vererek, eşinin cezaevinde olması nedeniyle bu süreçte yalnız kaldığını belirtmiştir. Görüşülen iki ebeveynin de çocukları ile ilgili sorunlarda bıkkınlık ve çaresizlik hissinin daha baskın olduğu gözlenmiştir. Aynı şekilde eşinden erken dönemde ayrılan üç katılımcının da bu süreci yalnız atlattığı görülmektedir.

K7: "Kız kardeşim ve annemlerden yardım aldım. Eşimle çocuk çok küçükken ayrıldığımız için çocuğuma da uzun zamandır ben bakıyorum."

K8: "Kimseden yardım almadım. Resmi nikâhlı eşimle ayırız. Çocukların hiçbir ihtiyacını karşılamaz ve ilgilenmez. Tek başıma ben büyütüyorum çocukları."

K15: "Yardım almadım. Genç yaşta babasıyla ayrıldığımızda tüm sorumluluklarını ben üstlendim."

Ailenin parçalanması, özellikle çocuklar için oldukça zorlu bir süreçtir. Çocuklar, bu durumun en çok etkilenen tarafları olabilir. Aile istikrarı, çocukların sağlıklı gelişimi için kritik bir rol oynar. Ebeveynlerin ayrılması, çocuklarda istikrarsızlık hissi yaratabilir ve bu durum, yaşam boyu sürebilecek olumsuz etkiler bırakabilir (Felisilda&Torreon, 2020). 4.701 çocuk üzerinde yapılan bir araştırma, ilk altı yıl içinde yaşanan ailevi ayrılıkların, on beş yaşına kadar olan dönemde mesane kontrolü sorunları, kız çocukları için evlilik dışı çocuk sahibi olma riski ve erkek çocukları için suça eğilim gibi olumsuz sonuçlarla ilişkili olabileceğini ortaya koymuştur (Douglas, 1970).

Yukarıdaki ifadelerden, kadın katılımcıların, eşlerinden erken dönemde ayrıldıkları ve bu süreçte eşlerinden gerekli desteği göremedikleri ve yalnız kaldıkları anlaşılmaktadır. Katılımcılardan K9 ise ‘‘Hayır eşimle birlikte büyüttük, anlaşılmayınca ayrıldık ama babasıyla görüşmeye devam ediyor, o da yardımcı olur, bazen onun yanında kalır. ‘‘Cevabı ile farklı bir geri bildirimde bulunmuştur. Ancak genel olarak katılımcıların ifadelerine bakıldığında, çocukların bakım ve sorumlulukları konusunda eşiyle iş birliği içerisinde bu süreci yönettiğini belirten ve bu konuda kendilerine yöneltilen soruya ‘‘Hayır, destek almadım.’’ Yanıtını veren kadın katılımcıların çoğunlukta olduğu dikkat çekmektedir.

4.2.2. Ebeveynlerin Sosyal Çevresinin Çocuklarıyla Olan İletişimlerine Etkisi

Ebeveyn-çocuk ilişkisi, çocuğun duygusal, sosyal ve bilişsel gelişimini şekillendiren en temel faktörlerden biridir. Sağlıklı bir ilişki, çocuğun güven duygusunu pekiştirir. Ayrıca, bu ilişki, çocukların toplumsal beceriler kazanması ve yaşamla başa çıkma yeteneklerinde belirleyici bir etkidir. Bu nedenle, ebeveyn-çocuk ilişkisini anlamak, çocukların sağlıklı gelişimi için kritik öneme sahiptir.

Bu kapsamda, sosyal hizmet uygulamaları açısından, ekolojik yaklaşım ön plana çıkmaktadır. Ekolojik yaklaşıma göre, ebeveyn-çocuk ilişkisi, çocuğun gelişiminde kritik bir rol oynarken, çevrenin farklı katmanları, bu ilişkiyi şekillendiren ve etkileyen önemli faktörler olarak yerini alır (Davaslıgil, 1997). Ekolojik yaklaşımın uygulamada sunduğu önemli bir avantaj, ebeveynlerin çocuklarının ihtiyaçlarına yanıt verme kapasitesini etkileyen çevresel faktörlerin rolüne de dikkat edilmesidir (Türkkan, Odacı & Bülbül, 2020). Nitekim, aile tarafından öğretilen değerler, normlar ve kültür, çocukların kendilerini ve toplum içindeki rollerini anlamalarının temelini oluşturur. Ayrıca, aile içinde gerçekleşen sosyalizasyon süreci de çocukların diğer insanlarla nasıl etkileşimde bulunduklarını ve çevrelerindeki dünyayı nasıl algıladıklarını etkiler (Faizah, 2023). Bu kapsamda, görüşme yapılan ebeveynlerin sosyal çevreleri ile iletişimleri konusunda bilgi alınmak istenmiştir.

Alınan cevaplar arasında, katılımcıların çoğunun sosyal çevresini kendi ailesi, komşuları ve iş arkadaşlarıyla sınırlı tuttuğu, dolayısıyla da iletişimde herhangi bir sorun yaşanmadığı ve karşılıklı ziyaretlerin yapıldığı yer almaktadır. Konu ile ilgili olarak, sosyal çevresi olmadığını belirten katılımcıların verdikleri cevaplar işe şu şekildedir:

K2: "Çevrem pek yok, ailemle iyi değiliz. Kayınvalidem her şeye karışır; eşimle bile iyi değiliz ki sürekli tartışıyoruz."

K3: "Ben bir dönem gazinoda çalıştım. Doğrusu, çevrem o dönem çok da iyi değildi. Şimdi yeni işimle evim arasındayım, yeni bir hayat kurdum. Bir tek annemle görüşüyorum."

K15: "Benim sosyal çevrem pek yok. Ailemle konuşmuyoruz. Benim evliliğimi zamanında onaylamamışlardı, hâlâ bunu sürdürüyorlar. Araya soğukluk girdi. Diğer işyeri olsun, mahalle olsun, gördükçe 'merhaba merhaba,' o kadardır."

K20: "Kendi ailemle görüşmüyoruz; biraz sorunlar yaşandı. Yalnızca eşimin kardeşleri ve yakın tanıdıklarıyla iletişim halindeyiz, o kadar."

K9: "Zamanımın çoğu işyerinde geçiyor, fazla bir çevrem yok."

Genel olarak değerlendirildiğinde, K3, iş hayatında edinilen sosyal çevrenin genel yaşam üzerinde etkili olduğunu ifade etmiştir. K15 ise, samimi bir iletişim biçiminin olmadığını, ailesiyle görüşmediklerini ve geçmişten kaynaklanan problemlerin şu anki hayatını olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Ayrıca, katılımcının çocuğuyla da benzer bir iletişim modeli kullandığı ve bu durumun anlaşmazlıklara yol açtığı görülmüştür. K20'nin yanıtlarında da benzer şekilde, kendi ailesiyle görüşmeme durumunun varlığı dikkat çekmiştir. K9 ise, iş hayatının vaktinin büyük bir kısmını aldığını, bu nedenle çevresine yeterince vakit ayıramadığını ifade etmiştir.

Öte yandan, K17'nin ifadesi "Çevresi geniş biriyim. Arkadaşlarım ve akrabalarım fazladır. Sıcakkanlı olduğumdan herhalde kimseyle kolay kolay bir anlaşmazlık yaşamam." şeklinde diğerlerinden farklı olmuştur.

Bu ifadeler, katılımcıların sosyal çevreleri ve aile ilişkilerinin, genel yaşam memnuniyeti ve ruhsal durumları üzerindeki etkisini açıkça ortaya koymaktadır. Katılımcıların büyük bir kısmı, sosyal çevrelerinin yetersiz olduğunu, aileleriyle olan ilişkilerinde sorunlar yaşadıklarını ve bunun sonucunda yalnızlık hissettiklerini belirtmiştir. Özellikle K2, K15 ve K20'nin ifadeleri, aile içi çatışmaların ve sosyal çevre eksikliğinin bireylerin günlük yaşamlarına ve iletişim tarzlarına nasıl yansıdığını göstermektedir. Bu durum, bireylerin hem aile içi hem de iş yaşamlarındaki etkileşimlerinin sınırlı kalmasına neden olabilmektedir. Öte yandan, K17 gibi sosyal çevresi geniş ve pozitif ilişkiler kurabilen bireyler, genel olarak daha memnun ve uyumlu bir yaşam sürdürebilmektedirler. Bu veriler, sosyal desteğin bireylerin yaşam kalitesi üzerindeki önemini ve sosyal çevrenin genişliğinin, bireylerin mutluluğu ve yaşam kalitesiyle ilişkili olduğunu vurgulamaktadır.

Konu ile ilgili gerçekleştirilen bir çalışmada, genç ebeveynlerin daha fazla iletişim sorunu yaşadıkları belirlenmiştir. Ayrıca, ebeveynlerin yaşla birlikte ebeveynlikten aldıkları doyumun arttığı ve çocuklarıyla daha olumlu bir iletişim kurdukları tespit edilmiştir. Bu olumlu değişikliklerin, zamanla artan ebeveyn kabulü ve deneyimlerle ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Kırman ve Doğan, 2017). Bu kapsamda, bu çalışmada da ebeveynlerin çocukları ile iletişimini zorlaştıran ve kolaylaştıran etkenlerin neler olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Katılımcılara “Çocuğunuzla iletişiminizi kolaylaştıran ve zorlaştıran etkenler nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bu konudaki ifadeleri şu şekildedir:

K1: "Çocuğumla konuşmakta, asi olduğu için zorlanıyorum. Ne kadar bana başta karşı gelse de sonra 'Anne, sen haklısın,' Der ve sarılır bana. Mesela, bu bana yeter."

K2: "Onun sinirli davranışları ve 'Bana bir şey yaptıramazsınız, istediğim gibi yaşarım,' Demesi bizi yoruyor. Açıkçası, oğlumla konuşmanın kolay bir yanı yok."

K20: "Onunla iletişim kurabilmek mümkün değil ki. Sizi en başta, zaten dinlemez. Dinlese bile, önemsemez. Bağırır, çağırır, kapıları çarpar, eşyaları atar; siniriyle hareket eder. Anlamaya çalışmak çok zor."

K4: "Onun sürekli kendini haklı görmesi gerçekten zor. Aslında, günlük hayatta fazla büyük problemlerimiz yok. Bir şekilde aile içerisinde çözmeye çalışıyoruz."

Katılımcıların ifadeleri, ergenlik dönemindeki çocukların asi davranışlarının ve otoriteye karşı gelme eğilimlerinin, aile içi iletişimi oldukça zorlaştırdığını göstermektedir. K1', sevgi ve anlayışla sorunların aşılabileceğini belirtirken, K2 ve K20, bu tür davranışların aile üyelerine duygusal yük bindirdiğini ve ev düzenini bozduğunu vurgulamaktadır. K4 ise, ailesinin bu zorluklarla başa çıkma çabalarını dile getirmektedir. Bu ifadelerden, aile içi iletişimi etkileyen olumsuz durumların çözümünde, aile içi sağlıklı iletişim ve problem çözme becerilerinin geliştirilmesinin önemli olduğu sonucuna varılmaktadır.

Bununla birlikte, ergenlik dönemi, gençlerin hem bireyselleşme hem de bağımsızlık kazanma sürecinin bir parçası olarak çeşitli değişiklikler yaşadıkları bir dönemdir. Bu dönem ile birlikte gençlerde yalnız kalma isteği artabilir, buna bağlı olarak da daha çok özel alan oluşturma çabası, odaya kapanma gibi davranışlar görülebilir. Ancak bu durumun fazla olduğu durumlarda bazı sorunlar gizli kalabilir.

Bu noktada, ailenin çocuğa nasıl yaklaştığı ve iletişim için ne kadar çaba gösterdiği önemli hale gelir. K7, konu ile ilgili olarak, şu an için büyük bir sorun yaşamadığını belirtmiştir. Ancak K13'ün ifadesinde, çocuğun yaşadığı travmatik bir durumun şans eseri ortaya çıktığı görülmektedir.

K7: "Yalnız kalmayı çok sever, odasına kapanır ve saatlerce çıkmaz. Sosyal olduğunda ise yaklaşması daha kolay oluyor."

K13: "İçine kapanık, sessiz ve pek konuşmadığı için derdini anlatması zor oluyor. Kızım, yaşadığı olayı da bize anlatmadı. Zaten komşunun kızı var, onunla arası iyidir. 'Senin neyin var, mutsuz gibisin?' deyince anlatmaya başlıyor, biz de öyle öğrenebiliyoruz. Bizimle derdini paylaşmaz. Kendi içinde ne yaşar ne sorunları var, bilmeyiz."

K9: "İnatçı olması ve kendine zarar verebilecek olması... Babasıyla daha iyi anlaşır, çünkü o daha sakin yaklaştığı için onunla iletişimi de daha kolay oluyor. Ben, onun kadar sakin biri değilim."

K15: "Yalan söylemesi ve konuyu hemen 'Bir şey yokmuş gibi' kapatması yüzünden doğru dürüst konuşamıyoruz. Ruh hali iyi olursa bazen çok iyi olur, melek gibi. O zaman konuşulur, yoksa yanına yaklaşılabilecek gibi değil."

K10: "Zaman zaman bize yalan söylüyor ve bilerek babasıyla zıtlıyor. Okuldaki rehber öğretmenle iyi anlaşır; ona her şeyini anlatır. Sayesinde bize de çok yardımcı dokundu."

Aile içi iletişim ne kadar kuvvetliyse, aile bireylerinin birbirine bağlılığı o kadar artar ve sorunlara çözüm arayışı çoğalır. (Goodman-Brown et al., 2003). K10'nun ifadesinde de görüldüğü üzere çocuk, ebeveynlerinden ziyade kendisine daha yakın hissettiği biri ile iletişimi tercih etmekte, aile bireyleri ile sorunları konusunda dışarıdan destek aldığı görülmektedir. K15 ise, çocuğunun iletişimden kaçınma yolları olarak aileden uzaklaşmasını ve önemli bir durum yokmuş gibi davranmasını ifade etmektedir. Burada görülen iletişimden kaçma davranışı, yalan söyleme ve davranışlarıyla kendinden uzaklaştırma gibi sorunlu durumların da varlığına işaret etmektedir. Araştırma bulgularını destekler şekilde, Talwar ve arkadaşlarının (2017) çocuklarda yalan söyleme davranışı üzerine yaptığı araştırma,

daha anlayışlı ve duyarlı ebeveynlik uygulamalarının, bilişsel yetileri gelişen çocuklarda doğru söyleme davranışını artırdığını ortaya koymuştur.

Ergen alkol bağımlıları ile yapılan bir araştırmada ise, sözel (dilsel) zekâ skorunun önemli ölçüde düşük olduğu görülmüştür. Bu durum, alkol bağımlısı ergenlerin dil becerilerinde bir eksiklik olduğunu göstermektedir. Ayrıca, madde kullanan ergenlerin, çeşitli alanlarda işlevsel bozukluklar sergiledikleri, akademik başarılarının daha düşük olduğu görülmüştür (Moss, Kirisci, Gordon ve Tarter, 1994). Bir başka çalışmanın sonuçlarına göre, madde kullanan çocukların genellikle dikkat eksikliği/hiperaktivite, öğrenme güçlükleri ve kaygı sorunları yaşadığı görülmüştür (Yılmaz, Ergelen, Bilici, & Akülker, 2021).

Madde kullanan bireyin varlığı halinde, ev içerisinde farklı sorunların olması kaçınılmazdır. İletişimin sorunlu olduğu ailelerde alkol ya da madde kullanım öyküsü de görülmesi de yüksek olasılıklı bir durumdur. Aşağıda yer alan iki ifadede de benzer nedenler dolayısı ile yaşanan iletişim sorunlarının mevcut olduğu dile getirilmiştir:

K12: "Kızım, madde kullandığı için sinirli oluyor. Bazen öyle bir hâle geliyor ki evin içinde hissiz, ruhsuz bir hayalet gibi geziyor. Onunla konuşmak zor. Bana iyi yaklaşıyorsa da genelde para istemek için olduğunu anlarım. Hemen fark ederim. Derdi, para alıp alkole veya maddeye harcamaktır. Sosyal medyada aşırı vakit geçiriyor, sürekli elinde telefon var. Arkadaşlarına geldi mi onlarla güzel konuşur, bize geldi mi ya konuşmaz ya da kötü konuşur."

K5: "Madde kullandığında evde sürekli uyur, hiçbir şey umurunda olmaz. Gelir, yer, içer ve gider. Bu yüzden de fazla iletişimimiz yok."

K16: "Sakin olduğunda, ilaçlarını aldığı anda konuşması daha kolay oluyor. Diğer türlü beni dinlemez bile."

K19: "Duygusal olduğu için iletişim kurmaya açık bir çocuk. Onu rahatlatacak, her şeyin düzeleceğini duymak isteyen bir yapısı var. Ancak içine kapandığında ve mutsuz hissettiğinde tam tersi, bir o kadar kapalı olabiliyor."

Yukarıdaki ifadelerden anlaşıldığı üzere, duygu durum sorunlarının varlığı, çocukların davranışları üzerinde etkili olmaktadır. Tıbbi bir sorunun varlığı

durumunda, çocukların tedavilerinin uygun şekilde sağlanmasının ise, davranış sorunlarını büyük ölçüde azalttığı ve bu durumun, yaşanan davranış ve iletişim problemlerinin çözümüne katkı sağladığı görülmektedir.

Yapılan görüşmelerde, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun çocukları ile iletişim sorunları yaşadıkları, bu durumun pek çok nedene bağlı olarak gelişebildiği ancak ebeveynlerin penceresinden bakıldığında, sorunların daha çok çocuklardan kaynaklandığının ifade edildiği görülmüştür. Burada, araştırma kapsamında yapılan görüşmelere katılan ailelerin daha çok otoriter bir tutum sergiledikleri söylenebilir. Çünkü aileler, iletişim sorunlarını çocuklardan kaynaklanan bir problem olarak görmek ve kendi rollerini göz ardı etmektedirler. İletişim sorunlarının her iki taraf dolayısıyla geliştiği ve bu perspektif ile çözülmesi gerektiği anlaşılmalıdır. Ebeveynlerin ve çocukların iletişim becerileri, her iki tarafın da etkili bir diyalogta bulunmalarını ve sorunları çözmelerini sağlamak için geliştirilmelidir. Bu yaklaşım, aile içindeki iletişim problemlerini daha kapsamlı ve etkili bir şekilde ele almayı mümkün kılar.

4.2.3. Çocukların Sorunlu Davranışlarına Yönelik Ebeveyn Tepkileri ve Beklentileri

Çocuklarının sorunlarını algılama ve ele alma konusunda ebeveynler arasında belirgin farklılıklar görülebilmektedir. Babalar, genellikle özerklik ve özgüvene daha fazla önem verdikleri için çocuklarının içsel sorunlarını (utangaçlık, endişe) çocuklarının yetersizliği olarak görme eğiliminde olabilmektedirler. Anneler ise, çocuk bakımında daha fazla rol aldıkları için itaatkârlığa daha çok değer verirler ve uyumsuzluk gibi dışa yansıyan sorunları çocukların hatası olarak değerlendirme eğilimindedirler (Colalillo, Miller, & Johnston, 2015). Yine bazı araştırmacılar, tek çocuk sahibi olmanın da annelerin ebeveynlik tarzını etkileyebileceğini öngörmüşlerdir. Bunun sebebi, tek çocuğu olan annelerin beklentilerinin daha yüksek olabileceği ve ebeveynlik deneyimlerinin sınırlı olabileceği olmuştur. Ancak, tek çocuk sahibi olmanın annelerin beklentileri üzerinde belirleyici bir etkisinin olmadığını ortaya koyan çalışma sonuçları da mevcuttur (McLaughlin& Harrison, 2006).

Çalışmanın bu bölümünde, anne ve babaların çocuklarının hangi davranışlarını değiştirmek istediklerinin ve en çok şikâyet ettikleri davranışlarının neler olduğunun tespit edilmesi amaçlanmıştır. Görüşme sırasında ebeveynlere, çocuklarının hangi davranışlarını değiştirmek istedikleri sorulmuş ve ebeveynlerin çocuklarıyla ilgili en fazla şikâyet ettikleri davranışlar hakkında görüşleri alınmıştır. Bu yaklaşımla, ebeveynlerin çocuk yetiştirme sürecinde karşılaştıkları zorluklar ve beklentilerinde iyi anlaşılması hedeflenmiştir.

Bu kapsamda K1: "Asi davranışları var, her şeye karşı çıkıyor. 'Kendi bildiklerim doğru,' diyor. Bu huyunu değiştirebilirdim." Derken, aynı şekilde K14: "Çok asi, hep kafasının dikine gidiyor. Bu huyunu değiştirse, anlaşması da bu kadar zor olmazdı." ifadesini kullanmıştır. Bu ifadelerle katılımcılar, çocuklarının asi davranışlarının ve kendi doğrularıyla hareket etmelerinin değişmesi yönünde talepleri olduğunu belirtmişlerdir.

Çocukların kendi istekleri doğrultusunda hareket etmek için agresif ve hırçın davranışlar sergiledikleri hatta bu durumun intihar boyutuna varabildiğine yönelik paylaşımları olan ebeveynlerde mevcuttur. Ebeveynlerin taleplerine tepki olarak çocuklarda bağırma, tam tersi yönde hareket etme ve intihar gibi davranışların ortaya çıkabildiği ifade edilmiştir. Buna yönelik katılımcı ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

K15: "Sinirli, laf dinlemeyen bir çocuk. İyiliğine konuşursun ama sanki kötülüğüneymiş gibi kızar, bağırır, çağırır."

K16: "Hırçın davranışları var. Sanki ben onun kötülüğünü istiyormuşum gibi, ne dersem tam tersini yapmak istiyor."

K9: "Kendi isteklerini yaptırmak için inat eder, hırçınlaşır. Bir kez arkadaşlarının evinde izinsiz kaldığı için tartıştık. O gece, intihar etti. Gerçekten istekleri için yapmayacağı şey yok. Sonra birkaç kez daha dikkat çekmek ve isteklerini yaptırmak için intihar ettiği oldu. Odasına kapanır, saatlerce ağlar. Durduk yere, sebepsizce yapar bunu."

Genel olarak değerlendirildiğinde, kendine zarar verme davranışı, çocuklar ve ergenlerde bir veya daha fazla yaşam sorunu ile ilişkili olabilmektedir. En yaygın olarak aile sorunları, iş veya okul ile ilgili problemler ve arkadaşlık ilişkileri ön plana

çıkılmaktadır (Townsend vd., 2022). Araştırma kapsamında da sağlık tedbiri alan bazı çocukların, kendine zarar verme davranışı ile aileleri ile olan sorunlarını kendi istedikleri yönde çözme eğilimi gösterdikleri tespit edilmiştir.

Kendine zarar verme davranışının yanı sıra, çocuklarının yalan söyleme alışkanlığından kurtulması yönünde talebi olan aileler de olduğu görülmüştür:

K2: "Yalan söyleme huyu var, insanları parmağında oynatacak kadar da zeki. Keşke zekâsını buralarda değil de okulda, derslerinde kullansa."

K11: "Yalan söylüyor, neredesin diye soruyorum, mesela okuldayım diyor ama ya kahvede oyun oynamaya ya da Uşak merkeze gezmeye gitmiş olabiliyor. En ufak şeyde bile yalan söyleyebiliyor."

K17: "Çok fazla yalan söyleyen bir çocuk. Çok da zeki, herkesi parmağında çevirebilir. Sizinle gelse, benim söylediklerime abartıyor mu? Hiç öyle durmuyor, ondan efendisi yok, dersiniz ama hiç söz dinlemez."

Yalan söyleme davranışı bireyi etkilediği kadar aileyi ve toplumu da olumsuz olarak etkilemektedir. Yalan söyleme davranışı ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiye yönelik yapılan bir çalışmada, Lavoie ve diğerleri (2018), çocukların yalan söyleme davranışlarının toplumsal kurallara aykırı ve diğer bireylere zarar verebilecek bir eylem olarak görüldüğünü bulmuşlardır. İlgili çalışmada, çatışma durumlarında otoriter bir yaklaşım ve şiddetsiz disiplin kullanan ebeveynlerin evde daha sık yalan söyleme ile karşılaştıkları tespit edilmiştir. Bir diğer çalışmada, katı ve sert ebeveynlik yaklaşımlarına sahip ailelerde yalan söyleme sıklığı ile davranış problemleri arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca, bu çocukların, anneleri tarafından kötü denetlenen veya reddedilen ya da ebeveynleri uyumsuz olan ailelerden gelme olasılıklarının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ancak sosyo-ekonomik durum ile çocukların yalan söyleme davranışları arasında bir ilişki bulunmamıştır (Stouthamer-Loeber&Loeber, 1986).

Bu bulgulara ek olarak, ebeveynlerin, çocuklarının pek çok sorunlu davranışı olması dolayısıyla bıkkınlık yaşadıklarını da ifade ettikleri tespit edilmiştir. Ebeveynlerin cevapları arasında, çocuklarının birden fazla istenmeyen davranışa sahip olmaları dolayısıyla umutsuzluğa varan ifadeleri dikkat çekmektedir:

K5: “Söz dinlemiyor, gece geç saatlere kadar dışarıda geziyor. Bazen eve gelmiyor, uyuşturucu bağımlısı. Hangi birini sayayım ki, ne ararsan var “.

K20: “ Tamamen başına buyruk hareket ediyor, kimseden korkmaz, aklına eseni yapar. Çok kavgacı, bir yerlerden sürekli şikâyetini alırız. Değiştirme şansım olsa, huyunu değiştirdim. “

K12 “ Çok... Hangi birini sayayım? Madde kullanımı var, evden kaçma, kardeşlerine zarar verme, kolunda izmarit söndürme; çocuk değil sanki suç makinesi, hayırlı bir davranışı yok “.

Katılımcıların ifadelerinde de görüldüğü üzere, kendine zarar verme davranışı gösteren ergenler, akrabalar ve akranlarla ilişkilerde sorunlar yaşayabilmektedirler. Konu ile ilgili yapılan benzer çalışmalarda da bu tür sorunları olan ergenlerde, aile ve akran ilişkileri, öz-değer, alkol ve uyuşturucu kullanımı, kayıp ve şiddet deneyimleri gibi sorunlar, diğer ergenlere göre daha sık görülmüştür (Tschan, Schmid, & In-Albon, 2015).

İstismar gibi travmatik bir olayla karşı karşıya kalmanın psikolojik etkilerine çalışmanın kavramsal çerçevesinde değinilmişti. Bu bağlamda, bu durumun tepkisel olarak hayattan zevk alamama, güvensizlik, uyku sorunları, intihar gibi psikolojik, fiziksel ve ruhsal sorunlara yol açtığı bilinmektedir. Bu tepkileri veren çocukların ailelerinin ifadelerinde ise, davranış sorunlarından ziyade çocuklarının bu durumun psikolojik etkilerinden kurtulmasını istedikleri görülmüştür.

K7: “ Davranışlarından ziyade yaşadığı travmanın etkisini değiştirmek isterdim. Şimdi insanlara pek güveni kalmadı. Uyku sorunları var bunun için tedavi oluyoruz ama psikolojik olarak kolay iyileşemiyor maalesef “.

K13: “ Kızım cinsel olarak istismar edildi hem de arkadaşı tarafından. Bu olaydan sonra psikolojisi bozuldu, bizden koptu, hayattan koptu... Davranışını değil de psikolojisini iyileştirmek isteriz. “

K18 “ Hayattan hiç zevk almıyor, yaşamının bir anlamı yok diyor, çok mutsuz. İntihar düşüncesi sürekli aklında, bununla yaşamak çok zor. Psikolojisi düzelsin, kendine zarar vermesin, hayatı sevsin istiyorum.”

K19 “ Çok duygusal ve narin bir çocuk. Olayları içerisinde büyütüp mutsuzluğunu daha çok artırabiliyor. Bu kadar duygusal olmasını istemezdim. Hem kendini hem de bizi üzüyor. “

Yukarıdaki ifadelerde, ebeveynlerin, çocuklarının davranışlarına ilişkin beklentileri aktarılmıştır. Araştırma, ebeveynlerin çocuklarının hangi davranışlarından rahatsızlık duyduklarını ve bu duruma nasıl tepki verdiklerini ortaya koyarak ebeveyn tutumları hakkında bilgi sağlamayı amaçlamaktadır. Ebeveynlerin konu ile ilgili cevapları incelendiğinde, çocuklarının sinirli davranışlarından şikâyetçi olan ebeveynlerin, bu duruma tepki olarak çocuklarına hiddetle yaklaştıklarına dair beyanlarının oldukça fazla olduğu dikkat çekmektedir:

K15, “ Sinirlendiğinde ağzından çıkanı duymaz, çok kalp kırıcı olur. Benim namusumdan tut, her şeyime laf eder. Birkaç kez vurmuşumdur, sonradan vicdanım elvermiyor, pişman olsam da sabrımı çok taşıyor. “

K20, “ Zaten kavgacı, biliyorum da ağzı bozuk konuşması, saygısız olmasına dayanamıyorum ne günahım vardı da böyle oldu diye düşünüyorum bazen. Bir iki kez dayanamadım vurdum, yoksa kendine gelmiyor. “

Öfke ile hareket edilen zamanlarda, ebeveynlerin, çocuklarının sorunlu davranışlarına karşı yukarıda belirtilen şekilde şiddete başvurduğu durumlar görülebilmektedir. Gershoff ve Grogan-Kaylor (2016), çocukların fiziksel cezalara maruz kalmasının karşı gelme, saldırganlık, antisosyal davranışlar, alkol ve madde kullanımı, düşük özsaygı ve zayıf ebeveyn-çocuk ilişkileri gibi olumsuz sonuçlara yol açtığını belirtmiştir. Ayrıca, fiziksel ceza gören çocukların yetişkinlikte fiziksel cezayı destekleme olasılığının daha yüksek olduğunu gösteren çalışmalar da mevcuttur.

Konu ile ilgili olarak, ebeveynlerden bazıları ise, çocuklarının söz dinlememeleri durumunda, çocuklarına kızdıklarını veya çocukları ile sık sık tartışma yaşadıklarını ifade etmiştir:

K17: “ İşine gelmedi mi söz dinlemez, ilaçlarını da kullanmak istemiyor, tedaviye uyumsuz. Onun söz dinlemez, bilmiş bilmiş konuşmalarına sinir olurum, genellikle tartışırız. “

K19: ‘‘ Çoğunlukla söz dinler ama bazen söz dinlemek istemiyor. Kapıyı çarpıyor, ağlıyor bu durumlarda kızarım bir tek. Olayları çok fazla büyütüp sanki dünyası yıkılmış gibi tepkiler verebiliyor. ‘‘

K9: ‘‘ İsteklerini yaptırmak için başına buyruk davranışlarına kızarım. Bu nedenle sürekli tartışma çıkar, evde hep kavgalıyız. ‘‘

K6: ‘‘ O sinirli sinirli evin içerisinde dolaşınca sinirleniyorum. Kızarım, hareketlerine dikkat etmesini söylerim. ‘‘

Bunlara ek olarak, genellikle kronik sorunlar yaşayan, birden fazla kez ve birden fazla sorunlu davranışla karşılaşan ailelerde ebeveynler, çözümsüz kalabilmekte ve tükenmişlik yaşayabilmektedir. Bu açıdan, ailelerin bir şeylerin değişebileceğine yönelik inancının kalmadığı ve çözüm yolu olarak çocuğunu kurum bakımına vererek çocuktan uzaklaşmayı tercih edebildikleri durumlar da söz konusu olabilmektedir:

K12: ‘‘ Her davranışı... Eve geç gelir, madde kullanır, kişiliği değişir, kardeşlerine de kötü kötü konuşur. Evden kaçtı iki kez, dayanamadım artık, yurda verdim biraz orda kalınca akıllandı, sonra yine bildiğimiz gibi.’’

K16: ‘‘ Hırçınlıkları, istediği bir şey olmayınca sinir krizleri, beni de sinir ediyor. Kendine gelip özür dilemezsen tableti unut, arkadaşlarınla dışarı çıkamazsın gibi şeylerle onu tehdit ederim; anca ondan anlıyor çünkü.’’

K4: ‘‘ Kurum bakımına verdiğimizde başka bir erkek arkadaşının yanında kalmaya karar vermişti, bunu kabul edemeyiz, herhalde en çok buna sinirlendik. Ama o da farkında artık sınırlarını bilmesi gerektiğinin. ‘‘

Katılımcıların ifadelerinde de görüldüğü üzere, aileleri ile sorun yaşayan ve sorunların çözümünü evden kaçmada bulan çocuklar, genellikle etkili bir destek sisteminden yoksundur ve problem ile çatışma çözme konularında gerekli yardımı ve stratejileri ailelerinden alamamaktadırlar. Yapılan araştırmalar, çocukların evden kaçma nedenleri arasında evde kötü muamele veya şiddet, ebeveynlerin madde kullanımı, aile ile ya da hukukla yaşanan çatışmalar, okulda veya evde uyumsuzluk, arkadaşlardan gelen kaçma teklifleri ve sorunlardan kaçma isteği gibi etkenlerin bulunduğunu ortaya koymaktadır (Martinez, 2006). Ailelerin çocuklarının

davranışlarını yönlendirmek amacıyla isteklerini yerine getirmemesi, mahrum bırakma veya bazen kurum bakımı gibi yöntemler kullanmaları çatışmaları artırmaktadır. Otoriter ebeveynlerin çocuklarından yüksek beklentiler içinde bulunmalarına rağmen duyarlı davranmamaları ve cezalandırma yöntemlerine sıkça başvurmaları da çocuklarda mevcut davranış sorunlarının şiddetlenmesine yol açabilmektedir (Alizadeh, Abu Talib, Abdullah, & Mansor, 2011).

Bu bulgulara karşın, katılımcılar arasında, çocuğuna karşı daha sakin yaklaşmaya çalıştığını ve çocuğunun kendisini sinirlendirecek fazla bir davranışı olmadığını beyan eden tek bir ebeveyn olduğu görülmüştür. Nitekim K13, ‘‘ Biz ona koruyucu yaklaşmaya çalışıyoruz. Yaşadıklarımız kolay değil, o da bizi sinirlendirecek bir çocuk değildir. Sessiz, sakin, kimseye zararı olmayan bir çocuk’’ ifadesiyle bu durumu özetlemiştir.

Araştırma kapsamında, ebeveynlerin çocuklarına ilişkin sorun olarak belirttikleri davranışlardan bir diğeri de küfür etmedir. Çocukların küfür etmesi, genellikle büyüklere saygısızlık olarak değerlendirilmektedir:

Konuyla ilgili olarak K2 ‘‘ Küfür etmesine sinirlenirim, büyüğüne karşı saygılı olmalı. Babası bu nedenle birkaç kez eve almadı, kuruma bir kez gittiği için biliyor ve korkuyor, gerekirse korkuturuz.’’

K8, ‘‘Küfrederse ağzı bozuk konuşursa kızarım. Çevresi de hep böyle konuşan çocuklar zaten. ‘Bana arkadaşını söyle sana kim olduğunu söyleyeyim’ diye boşuna dememişler. Her alışkanlığı onlardan kazandı. ‘‘

Konu ile ilgili yapılan bir araştırmada, küfür etmenin arkadaş çevresi içerisinde genellikle eğlenceli olarak algılandığı, kötü dilin olumsuz duyguların dışa vurumu ve ifadeleri vurgulama aracı olarak kullanıldığı ve gençlerin kendilerini yetişkin olarak görmek için bu davranışı sergilediği sonucuna varılmıştır. Bu durum, belirsizlik, dengesizlik ve kendinden memnuniyetsizlik ile ilişkili bulunmuştur (Mogutova, 2020). Bu bulgular, çalışmamızın bulgularını destekler niteliktedir ve ergenlik dönemiyle ilgili daha geniş bir bakış açısına ışık tutmaktadır. Buradan, ergenlerin duygusal ve sosyal gelişim süreçlerinde ve etkileşimlerinde saygı temelli bir yaklaşımın önemini ortaya çıkarmaktadır. Nitekim saygı, etkili bir disiplinin temelidir. Çocuk, ebeveynin otoritesine olduğu kadar başkalarının haklarına da saygı

göstermelidir. Disiplinin tutarsız bir şekilde uygulanması ise, çocuğun ebeveynlerine saygı duymasını engeller. (Nieman&Shea, 2004).

Son olarak, sağlık tedbiri alan çocuklarda tedavi reddi, ilaç kullanmak istememe, düzensiz ilaç kullanımı gibi durumlar da oldukça fazla görülebilmektedir. Uyuşturucu, alkol gibi maddeler, ergenlik döneminde suçluluk, erken yaşta cinsel davranışlar, sapkın tutumlar ve okuldan ayrılma gibi, madde kullanımına bağlı olarak görülebilen olumsuz davranışlarla güçlü bir şekilde ilişkilidir (Newcomb& Bentler, 1989). Çocuklarda madde kullanımına bağlı problemler genellikle tek başına görülmez. Bunun yanı sıra, riskli davranışlar, düşük eğitim başarısı ve psikopatolojik zorluklar gibi diğer olumsuz sonuçlar açısından da önemli bir uzun vadeli rol oynamaktadır (Galéra vd., 2013). Bu açıdan çocuklar, madde kullanımı durumlarında çoğu zaman yatılı tedaviyi reddedebilmekte, ya da evden kaçmaya teşebbüs edebilmektedirler:

K5: “ Maddeden dolayı tedavi olsun diye çok dil döktüm ama kabul etmiyor. Başlarda çok kızardım ama artık başına bir yerde bir şey gelmesin de ne yaparsa yapsın diyorum. ”

Genel olarak değerlendirildiğinde, ailelerin çocuklarının davranışları konusunda pek çok farklı alanda yakınmalarının olduğu, tepkisel olarak kızma, tartışma, ceza yöntemi uygulama, korkutma ve bazen şiddete yönelme gibi tepkilere başvurabildikleri görülmüştür. Çocuğu ile sinir bozucu bir sorun yaşamadığını ve çocuğunun yanında koruyucu ebeveyn rolünü üstlendiğini ifade eden yalnızca bir ebeveyn olduğu dikkati çekmiştir. Bu kapsamda, ailelerin büyük çoğunluğunun otoriter bir tutuma sahip oldukları söylenebilir. Otoriter ebeveynlerin genellikle çocuklarının davranışlarına karşı sert ve cezalandırıcı tepkiler verdikleri bilinmektedir. Ayrıca, çocuklarıyla ilgili sorunları sinir bozucu olarak görmeleri ve koruyucu ebeveynlik rollerini yeterince benimsememeleri, bu otoriter tutumu destekleyen unsurlardır.

Bu bağlamda tıbbi sosyal hizmetler, ebeveynler ve çocuklar için çok yönlü destek mekanizmaları sunarak aile içindeki dinamikleri güçlendirme ve sorunlara çözüm üretme işlevi sağlamaktadır. Bu hizmetlerin temel amacı, ebeveynlik becerilerini geliştirmek ve çocukların fiziksel, duygusal ve sosyal açıdan sağlıklı bir gelişim gösterebileceği bir ortam oluşturmaktır. Ayrıca, tıbbi sosyal hizmetler,

ailelerin karşılaşılabileceği kriz durumlarına müdahale ederken, koruyucu ve önleyici yaklaşımlarla risk faktörlerini azaltmayı ve bireylerin yaşam kalitesini artırmayı hedeflemektedir.

4.2.4. Çocuğa Yönelik Ebeveyn Beklentilerinin Karşılanmadığı Durumlar

Ebeveynlerin çocuk gelişimi hakkındaki bilgi düzeyleri, çocuk yetiştirme tutumlarını önemli ölçüde etkiler. Yetersiz bilgi, çocuklardan yüksek beklentilere yol açabilir ve bu da çocuğun ihtiyaç duyduğu uyarıcıları alamamasına neden olabilir. Ayrıca düşük beklentiye sahip ebeveynlerin de daha koruyucu tutumlar sergileyebildiği görülmüştür (Mızrakçı, 1994). Ebeveynlikte yüksek beklentiler ise sürekli bir yarış ile sonuçlanabilir. Bu durum, çocukta kaygıya ve ebeveyn-çocuk ilişkisinde aksamalara yol açabilir. Oysa çocuğun zaman zaman yoksunluklarla karşılaşması, istek ve ihtiyaç dengesini öğrenmesi, gelişimi için önemli bir rol oynar ve daha sağlam bir kişilik oluşumuna katkıda bulunur (Rayana ve Atak, 2022).

Bu konuda ebeveynlere ‘Çocuğunuza yönelik beklentilerinizin karşılanmadığını düşündüğünüz durumlar var mı?’ Sorusu yöneltilmiş olup, ebeveynlerin konu ile ilgili ifadeleri aşağıda yer almaktadır:

K2: ‘‘ Bu oğlum diğer çocuklarım gibi değil, başına buyruk hareket ediyor. Ondan yana hiçbir beklentim karşılanmadı. Beni ona sorsanız o da beni kötüler, kesin. ‘‘

K9: ‘‘ Ben artık yoruldum. Ben de azıcık rahat edeyim diye bazen babası baksın istiyorum, çünkü çok kafasına göre hareket ediyor.’’

K12: ‘‘ Hiç sözümü dinlemiyor, bambaşka biri oldu çıktı. Büyüttüğüm çocuğum değil de sanki yabancı biri gibi. Düzeleceğine dair ümidim de kalmadı artık.’’

Katılımcıların ifadeleri değerlendirildiğinde, ebeveyn-çocuk ilişkisinde çeşitli sorunlar ve duygusal zorlukların ön plana çıktığı görülmektedir. K2, çocuğundan yana beklentilerinin karşılanmadığını ve karşılıklı sorunlar yaşadıklarını dile getirerek, sağlıksız bir iletişimlerinin olduğunu belirtmiştir. K9, bakım sorumluluğunu büyük ölçüde yalnız üstlenmenin getirdiği yorgunluk ve tükenmişlik hissini ifade etmiş, bu yükün hafiflemesini arzuladığını vurgulamıştır. K12 ise, çocuğundaki davranış ve kişilik değişimlerinin kendisi için üzücü ve zorlayıcı bir süreç olduğunu belirterek, hayal kırıklığı ve çaresizlik hislerini ortaya koymuştur. Bu

durum, ebeveyn sorunlarının bireysel ve ilişkisel düzeyde ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Yukarıdaki ifadelere ek olarak, çocuğu madde kullanan ebeveynlerin bu soruyu daha çok madde kullanımı üzerinden yanıtladıkları gözlemlenmiş olup ifadelerine şu şekilde yer verilmiştir:

K3: “ Madde bağımlılığı için tedavi olacaktı, korktuğunu söyledi ve vazgeçti. Okuluna da devam etmiyor, sözümü hiç dinlemiyor.”

K4:” Kızımızın madde kullanıyor olabileceğini düşünüyoruz. Onunla bu kadar ilgiliyken nasıl çevresini kontrol edemedik de bu durumu yaşadık bilmiyorum. Ona sorarsanız kullandım demez ama biz öğrendik maalesef.”

K5:” Benim çocuklarımın hepsi sorunlu, biri cezaevine girdi konuşmuyoruz, biri engelli ve psikolojik sorunları var, kimseyi dinlemez. Bu desen bağımlı ne eve girer ne söz dinler. Ben bunaldım da evlat işte atsan atılmaz, satsan satılmaz.”

Katılımcıların ifadeleri değerlendirildiğinde, ebeveynlerin çocuklarının davranışlarıyla ilgili yaşadığı zorluklar ve duygusal karmaşa dikkat çekmektedir. Özellikle madde kullanımı, aile dinamiklerini olumsuz etkileyerek ebeveyn-çocuk ilişkisini zedelemekte ve ebeveynlerde çaresizlik, yetersizlik ve hayal kırıklığı gibi duygulara yol açmaktadır. Çocuklarının yalnız biri ile değil tümü ile sorun yaşadığını belirten K5’in, “Evlat atsan atılmaz satsan satılmaz “. İfadesi ile aslında bıkkınlık, çaresizlik, yorgunluk ve kızgınlık duyguları dışarı vurulmaktadır.

Bu bağlamda, konu ile ilgili yapılan benzer bir araştırma sonucunda da, araştırma bulgularımızı destekler şekilde, aile ortamında baskıcı ve ilgisiz ebeveyn tutumuna maruz kalan, okula devam edemeyen, babaları alkol kullanan, babaları ile iletişimin kötü olduğunu ifade eden, kalabalık ailede yaşayan ve çocukluktan itibaren psikiyatrik tanıya sahip olan ve suça sürüklenen çocukların çocukluk çağı ruhsal travmalarını daha fazla yaşadıkları bulunmuştur (Gördeles Beşer, Baysan Arabacı, Uzunoğlu, Bilaç ve Ozan, 2019).

Çocuklarda olumsuz duyguların dışarı vurumu ise, öfke krizleri, içine kapanıklık, sosyalleşememe, özgüven eksikliği gibi durumlarla kendini

gösterebilmektedir. Çocuklardaki olumsuz duyguların daha ileri düzeyde yoğunlaşmış hali ise intihar girişimlerine bile yol açabilmektedir:

K6: “ İntihar ettiğinde neyi yanlış yaptık, kötü bir anne miyim? Neden bunları yaşadım diye çok düşündüm. Bu benim için büyük hayal kırıklığıydı.”

K18: “Diğer çocuklarımdan yana hiçbir sorunumuz yokken bu çocuk, neden böyle mutsuz anlamıyorum. Benim için imtihan oldu. Tek beklentim kendini sevsin, bizi sevsin, hayatı sevsin; başka bir şey istemiyorum.”

K18’in ifadesine göre, her iki ebeveynin beklentisi, çocuklarının hayatı sevmesi ve benzer bir durumla bir daha karşılaşmamaktır. Ebeveynler, yaşadıkları bu zorlu süreçte zaman zaman kendilerini suçlu hissetmekte, bazen ise durumu bir imtihan olarak değerlendirmektedirler. Ancak çoğu zaman, bu durumun nedenine ilişkin bir belirsizlik içerisinde kalmaktadırlar. Ebeveynlerin yaşadığı duygusal zorluklar ve belirsizlikler, sadece aile içindeki dinamikleri etkilemekle kalmamakta aynı zamanda çocuklarının geleceğiyle ilgili kaygılarını da derinleştirmektedir. Özellikle zor ekonomik koşullar altında hayatını sürdüren ailelerde çocuklara yönelik okul beklentileri de artabilmektedir. Çocuğun okula olan ilgisinin düşük seviyelerde olması, ailelerin beklentilerinin karşılanmadığı düşüncesine kapılmalarına vebu durumun hayal kırıklığına yol açmasına sebep olabilmektedir:

K8: “ Okusun, işini eline alsın isterim ama okulla hiç ilgisi yok. Sabah-akşam dışarılarda gezer.”

K15: “ Çook... Bu küçücük yaşında alkol kullanıyor, sigara içiyor. Evden kaçıyor, okul desen kapısından bile girmiyor. Devamsızlıktan kaldı, okulunu da bıraktı. “

K16: “ Kendini derslerine vermiyor, akşama kadar tablet ile oyun oynasa da sıkılmıyor. Ben okulunda başarılı olsun, ileride iyi bir işi olsun istiyorum ama o ilgilenmiyor.”

K20: “ Okulunu bitirsin istedim bıraktı. İyi bir evlat olsun istedim söz dinlemez biri oldu. Ağzından küfür eksik olmaz; çevresiyle, ailesiyle sürekli kavga halinde. Kısacası hiçbir beklentimi karşılamadı.”

Katılımcıların ifadelerinden, çoğu ebeveynin, çocuklarının okula devam etmemesi, kötü alışkanlıklar edinmesi ve aile içi çatışmaların yaşanması nedeniyle hayal kırıklığına uğradıkları görülmektedir. Bu durum, aile dinamikleri ve çocukların davranışları arasındaki ilişkiyi anlamının önemini ortaya koymaktadır. Konu ile ilgili olarak, Güney Kore'de 11.354 çocuk üzerinde yapılan bir araştırmada, zararlı medya içeriklerinin ergenlerin evden kaçma davranışını etkileyebileceği, ayrıca aile desteği, aile içi şiddet, ekonomik durum ve ergenin özerk kontrol yeteneği gibi faktörlerin de bu davranış üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir (Kim & Moon, 2023). Bu nedenle, ebeveynlerin karşılaştığı sorunların altında yatan faktörlerin tespit edilmesi ve bu faktörlere yönelik çözümler üretilmesi, aile içi çatışmaların azaltılması da çocukların riskli davranışlarının önlenmesi açısından önemlidir:

K14: ‘‘ Ben, babası uyuşturucu kullandığı için çocuğumuza da alıştırır, kullanır diye çok korkmuştum. Çocuğun tavırlarından da biraz endişeliydim doğrusu, ama neyse ki uyuşturucu testi temiz çıktı, şu an öyle bir durum yok ama çocuk, baba tarafından yanlış yönlendirilmeye çok açık. İkimizin arasında kalıyor, neyin doğru neyin yanlış olduğunu anlamayabilir. Benim beklentilerim babadan yana; o düzgün olursa, çocuk da düzgün olur ama baba, baba gibi değil.’’

K14’ün ifadesi, diğer katılımcıların ifadelerinden farklı bir durumu ortaya koymaktadır. Ebeveyn-çocuk çatışmasının dışında, ebeveynler de kendi aralarında çatışma yaşamaktadırlar. Anne, çocuğun baba tarafından yanlış yönlendirilebileceği endişesini dile getirmiştir. Annenin şüphelerini çocuğa da yansıttığı görülmektedir. Anne tarafından, babanın madde kullanımına bağlı olarak sergilediği tutarsız davranışlar vurgulanmaktadır. Konu ile ilgili pek çok araştırma, madde kullanım belirtisi gösteren ebeveynlerin, çocuklarına madde kullanmayan ebeveynlere kıyasla daha az tutarlı destek sağladıklarını ortaya koymaktadır (Bountress&Chassin, 2015). Bu durum, çalışmamızın bulgularını destekler niteliktedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, anne ve babalar çocuklarının hatalı davranışlarını benzer şekilde algılasalar da ebeveyn olarak tutarlı davranış sergilemekte zorlanabilmektedirler. Bu nedenle, ebeveynlerin daha fazla iletişim kurmaları, birlikte daha çok zaman geçirmeleri ve ne düşündüklerini açıkça ifade etmeleri önemlidir (Güler Kılıç & Çekiç, 2022).

4.2.5. Ebeveynlerin Çocuklarına Sevgi Gösterme Biçimleri

Ebeveynler ve çocuklar arasındaki iletişim, çeşitli algılar, deneyimler ve beklentilerle şekillenen karmaşık bir süreçtir (Steven, 2003). Bir anne figürüne bağımlı olmak ile ona bağlı olmak çok farklı şeylerdir. Örneğin, yaşamın ilk haftalarında bir bebek annesinin bakımına şüphesiz bağımlıdır, ancak henüz ona bağlı değildir. Tersine, iki veya üç yaşındaki bir çocuk, yabancılar tarafından bakılıyor olabilir, ancak o sırada annesine bağımlı olmasa da annesine güçlü bir şekilde bağlı olduğunu açıkça gösterebilir (Bowlby, 1969/1982). Aile içindeki roller ve ilişkiler, çocuklar ve yetişkinler arasındaki etkileşimler, yaşam deneyimini şekillendirir. Özellikle ebeveyn ile çocuk arasındaki çocuk yetiştirme rolü, bu deneyimlerin kalitesini belirler. Bu etkileşimlerin duygusal bağlarla güçlendirilmesi, bireyin dış dünya ve kendisiyle olan ilişkilerini şekillendirir. Sevgi, çocuk yetiştirme ilişkilerinin temeli olup, bu ilişkinin içeriği ve deneyimlenen sevgi kişisel gelişimin kaynağıdır (Aleksiejuk, 2015). Güçlü bir sevgi bağının varlığı, bağlanmanın da en önemli kuralıdır. Bağlanmanın doğru bir şekilde gerçekleştiği ailelerde iletişimin de sevgi dilinin de olması gerektiği gibi gerçekleştiği bilinmektedir.

Son olarak, çocuk ve ebeveynlerin davranışlarını anlamaya yönelik olarak, aile üyelerine “Çocuğunuza sevginizi gösterebildiğinizi düşünüyor musunuz? Sorusu yöneltilmiş, eğer cevap "Evet" ise, bu sevgiyi nasıl gösterdiklerini açıklamaları istenmiştir. Konu ile ilgili katılımcı ifadelerine şu şekilde yer verilmiştir:

K20: “ Ben her zaman sevgimi gösterdim; ona arkadaş gibi yaklaştım, bana her şeyini anlatabilmesi ve aramızda bir soğukluk olmaması için çaba gösterdim.”

K19: “Evet, her zaman, her şeyi birlikte konuşabileceğimizi söylüyoruz. Güvensinler, bize karşı açık olsunlar istiyoruz.”

K14: “ Sürekli onu takip etmeye çalışıyorum. Ne yedi ne içti, nerelerde geziyor, napıyor diye. Onun için kendimi heba ettim, daha da ederim; biz onlar için varız “

K13: “ Evet, ona karşı artık daha da koruyucu olmaya başladık. Psikolojisi de iyi değil; durduk yere ağlıyor, korkunç rüyalar görmeye devam ediyormuş, bazen bana anlatıyor. Çocuk bizden de korkmasın ki onu kaybetmeyelim diye üzerine titriyoruz. “

Yukarıdaki ifadelerde de görüldüğü üzere, aileler, çocuklarıyla iletişim konusunda çaba göstermekte, onlara arkadaş gibi yaklaşmayı tercih etmekte, çocuklarıyla paylaşımın önemine dair farkındalık göstermekte ve bu doğrultuda ebeveyn sorumluluklarının bilincine olmaya çalışmaktadırlar. Yine, çocukların yaşadıkları özel durumlar ve travmalar karşısında ebeveynlerin farklı tutum ve davranış sergilemesinin yanı sıra, çocuklara daha dikkatli yaklaşımlarının önemini vurgulamaktadırlar:

K16: “ Evet, şimdiye kadar varımla yoğunla ne derse yaptım. Çocuğumun rahatsızlığı var, sağlıklı olsun diye üstüne titriyorum. Çok ilgilenirken bir yandan da sanırım çok şımarttım.”

K15: “ Evet, onun isteklerini almaya, yapmaya çalışırım. Hep o iyi olsun diye onun için koştururum.”

K6: “ Evet, maddi manevi ne ihtiyacı varsa karşılamaya çalışıyoruz. “

Katılımcıların ifadelerinden, ebeveynlerin sevgi ve ilgilerini gösterme biçimi olarak daha çok çocuğun isteklerini karşılamayı benimsedikleri anlaşılmaktadır. Bu durum, ebeveynlerin çocukları için çabaladıklarını ancak ihtiyaç karşılamayı öğrenilmiş bir sevgi dili olarak gördükleri için, çocukların asıl sevgi talebine yeterince odaklanamadıklarını göstermektedir. Bununla birlikte, çocuğuna yeterince sevgi gösteremediğini ve bu nedenle iletişim problemleri yaşadıklarını ifade eden katılımcılar da bulunmaktadır:

K5: “Bu halde olduğumuza göre demek ki tek başıma gösteremedim. Evi otel gibi kullanıyor, zaten yüzünü gördüğümüz mü var?”

K2: “ Çocuğu göremiyoruz ki, sevgimizi gösterelim; sabah akşam dışarıda. “

K18: “ Biz galiba sevgiyi gösterebilen bir aile değiliz. Öyle olsaydı, bize çoğu zaman nefret eder gibi bakmazdı.”

K9: “ Sevgiyle yaklaşırsan da hemen bir şey ister, o yüzden biz pek anlaşıyoruz; o sevgiden anlamıyor. “

K12: “ Ben artık uğraşmıyorum ne sözden anlıyor ne sevgiden; kendi haline bıraktım.”

K8: ‘‘ Hayır, ilgilenecek daha beş çocuk var, hangi birine bakayım? Geçim sıkıntısı varken, nasıl bugün karnımızı doyururuz diye düşünürken, çocuklarla ilgilenecek vakit de olmuyor. ‘‘

K10: ‘‘ Ben onunla konuşarak, sarılarak gösterebiliyorum ama maalesef babasının psikolojik şiddeti var. Çocuk, ister istemez tabi bu durumdan bun alıyor ve ikimizden de uzaklaşmak istiyor. Tek kişinin olması yeterli değil, çocuk babasından da aynı sevgiyi görebilmeli ‘‘

Çocukların ebeveyn sevgisi algılarının incelendiği benzer bir araştırmada, fiziksel temas, onay sözleri, ebeveynle kaliteli zaman geçirme, ebeveyn tarafından hediye verilmesi, temel ihtiyaçların karşılanması ve ebeveyn beklentilerinin karşılanması, ebeveyne karşı sevgi ifadesi olarak değerlendirilmiştir. Bu bulgular, çocukların ebeveyn sevgisini farklı şekillerde algıladıklarını ve her bir sevgi ifadesinin onların duygusal ihtiyaçlarını karşılama biçiminde önemli bir rol oynadığını göstermektedir (Kılıçgün, 2016). Başka bir çalışmada ise, çocuklara sevgi göstermenin en yaygın yolu, birlikte oyun oynama veya etkinlikler yapma olarak belirlenmiştir. Bu durum, babalar ve çocuklar tarafından en yaygın şekilde rapor edilirken, anneler için en yaygın olanların, sevgi ifadeleri kullanmak ve şefkat gösterme davranışı olduğu tespit edilmiştir (Sabey, Rauer, Haselschwerdt ve Volling 2018).

Çalışmamızda da benzer sonuçlara varılmıştır. Ebeveynlerin iletişim kurma, fiziksel ve duygusal destek sağlama ve çocuklarının ihtiyaçlarına duyarlılık gösterme gibi yaklaşımlarının, çocukların sevgi algısı üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Ancak, ekonomik ve psikolojik zorluklar, sevgi gösterme süreçlerini olumsuz etkileyebilmektedir. Ebeveynlerin bu tür sorunlarla başa çıkabilmesi, çocukların sağlıklı gelişimi için kritik öneme sahiptir. Ancak ne yazık ki katılımcıların çoğunluğu, sevgi dilini ifade etmede sorun yaşadıklarını veya sevgiyi nasıl ifade edeceklerini bilmediklerini, bazen aşırı korumacı davrandıklarını, bazen maddi destek sağlama yoluna gittiklerini, bazen de tükenmişlik içinde sevgi dili kullanamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum, ailelerin büyük ölçüde izin verici/ihmalkârtutuma sahip olduklarını göstermektedir. Bu tutuma sahip olan aileler, aşırı koruyucu olabilirler ya da maddi destek sağlama gibi yollarla sevgiyi göstermeye çalışabilirler. Yine, çocuklarına makul sınırlar koyma ve duygusal olarak

rehberlik etme konusunda eksik kalabilirler. Bu nedenle, ebeveynlerin çocuklarına karşı dengeli ve duyarlı bir yaklaşım benimsemeleri, çocukların hem duygusal hem de gelişimsel ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir rol oynar.

4.3. ANNE-BABA TUTUMLARINA İLİŞKİN BULGULAR

4.3.1. Ebeveyn- Çocuk İletişimi ile İlgili Bulgular

Ergenlik dönemindeki bireyler ve ebeveynleri arasında güçlü duygusal bağlar ve duyarlı etkileşimler bulunduğu, yaşanan sorunlar da geçici olmaktadır. Ancak, daha düşük kaliteli ilişkilere sahip olan ergenler ve ebeveynler, genellikle çözülmemiş sorunları sürdürme eğilimindedirler (Laursen ve Collins, 2004). Ebeveynler, çocuklarının ilk yıllarında ne kadar fazla özen gösterirlerse, çocukları büyüdükçe o kadar rahat bir dönem geçirebilirler (Mehdiyev, 2018). Nitekim, Köyçeğiz ve Özbey (2019) tarafından yapılan bir çalışmada, ebeveynlerin çocuklarıyla kurduğu iletişim seviyeleri düştükçe, çocuklarda problemli davranışların görülme oranının arttığı tespit edilmiştir. Konuyla ilgili başka bir araştırmada ise, ebeveyn-çocuk ilişkisi ne kadar sağlıklı ve olumlu olursa, çocukların davranış sorunlarının, DEHB belirtilerinin, duygusal problemlerinin ve akran ilişkilerindeki zorluklarının azaldığı, buna karşın sosyal davranışlarının arttığı gözlemlenmiştir (Cesur ve Yurdakul, 2024).

Sağlık tedbiri alan çocukların birçoğunun da aynı zamanda ailevi sorunlar yaşıyor olması muhtemeldir. Bu nedenle danışmanlık tedbir kararı olan çocuklar da bulunmaktadır. Bu sorunun ana kaynağında da iletişimsizlik yer almaktadır. Bu kapsamda, katılımcılara ‘‘Çocuğunuz ile iletişiminizi nasıl değerlendiriyorsunuz? ‘‘Sorusu yöneltilerek konu hakkında bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Çocuğu ile iletişim sorunu yaşamadığını belirten az sayıda katılımcı bulunmaktadır:

K7: ‘‘ Bence olması gerekenden daha iyi, arkadaş gibiyiz.’’

K10: ‘‘ İyi olduğunu düşünüyorum, pek anlaşmazlık yaşamayız.’’

K11: ‘‘ İyiyiz aslında, ufak tefek sorunlar yaşasak da bunlar her ailede olur; o yüzden pek sorunumuz yok.’’

K13: ‘‘Her gün nasılsın? Neler yaptın? diye konuşuruz. Önceden bu kadar çok konuşmazdık ama bana ailem inanmaz diye, yaşadıklarını akrabamıza anlatmış.

Bunu duyunca, demek ki biz bir şeyleri yanlış yapmışız diye düşündük. Artık daha fazla özen gösteriyoruz, çocuk ailesiyle her şeyini paylaşabilmeli; öyle olmadıktan sonra ne anlamı var? Aynı evin içinde yaşayan yabancılara dönüştürüz.”

K17: “ Saygılı bir çocuk olduğu için birlikte konuşabiliyoruz. Bu konuda bir sorun yaşamıyoruz.”

Çocuğu ile iletişim sorunu yaşamayan bu katılımcıların aksine sorun yaşadıklarını belirten katılımcıların çoğunlukta olduğu görülmektedir:

K1: “ Çekişmeliyiz, o asabi davranır; ben alttan alırım.”

K2: “ Sürekli tartışıyoruz desem yeridir. Özenilecek türden bir ilişkimiz yok aksine kimse bizim gibi olmak istemez.”

K5: “ Biz pek iletişim kuramıyoruz, çok kavga ediyoruz; anlaşıyoruz.”

K9: “ Sürekli kavga eden anne-kız ilişkisi vardır ya, bizimki aynısından; sürekli tartışırız.”

K15: "Birbirini dinlemeyen, anlamayan iki zıt kutup gibiyiz. Onun dedikleri bana yanlış geliyor, benim dediklerim de ona yanlış geliyor; sorunlar da buradan çıkıyor işte."

K20: “ Sürekli kavga, tartışma yaşıyoruz. Hep asi ve söz dinlemez davranıyor, onunla kardeşi de dâhil evde anlaşabilen kimse yok. Kendi arkadaşlarını bizden çok sever ama onlarla bile kavga eder; her hafta bir olayını duyarız, öyle bir çocuk işte.”

İfadelerden anlaşıldığı üzere, ebeveynler, çocuklarıileçoğu zaman tartışma ve kavga halinde olduklarını belirtmektedirler. Ebeveynlerin çocuklarından farklı beklentileri olması, çocukların ise bu yaş grubunda söz dinlememe ve daha fazla tartışma eğiliminde olması, anne- baba ile çocuk arasındaki çatışmayı şiddetlendirmektedir.

Konu ile ilgili olarak yapılan bir araştırmada, 25-30 yaş aralığındaki genç annelerin, çocuklarıyla daha fazla çatışma yaşama eğiliminde oldukları gözlemlenmiştir. Bu bulgu, annenin yaşının ilerlemesiyle birlikte, bilgi ve deneyim seviyesinin artmasının, daha büyük yaştaki annelerin çocuklarıyla daha az çatışmalı ilişkiler kurabilmesine olanak tanıyabileceği şeklinde yorumlanmıştır (Saygı ve Uyanık Balat, 2013). Başka bir çalışmada ise, ebeveyn-çocuk iletişiminin çocukların

özsaygısının geliştirilmesi ve ergenlerde depresif belirtiler, okul problemleri ve madde kullanım davranışlarının azalması konusundaki kritik rolü vurgulanmıştır (Bireda ve Pillay, 2018).

Bu sonuçlar, aile üyelerinin birbirleriyle etkileşim kurabileceği ortak zamanların önemini ortaya koymaktadır.

Nitekim her ailede, ev işleri, iş hayatı, okul gibi etkinlikler tamamlandıktan sonra ortak bir araya gelinen vakitler vardır. Bu vakitler, bazı ailelerde daha sık olurken bazılarında daha az görülebilmektedir. Bir araya gelinmeyen ve paylaşımın, ortak iletişimin kurulamadığı durumlarda ise, aile, tam olarak işlevini yerine getirememektedir. Bu durumdan yakınan katılımcıların ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

K8: ‘‘ Arkadaşlarının yanından gelir de bize bir iki cümle kurarsa kurar, yoksa kardeşleriyle de sürekli kavga eder; bizle zaten öyle. Başının dikine giden birisiyle nasıl anlaşalım?’’

K18: ‘‘ İletişim kurmuyoruz, o kendi kendine odasında vakit geçirir. Tek kelimeyle bizimle konuşmak isterse konuşur.’’

İfadelerde görüldüğü üzere, ebeveynlerin, çocuklarına sevgilerini gösterip onları kabul ettiklerini ifade etmeleri, çocukların düşüncelerini, duygularını ve endişelerini ebeveynleriyle paylaşmalarını teşvik etmek, oldukça önemlidir. (Zolten ve Long, 2006). İletişim kurmanın ise, belli kalıpları vardır. Karşımızdaki ile anlaşabilmenin yolu, öncelikle karşı tarafı dinleyebilmek ve kendini düzgün bir dille ifade edebilmekten geçmektedir. Ancak hırçın, asabi, öfke sorunu yaşayan çocuklarla iletişim daha zor olmaktadır. Nitekim, öfke kontrol edilemediğinde hem ebeveynler hem de çocuklar için ciddi yıkıcı sonuçlar doğurabilir. Saldırgan davranışların önlenmesi, öfkenin sağduyulu bir şekilde yönetilmesini ve ifade edilmesini gerektirir.(Özmen, 2004). Bu bağlamda, anne-babalar, temel iletişim becerilerini öğrenerek, öfkeyle ve saldırganlıkla başa çıkmaya çalışmalıdır. Konu ile ilgili benzer sorunlar yaşayan katılımcıların ifadeleri ise şu şekildedir:

K12: "İletişim kurulmuyor ki; kimseyi dinlemez, üstelik tersler durur, ağzı bozuk konuşur. Böyle bir çocukla nasıl iletişim kurabilirim, nasıl anlaşırım? Bir yolu varsa, siz söyleyin."

K14: ‘‘ Bağırış, çağırış kopar. Kavgalı bir iletişimimiz var, çünkü anlaşamıyoruz; onun kafası farklı çalışıyor. Tamamen bağımsız, aklına estiği gibi hareket etmek istiyor. Eee, bu da mümkün değil.’’

K16: ‘‘ Ben sakınım, o benim tam tersim; çok hırçın. Bu nedenle çocuk, sanki benim yanımda zorla kalıyormuş gibi huzursuz davranıyor.’’

K19: ‘‘ Babasıyla bir dönem boşanmak istedik, ayrı kaldık; sonra çocuklar için bir araya geldik, ama zor bir süreç. Aramız tam anlamıyla düzeldi, sorun yok diyemeyiz. Bu yüzden, çocuklara da ister istemez bizim kavgalarımız yansıyor. Mesela, oğlumla çok iyiirken bir anda içine kapanık, mutsuz bir çocuk olabiliyor.’’

Bunlara ek olarak, çocukta sosyal ilişkilerin gelişmesinde anne çocuk diyaloğunun önemli etkisi üzerinde durmak gerekir. Anne ile çocuk arasında kurulan sağlıklı iletişim, çocuğun sağlıklı bir kişilik geliştirmesini sağlar. Başkaları ile olumlu ilişkiler kurması için temel oluşturur (Kandır ve Alpan, 2008). Birçok aile, çocuklarında istemedikleri davranışları gördüklerinde kendi yanlış tutumlarını fark eder, ancak bu noktada düzeltme yapmak için geç olabilir. Bu nedenle, ebeveynlerin kendilerini geliştirmeye açık olmaları, uzmanlardan yardım alarak geleneksel yöntemler yerine bilinçli ve etkili iletişim yöntemlerini tercih etmeleri önemlidir. Çocuklarının gelişim özelliklerini, ilgi alanlarını ve sosyal çevresiyle olan etkileşimlerini iyi bilmek, doğru iletişim kurmanın anahtarıdır. Aksi halde, sadece davranışların sonucuna odaklanmak, telafisi zor sorunlara yol açaabilir (Özel ve Zelyurt, 2016).

Genel olarak değerlendirildiğinde, katılımcıların pek çoğunun ailesinde, iletişimde karşılıklı anlayıştan ziyade otoriteye dayalı bir yaklaşım benimsendiği, bu durumun da iletişim sorunlarına ve davranış bozukluklarına sebebiyet verdiği görölmektedir. Bu bağlamda, ailelerde yalnızca sağlık tedbirinin değil, aynı zamanda danışmanlık gibi destekleyici tedbirlerin de uygulanmasının gerekliliği sonucuna varılmaktadır.

4.3.2. Ebeveynlerin Çocukların Sosyal Çevresi Hakkındaki Bilgi Düzeyleri

Anne ile kurulan yakın ve olumlu ilişkilerin ergenlerin akran ilişkileri üzerinde olumlu bir etkisi olduğu söylenebilir. Ayrıca, babanın çocuk yetiştirme sürecinde gösterdiği kabul, ilgi ve sevginin, ergenlerin ikili ilişkilerine de olumlu

yönde katkıda bulunduğu bilinmektedir (Doğruyol, 2018). Aile içerisinde, anne-baba kadar kardeş varlığının da çocuklarda arkadaş grupları üzerinde etkili olabildiği görülmüştür. Amici ve arkadaşlarının (2022) yaptığı çalışma, çocukların daha büyük kardeşleriyle etkileşime girerek daha iyi duygusal beceriler, perspektif alma ve problem çözme yeteneklerini geliştirebileceğini göstermiş, çalışmada, bu becerilerin ileriki yaşamda daha yüksek sosyal yeterlilik ve duygusal anlayışla bağlantılı olduğu bulunmuştur.

Bireyin sosyalleşme sürecinin yaşam boyu devam ettiği göz önüne alındığında, çocuğun ilk deneyimlerinin, ailede değer görmesi, olumlu ebeveyn modelleri ve başarılı kardeş ilişkileri gibi faktörlerin önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Bu faktörler, bireyin sosyal olarak yeterli olmasında belirleyici bir etkiye sahiptir (Erten, 2012). Araştırma kapsamında, ebeveynlerin çocuklarının arkadaş çevresi hakkında ne düzeyde bilgi sahibi oldukları ve arkadaş çevresine dair onaylamadıkları durumların neler olduğu hakkında bir soru yöneltilmiştir. Bu şekilde, çocukların davranışlarını şekillendirmede arkadaş çevrelerinin etkisine ilişkin bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Konu ile ilgili katılımcı ifadeleri aşağıda yer almaktadır:

K17: “ Okuldan, mahalleden arkadaşlarını, ailelerini... Hepsini bilirim. Sorun edebileceğim bir arkadaşı yok.”

K11: “ Köyden arkadaşları var, okuldan ve mahalleden onlarla gezer. Küçük yer olduğu için herkes herkesi tanır, zararlı bir alışkanlıkları yoktur.”

K1: "Arkadaş çevresini hep bilirim, arkadaşlarında kalmak istemesini onaylamıyorum; bu da onu sinirlendiriyor ama güvenemiyorum, ne kadar olsa da."

Katılımcıların ifadeleri değerlendirildiğinde, K17 ve K11, çocuklarının arkadaş çevresini iyi düzeyde bildiklerini ve sorun edebilecekleri herhangi bir davranışlarının bulunmadığını belirtmişlerdir. K1 ise, çocuğunun arkadaş çevresi hakkında bilgi sahibi olduğunu ve bir sorunla karşılaşmadığını belirtmiş, pek çok ebeveynin de sıklıkla ifade ettiği gibi, çocuğuna değil, arkadaşlarına karşı bir güvensizlik duyduğunu belirtmiştir. Bir başka katılımcı ise, çocuğunun madde kullanımından dolayı sosyal çevrelerini değiştirmek durumunda kaldıklarını şu şekilde ifade etmiştir:

K4: “ Okulunu değiştirmek zorunda kaldık çünkü maddeyi o ortamda edindiğini düşünüyörüz. Artık arkadaş çevresini daha sıkı kontrol etmek zorunda kaldık, şimdiki çevresiyle bir sorun yaşamadık; eskisinden iyi.”

Sosyal çevredeki bazı değişiklikler, çocukların sağlıklı gelişimi için gerekli olabilmektedir. K4’ün ifadesi, bu durumu destekler niteliktedir. İfadeden de anlaşılacağı üzere, arkadaş çevresinde madde kullanımına alışan bir gencin sosyal çevresini değiştirmeden maddeden kurtulması güçtür. Bu gibi durumlarda aileler tarafından alınan kararlar, çocuğun maddeyi bırakması sürecinde olumlu etkiler yaratabilmektedir.

Bu bağlamda, özellikle düşük gelirli ailelerin yaşadığı bölgelerde, çocuklara sosyal ortamlar sunarak boş zamanlarını verimli bir şekilde değerlendirmelerini sağlamak, yalnızca fırsat eşitliği yaratmak açısından değil, aynı zamanda onları suça karşı koruma açısından da büyük önem taşımaktadır (Öğüt, Dursun, Şişmanlar, Coşkun, & Sarı, 2020). Çocuklar, genel olarak okulda, akrabalarla ve bulundukları mahallede arkadaş edinirler. Mahalle çevresinin genel olarak sorunlu çocuklar ve ailelerden oluştuğu durumlarda, ister istemez diğer çocuklar da bu durumun etkisi altında kalabilmekte ve çocukta bazı davranış sorunları görülebilmektedir. Çevresel koşullar nedeniyle sorun yaşadığını belirten diğer katılımcıların ifadeleri ise şu şekildedir:

K20: “ Hepsi kendi gibi, zaten lise çevresi çok kötü; ağzı bozuk kavgacı tipler.”

K15: “ Arkadaş çevresiyle alkol kullanmaya başladı, okuluna da düzensiz gitmeye başladı. Bu durumu fark edince sanayiye gidip çalışmasını söyledim ve orada yaşlılarıyla, bazısı ise kendisinden büyük kişilerle tanıştı. Onlarla beraber ağzı bozuldu, sigaraya başladı. Okul çevresi de hep sorunlu çocuklardı, onlar da benzer davranıyordu.”

K14:"Biliyorum ama mahallemiz o kadar iyi bir mahalle olmadığı için küfürbaz, eve girmeyen çocuklar çoğu; o yüzden onlarla fazla gezsın istemiyörüm. Bu konuda çatışıyoruz."

Çalışmamızın sonuçlarını destekler şekilde, pek çok çalışma da ergenlerin davranış ve gelişimleri üzerinde akranların önemli bir etkisi olduğunu göstermiştir.

Bu çalışmalarda, yüksek akademik değerlere ve beklentilere sahip arkadaşları olan öğrencilerin, okula katılımlarının arttığı belirlenmiştir. Tam tersi durumda, yani düşük akademik değerlere ve beklentilere sahip arkadaşları olan öğrencilerde, okul başarısının da olumsuz etkilendiği görülmüştür (You, 2011). Alkol ve sigara kullanımında da yaygın olarak akran etkisi söz konusudur. Cambron ve arkadaşlarının (2018) araştırması, sosyoekonomik açıdan dezavantajlı mahallelerde yaşamının, düşük aile gelirinin, zayıf aile işleyişininve daha müsamahakâr aile yapısının, sapkın akranlarla ilişkili olarak sigara içme ve alkol kullanımının artışıyla bağlantılı olabileceğini ortaya koymuştur. Bu nedenle, akran ilişkilerinin önemli hale geldiği ergenlik döneminde çocukların akran çevresi özenle oluşturulmalıdır.

Konu ile ilgili olumsuz örneklerle karşın, katılımcılar arasında çocuğunun sessiz olduğunu, arkadaş çevresi edinme konusunda güçlük yaşadığını belirten ebeveynler de bulunmaktadır:

K16: ‘‘ Biliyorum, fazla arkadaş edinebilen bir çocuk değil. Okulunda da sorun çıkardığı için fazla arkadaşı yok. Mesela bir gün iyi olur, ertesi gün gider, 'Sen niye bunu yaptın?' der, kavga eder. Böyle olunca kimse de yakın olmak istemez, haliyle. Takıntılı olduğu için kafasında olayları kuruyor, büyütüyor; ne yapacağız bilmiyorum.’’

K18: ‘‘ Sosyal çevre kuramıyor, asosyal bir çocuk. Okulda da, bir yere gittiğimizde de kimseyle konuşmaz. Ortamda varlığı vardır ama hissetmezsiniz, o kadar sessiz bir çocuk.’’

K19: ‘‘ Fazla arkadaşı yoktur, okuldan bahsettiği iki arkadaşı var. Birkaç kez ufak tefek şeylerden kavga ettikleri oldu ama onun haricinde çocuklarda bir problem yok.’’

Çocukların sağlıklı bir şekilde sosyalleşmeleri oldukça önemlidir. Ancak ne yazık ki günümüz koşulları, bazı noktalarda bu durumun sağlıklı gelişimini engellemektedir. Teknolojinin yanlış kullanımı ve sosyal izolasyon, çocukları ve yetişkinleri içe kapanmaya ve yalnızlaşma itmektedir. Bu durum, akademik çalışma sonuçlarına da yansımaktadır. Nitekim Twenge ve arkadaşlarının (2021) çalışması, 2018'deki ortalama ergenin, 2000'deki ergene kıyasla daha az yüz yüze sosyalleşme ve daha fazla çevrimiçi sosyalleşme fırsatına sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Yukarıdaki verilere ek olarak, çocuğunun sosyal çevresini iyi bir şekilde bildiğini, ancak bu durumun çocuğunun olumsuz davranışlarına tamamen engel olmadığını ifade eden katılımcılar da bulunmaktadır:

K12 “ Kendinden yaşça büyük insanlarla arkadaş oluyor, hiç akranlarıyla konuşmaz. Arkadaşlarının bazıları da uyuşturucu kullanan kişiler. Dayısı bir kez takip etti, o görmüş ama bizi dinlemez. Konuşma desen de konuşur. Koluna jilet atan, izmarit söndüren tipler; bunlarla gezip dolaşan birinden ne beklersin? Birbirlerine kötü örnek oluyorlar, başka bir şey değil.”

K9: “ Bilirim, okulda arkadaşlarının bazılarıyla sorun yaşamıştı; onlarla artık görüşmüyor. Görüştüğü, evinde kaldığı kız arkadaşları var. Onların hepsini tanıyorum.”

K10: “ Arkadaş çevresini biliriz, erkek arkadaşı varmış; babası mesajlaşmalarını yakaladı. Yaşı daha küçük diye çok kızdı. Bu tarz şeyleri onaylamıyoruz. Arkadaşları yüzünden sigaraya başladı, bazen de eve geç geliyor; bunlar yaşandı mı sorun çıkıyor. Bizim için önemli olan arkadaşlarının hepsini tanımamız, bize karşı dürüst olması.”

K7: “ Bir erkek arkadaşının tacizi sonrasında arkadaş çevresini azalttı. O zaman da bilirdim, şimdi de çevresini, nerede ne yaptığını bilirim.”

K12'nin ifadesinde, çocuğun yaşıtlarından ziyade büyük kişilerle arkadaşlık kurduğu ve bu kişilerden kendine zarar verme davranışlarını örnek aldığı ifade edilmektedir. Ebeveynin kontrol mekanizması zayıf kalmakta ve ebeveyn, çocuğu yönlendirme konusunda yetersizlik hissetmektedir. Bu durum, çocuğun suça yönelimini de artırabilmektedir. Bu bağlamda, Gifford-Smith ve arkadaşlarının (2005) gerçekleştirmiş olduğu çalışma, sapkın akranlarla arkadaşlık kurmanın bireysel suçluluk olasılığını önemli ölçüde artırdığını göstermektedir. Bu bağlamda, çocuğun sosyal çevresini, okulunu hatta ikamet yerini değiştiren ailelerin deneyimleri de dikkate alındığında, ailelerin daha temkinli bir yaklaşım sergilemeleri gerektiği görülmektedir.

Ailenin, çocukların sosyal çevre edinimi üzerindeki etkisi incelendiğinde ise, bağlanmanın bu süreçteki rolü ön plana çıkmaktadır. Güvensiz bağlanan bir çocuk, kişilerarası ilişkileri reddedici ya da ilgisiz olarak algılar. Bu tür ilişki algılarının,

çocuğun akranlarına karşı agresif tepkiler vermesine veya akran etkileşiminden kaçınmaya çalışmasına yol açtığı düşünülmektedir (Rubin, Coplan, Chen, Bowker ve McDonald, 2011). Diğer taraftan ergenlik, bireyin hızlı psikolojik ve fizyolojik değişimler yaşadığı, aile etkisinin azalırken arkadaş etkisinin arttığı bir dönemdir. Bu süreçte, karşı cinse ilgi, kötü arkadaşlıklar, zararlı alışkanlıklar ve okuldan kaçma gibi sorunlar, daha sık ortaya çıkmaktadır (Dam, 2008). Araştırmamızın bulguları, çocuklarının olumsuz davranışlara yönelmesinde arkadaş çevresinin etkili olduğunu destekler niteliktedir. Ebeveyn tutumları açısından değerlendirildiğinde; ailelerin daha çok izin verici/ihmalkâr tutuma sahip oldukları söylenebilir. Çünkü çocukların olumsuz davranışlarını arkadaş çevresine bağlamak, ebeveynlerin çocuklarının davranışlarını yönlendirme konusunda sınırlı bir rol oynadığını gösterir. Bu durum izin verici bir yaklaşımın bir göstergesidir. Bu bağlamda, çocuklarının akranlarını seçme sürecinde ebeveynlerin dikkatli ve bilinçli davranmaları oldukça önemlidir.

4.3.3. Ebeveynlerin Çaresiz Hissettikleri Konular

Anne-babalık, insanların karşılaştığı en zorlu görevlerden biri olarak karşımıza çıkar. Özellikle anneler üzerindeki ağır sorumluluklar ve stres düzeyleri, zamanla yönetilmesi güç hale gelebilir. Ergen çocuk sahibi olan yetişkinler, çocuklarının gelişimi ve geleceği ile ilgilenmenin yanı sıra, kendi yaşam dönemlerinin getirdiği sorumluluklarla da mücadele etmek zorunda kalabilirler (Kılıçarslan ve Atıcı, 2017). Bu karmaşıklık, ebeveynliğin zorluklarını daha iyi anlamak açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu kapsamda ailelerin çocukları ile ilgili hangi konularda çaresizlik hissettikleri ve bu konuda çocuklarına nasıl yaklaştıkları hakkında bilgi edinilmek istenmiştir.

Sağlık tedbirinin geniş bir kapsamı olduğu için çaresizlik hissi farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Ancak burada önemli olan, ailelerin bu duruma karşı nasıl bir yaklaşım sergilediğidir. Konuyla ilgili olarak, çoğunlukla öfke sorunları ile ilgili çaresizlik yaşayan ailelerin bulunduğu görülmektedir:

K1:" Onun öfkeli, sinirli halleri karşısında çaresizlik yaşıyoruz. Sebepsiz yere nelere kızdığını anlamak çok zor. Ne yapabilirim ki? Bu durumda konuşmaya çalışıyorum."

K3: ‘‘ Öfke krizlerinin olması, sözümü dinlememesine çare yok. Ben ne kadar ona yaklaşısam da çözüm bulamıyoruz.’’

K14: ‘‘ Öfke problemi var; istediği olmayınca kapılara tekme atıyor, odasını dağıtıyor. Bu durumlarda üstüne fazla gitmem, sakinleşmesini beklerim. Sakinleşince özür dilemesini, yaptığının yanlış olduğunu söylerim. Aslında psikolojik bir şey, bu hastalık gibi tedavi olunacak bir durum galiba.’’

K15: ‘‘Sinirlenince kendini kaybediyor, kendine zarar verdiğinde özellikle çok korkmuştum. Psikiyatri ilaçlarını kullanınca daha iyi olmaya başladı, en azından eskisi kadar kendini kaybetmiyor; sıklığı azaldı.’’

K16: ‘‘ Öfke kontrol problemi ve dikkat dağınıklığımız var.Bir anda başka şeylere ilgisi dağılıyor,kendini veremiyor. Tedavisi vardır illaki düzelir diye ilaç kullanıyoruz.’’

K20: ‘‘ Öfke, sinir krizleri karşısında çaresiziz. İlaçlarını alsa düzelecek, pamuk gibi oluyor; gördüm daha önce. Bunun için bile saatlerce dil dökmek, iyi bir anına denk gelmemiz gerek, yoksa dinlemez.’’

Katılımcıların ifadeleri değerlendirildiğinde, K1, öfke sorunları karşısında çocuğuyla iletişim kurmaya çalışmasına rağmen çözüm bulamadığını ve bu nedenle çaresizlik hissettiğini dile getirmektedir. K3, çocuğunun öfke krizleri nedeniyle psikiyatrik tedavi görmesinin daha faydalı olacağını, konuşarak çözüm bulmanın daha zor olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde, diğer üç katılımcı da psikiyatrik ilaçların çocuğun daha sakin olmasını sağladığını ve davranışları üzerinde oldukça etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Çalışmamızın bulgularını destekler şekilde, Kılıç ve Alkan (2023)’ın çalışmalarında da çocuklarda en sık karşılaşılan sorunların aşırı hareketlilik, inatçılık, hırçınlık, yemek yeme problemleri ve öfke kontrolü zorlukları olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, çalışma, bazı ebeveynlerin çocuklarına tamamen boyun eğmeleri ya da sürekli telkinlerde bulunmaları nedeniyle sorunların daha da kötüleşebildiğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle, ebeveynlerin bu tür yaklaşımlar konusunda dikkatli davranmaları oldukça önemlidir.

Ailelerin çaresiz hissettikleri bir diğer konu da çocuklarının madde kullanmalarıdır. Yanlış arkadaş seçimlerinin madde kullanımına sebep olduğunu belirten katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir:

K2: “ Yanlış arkadaş çevresi ve madde konusunda çaresiziz. Tedavi olsun, çevresini değiştirsin diye konuşuyoruz; ama yine o kişilerle görüşmeye devam ediyor.”

K12: “ Maddenin etkisiyle daha da sinirli oluyor. Arkadaşları da hep aynı, onun gibi büyük kişiler; söz dinletmesi zor. Önceden çok uğraştım, dil döktüm; şimdi uğraşamıyorum. Tek çocuğum o değil ki, hangi birine yeteyim?”

K5: “ Madde kullanması, tedavi olmak istememesi, söz dinlememesi, eve geç gelmesi, evi otel gibi kullanması; her şeyi... Söz dinlemezse bir insan, sürekli sen de vazgeçersin bir süre sonra anlatmaktan. Ben daha da uğraşamam.”

K2, yanlış arkadaş seçiminin çocuğunda madde kullanımı ile sonuçlandığını belirtmektedir. K12 ise, çocuğunun arkadaş çevresi nedeniyle madde kullandığını, çocuğunu yönlendiremediğini ve diğer çocukları ile de ilgilenmesi gerektiğinden kendisini yetersiz hissettiğini ifade etmiştir. K5 ise, madde kullanımı olan ailelerde farklı sorunların da ortaya çıkabileceğini vurgulamıştır. Nitekim ebeveynler, çocuklarının madde kullandıklarını ilk öğrendiklerinde büyük bir şok yaşarlar. Çocuklarıyla ilgili beklentilerinin boşa çıktığı düşüncesiyle hayal kırıklığına uğrar ve "Neden benim çocuğum?" düşüncesiyle kendilerini sorgularlar. Ayrıca, suçluluk duygusu yaşayıp, neyi eksik yaptıklarını sorgularken, çevrenin tepkisi ve bu durumu nasıl açıklayacakları konusunda da endişe duyarlar (akt. Mutlu, 2013).

Bunun yanı sıra, çocuklarının söz dinlememesi nedeniyle çaresiz hissettiklerini ifade eden ebeveynler de bulunmaktadır:

K4” Sınırlarını bilmemesi, kurallara uymak istememesi bizi zorluyor; babası ile çok tartışıyorlar bu konuda. Kurallara uyulması gerektiğini defalarca konuştuk, bu aralar anlaştık gibi; şimdilik iyi.”

K9: “ Israrcı olması, sürekli benim karşı çıkacağım şeylerle karşıma gelmesine karşı çaresizim. Ben sert yaklaşıyorum, mizacım bu; o da benden uzaklaşmak istiyor.”

K17: “ Söz dinlememe huyu, 'Ben her şeyin en doğrusunu bilirim' şeklinde konuşmaları var çocuğun. Böyle düşündüğü için de bizi, herkesi kandırabileceğini düşünüyor. Psikolog desteği alıyoruz, belli günlerde görüşüyorlar.”

K11: "Yalan söylemesine, söz dinlememesine defalarca dilimde tüy bitti; 'Bak, yanlış bir şey, dürüst olmalısın' desem de bazen babası kızsada da çözemedik."

Katılımcı ifadeleri, çocukların söz dinlememesi ve davranış sorunlarıyla ilgili benzer zorlukların yaşandığını ortaya koymaktadır. Sınır bilmeme ve kuralları yok sayma, özellikle gelişim dönemi içinde çocuklarda sıkça görülebilmektedir. Bu tür davranışlar, ebeveynler için zorlayıcı olabilmektedir. Bu durumlarda ailelerin psikolojik desteği alması, çocuğun gelişimine ve aile içi iletişime katkı sağlayacaktır.

Çocuklarının sürekli mutsuz olması veya intihar düşüncesine sahip olmalarından dolayı çaresiz hissettiğini belirten dört katılımcı bulunmaktadır:

K6 “ En büyük çaresizliğim ilaçları içip intihar etmek istediğindiydi. Ne yapmalıyım, nasıl davranmalıyım? Bir daha bunu yaşamamalıyız. Tedirginliğim oldu, bu dönemi birlikte atlattık sanırım.”

K10 “ Kızımın mutsuzluk problemi var, bu evde huzurlu değil, okulda huzurlu değil; hiçbir yerde mutlu olamıyor. Psikologa, doktora getiriyorum; ilaçlarını takip ediyorum. Psikolojik bir şey, benim yapabileceğim bir şey olsa da keşke yapsam.”

K13: “ Mutsuzluğu, içine kapanıklığı arttı, uyku sorununa biraz ilaçlar iyi geldi, psikiyatriye psikologa götürüyoruz tedavi olsun psikolojisi düzelsin istiyoruz.”

K18: “ Sürekli mutsuz görüntüsü, yüzünün hiç gülmüyor olması beni de üzüyor. Nasıl olur ne yaşıyor ne düşünüyor, bu halde demeden edemiyorum. Kendisine yaklaşıyor da duvarları var; o istemeden yaklaşamazsınız.”

Katılımcıların ifadeleri, çocuklarının mutsuzluğu ve intihar ile ilgili düşünlerinden dolayı yaşadıkları kaygıyı göstermektedir. Çocukların yaşadıkları bu durum, ruhsal sağlık sorunlarının ve özellikle depresyonun hem ergenlerde hem de yetişkinlerde intihar davranışının en önemli risk faktörlerinden biri olduğunu gösteren çalışmalarla paralellik göstermektedir (Eskin, Ertekin, Dereboy, &Demirkiran, 2007). Konu ile ilgili çalışmalarda, intihar girişiminde bulunan ergenlerin, gerçek bir ölme isteği yerine sorunlarından kurtulmayı veya çatışma yaşadıkları kişilerde davranış değişikliği yaratmayı umdukları vurgulanmaktadır (Yektaş, Bildik, Özbaran, Köse, & Erermiş, 2014).

Son olarak, katılımcılar tarafından çocuklarına nasıl bir yaklaşım sergileyeceklerini bilemedikleri ve çaresiz kaldıkları bir durum olarak, istismar ifade edilmiştir:

K8: ‘‘ Arkadaşları çok yanlış insanlar, ne geldiyse başına onlar yüzünden geldi. Kızımın istismara maruz kaldığı için psikolojisi bozuk, dengesiz davranışları var. Sözümü dinlemese de doktoruna geliyor, en azından ilaçlarını kullanıyor.’’ şeklinde ifade etmiştir.

Yukarıda belirtilen nedenler dolayısıyla çocukları ile iletişimde çaresiz kalan ebeveynlerin yanı sıra çocuğunun söz dinleme konusunda bir problem yaratmadığını ve aralarındaki ilişkinin karşılıklı anlayışa dayandığını ifade eden bir katılımcı bulunmaktadır:

K7: ‘‘ Bana zorluk çıkaran bir çocuk kesinlikle değil, sözümü dinler. Karşılıklı olarak, arkadaş gibi birbirimizi dinleyebiliyoruz.’’

Genel olarak değerlendirildiğinde, çocukların ebeveynlerini çaresiz bırakacak düzeyde davranış sorunları yaşamasında pek çok farklı etmen söz konusu olabilmektedir. Psikolojik, kültürel, çevresel sorunların yanı sıra, ailelerin yaşadığı ekonomik koşullar da çocukların davranış sorunları üzerinde etkili olabilmektedir. Konu ile ilgili çalışmalar, düşük sosyo ekonomik düzeye sahip ailelerin çocuklarında saldırganlık, korku ve kaygı belirtileri, düşüncesizce davranma gibi olumsuz davranışların daha yaygın olduğunu; sosyal davranış problemlerinin alt sosyo-ekonomik düzeyden üst sosyo-ekonomik düzeye doğru kademeli olarak azaldığını göstermektedir (Seven, 2007). Bununla birlikte sürekli kontrol altında olan ve otoriter ebeveyn tutumlarıyla karşılaşan adolesanlar da ebeveynleri yanlarında olmadığında davranışlarını yönetmekte zorlanabilmektedirler. Bu açıdan, demokratik ebeveyn tutumları, çocukların olumlu davranışlar geliştirmelerine ve şiddet içermeyen çözümler bulmalarına yardımcı olabilirken, otoriter tutumlar çocuklarda şiddet eğilimini artırabilmektedir. Bu nedenle, otoriter ve ilgisiz ebeveyn tutumları ile saldırganlık arasında pozitif, demokratik ebeveyn tutumu ile ise negatif ilişki bulunduğu söylenebilir (Yıldız & Erci, 2013).

4.3.4. Çocukla İletişimde Yaşanan Bilgi Eksiklikleri

İnsanlar, sadece oldukları haliyle ve koşulsuz kabul edildiklerinde kendilerini değerli hissederler ve başkalarına değer vermeyi öğrenirler. Sevgi dolu bir ortamda büyüyen çocuklar, empati geliştirirler, zorluklarla başa çıkma becerisi kazanırlar ve çevresini keşfetme fırsatı bulurlar. Duygularını rahatça ifade edebilen çocuklar, yetişkinliklerinde de kendilerini ve duygularını daha iyi anlayabilirler (Mehdiyev,

2018). Bu anlamda ebeveynler, erken çocuklukta çocuklarını olumlu yönde etkileyebilecek en önemli rol modelleridir. Ancak, ebeveynlerin bakım verme tarzları, toplum ve geleneklerin etkisiyle şekillenir. Toplumun yüksek beklentileri altında olan ebeveynler uygunsuz uygulamalar ve olumsuz geri bildirim alışkanlığı edinebilirler. Sürekli olumsuz geri bildirimin çocuğun gelişimine zarar verdiği düşünüldüğünde, ebeveynlerin dikkatli olmaları önemlidir (Banham, Hanson, Higgins, & Jarrett, 2000).

Bu açıdan, katılımcılara çocuklarıyla iletişim konusunda hangi alanlarda bilgi eksikliği yaşadıkları sorulmuş ve bu doğrultuda, çocukla ilgili karşılaştıkları zorluklara ilişkin çıkarımlarda bulunulmuştur. Bu kapsamdaki katılımcı ifadeleri aşağıda yer almaktadır:

K20: "Öfke krizleri karşısında, bu kadar neye sinirlendiğini anlamak gerçekten zor. Hırçınlıklarıyla nasıl baş ederiz, kimsenin sözünü dinlemiyor; bunlar hep bizi düşündürüyor."

K9: "Çocuk neden bu kadar başına buyruk? Bir şeyleri yanlış mı yapıyorum?"

K8 "Yaklaşmamıza izin vermez, kimseyi dinlemez; dinlese söylenecek çok şey var."

K16: "Gittikçe istekleri artar mı diye kaygılarım var. Onun bu kadar isteklerini zamanında hep yapmakla hata mı yaptım? Bu hırçın çocuk benim yüzümden mi bu halde diye düşünüyorum."

Katılımcıların ifadelerinden, çocukları ile yaşadıkları iletişim problemleri konusunda bilgi eksikliklerinin ve kendi hatalarının olup olmadığını sorguladıkları anlaşılmaktadır. Sorunların çözümünde öncelikli basamak, doğru davranış ve etkili iletişim ile başlar. Ancak iletişimin en başından kopuk olduğu durumlarda, sorunlar başlangıç aşamasında fark edilememekte, gün yüzüne çıktığında ise çözümsüz kalabilmektedir.

Bu açıdan, ebeveynlerin çocuklarıyla iletişimleri kadar kendi aralarındaki iletişim de önemlidir. Katılımcılar, yalnızca çocukları ile değil kendi aralarında da sorunlar yaşadıklarını ifade etmektedirler:

K19: “ Biz, eşimle çok fazla kavga ettiğimiz için çocuk da bundan etkileniyor. Bazen bir arada olmamamız onlar için daha mı iyi olur diye düşünüyorum, ama yaşları da çok küçük olduğu için kararsız kalıyorum. Aslında ayrılmak da istemiyoruz. Çocuğun ister istemez bu ortamda psikolojisi bozuldu. Bende ona nasıl yaklaşmam gerektiği konusunda zorlanıyorum.”

K14: “ Babada kalma isteği beni zorluyor, baba normal ilgili bir baba olsa tabi kalsın isterim ama ilgisiz. Bu konuda çok sıkıntı yaşıyorum.”

Bunun yanı sıra yaşam koşulları nedeniyle çocuklarını yetiştirme konusunda yeterli bilgi sahibi olamadığını ifade eden bir katılımcı bulunmaktadır:

K5: “ Bilgim olsa bu kadar sorun yaşamazdık. Hayat şartları, geçim derdi derken çocukları büyüttük ama adam edemedik.”

Sağlık tedbiri alan çocukların psikolojik sorunlarla mücadele etmeleri yaygın bir durumdur. Özellikle intihar düşüncesi olan çocuklar için ise özel bir bilgi ve tedavi yaklaşımı gereklidir. Bu durumu K18, şu şekilde ifade etmektedir:

“Hayattan soğumuşluk sanki dünyanın tüm yükü omuzlarındaymış gibi bir bezginliği var, hiçbir şeyden zevk almıyor. Tedavi görüyor, psikologla bir danışmanımızda bize destek oluyor ama bakalım düzelebilecek miyiz iyileşsin istiyorum.” ifadeleriyle durumu özetlemiştir.

Yine, yalan söyleme alışkanlığı da aileler açısından çözülmesi zor bir sorundur. Aileler, bu alışkanlıkla mücadelede de zorluklar yaşamakta ve sorunun üstesinden gelme konusunda genellikle bilgi eksikliği hissetmektedir. Bu nedenle, yalan söyleme davranışının önlenmesi ve doğru yaklaşımların geliştirilmesi için ailelerin desteklenmesi ve bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Bu konudaki mücadelelerini ve deneyimlerini paylaşan iki katılımcının ifadeleri, ailelerin bu konuda yaşadıkları zorluklara ve çözüm arayışlarına ışık tutmaktadır:

K17: “ Yalan söyleme davranışını neden yapıyor, nasıl bıraktırırız? Bu konuda ne yapacağımızı bilmiyorum.”

K11: “ Yalan söyleme huyunu nasıl çözeriz, ne yapmak lazım bilmiyoruz. Çocuklar başı sıkıştıkça yalan söylüyor, artık olur olmadık şeylerde de söyleyebiliyorlar; alışkanlık oldu.”

Benzer şekilde, cinsel istismar gibi ciddi sorunlar da çocuklar üzerinde derin ve karmaşık etkiler bırakabilir. Çocuklar bu tür durumlarla başa çıkarken ruhsal ve duygusal olarak büyük zorluklar yaşayabilirler, ebeveyle de bu süreçte ne tür tepkiler vereceklerini veya nasıl hareket edeceklerini bilemeyebilirler. Bu sorunla mücadele eden katılımcıların ifadeleri ise şu şekildedir:

K13: “ Yaşadığımız bu olaydan sonra çocuğun psikolojisi bozuldu. Biz bilemiyoruz, nasıl iyileşir, ne yapmak lazım. O yüzden tedavi olsun istedik.”

K7: “ Yaşadığı olaydan sonra nasıl yaklaşmam gerektiğini bilemedim. Bu insanın başına gelmeden anlayamayacağı bir durum. Bu olaydan sonra kızım kötü oldu, psikolojisi bozuldu; yeni düzelmeye başladı. Danışmanlık aldık, doktorumuz da var; beraber atlattık.”

Bu sorunlara ek olarak, madde bağımlılığı da mücadelesinde bilgi sahibi olmanın önem arz ettiği bir sorundur. Bu durumdada gerek tedavi esnasında gerekse tedavi sonrasında psikolojik destek açısından düzenli sağlık takibinin sağlanması önem taşımaktadır. Madde bağımlılığında esas olan, madde kullanan bireylerin maddeyi bırakmak istemesidir. Kişi istemezse tedaviden fayda görmek imkânsızdır. Bu nedenle, çocuğa nasıl yaklaşacağını bilemeyen ve çocuğumaddeyle yaşamaya devam eden ebeveynlerin çözüm arayışları ifadelerine şu şekilde yansımıştır:

K12: “ Madde bağımlılığı için tedavi olsun diye çok konuştuk. Önce ikna oldu, sonra hep bahane uydurdu, vazgeçti; yani bir türlü kabul etmedi. Onunla konuşan başkaları da oldu, ama hiçbir şey fayda etmiyor. O istemeyince de bir anlamı yokmuş, maalesef.”

K2: “ Madde kullanıyor, tedavi olsun çok istiyoruz ama o istemediği için tedavi fayda etmiyor. Bu konuda bilgi eksikliğim var, çocuğumu elde tutamıyorum; o bizden kaçıyor.”

K4: “ Maddeden şüphelendiğimizde ne yapalım, nasıl konuşalım bilemedik.”

K3: “ Maddeyi kullanıyor. Biz de alıştık artık, en azından kendisinden başkasına zararı yok. Okula gitmek istememe sorunumuz da var tabi; derdimiz çok ama çözüm yok.”

Yukarıdaki ifadeler, ailelerin çocuklarıyla iletişimlerinde bilgi eksikleri nedeniyle yaşadıkları sorunları vurgulamaktadır. Bu ifadelerin aksine, çocuğu ile iletişimde bilgi eksikliği yaşamadığını ya da karşılaştıkları sorunları profesyonel yardım alarak çözdüğünü ifade eden katılımcılar da bulunmaktadır:

K6: “ Hayır, ergenlik döneminde olduğu için bende ona göre yaklaşıyorum. Bizim zamanımızda ergenlik mi vardı? Biz hiç böyle şeyler yaşamadık ama şimdiki çocuklar bir farklı. Zaten bizimle bu konuda görüşen bir danışman hocamız da var; ona sormak istediklerimi sorabiliyorum.”

K1: “ Yok, bilgi eksikliğim olduğunu düşünmüyorum. Ben çocuğuma olması gerektiği gibi yaklaşıyorum.”

Genel olarak değerlendirildiğinde, katılımcıların büyük çoğunluğu, çocuklarına yaklaşımda bilgi eksikliği yaşadığını, nasıl davranmaları gerektiği konusunda kararsızlık yaşadıklarını, bir kısmı danışmanlık alırken bir kısmının da tıbbi olarak tedavi gördüklerini ifade etmişlerdir. Bu açıdan, ailelerin büyük çoğunluğunun ihmalkâr veya izin verici tutumlar sergilediği söylenebilir. Ailelerin büyük kısmının çocuklarıyla ilgili nasıl hareket edeceklerini bilmediklerini ifade etmeleri ve bazı ailelerin danışmanlık aldığını belirtmelerine rağmen, tedavi süreçlerine ve danışmanlığa yeterince katılım göstermemeleri bu durumun göstergesi sayılabilir.

Belirtilen bu zorluklarla birlikte, ebeveyn-çocuk ilişkisinin olumlu olduğu durumlarda çocukların davranış problemlerinin, dikkat eksikliği ve aşırı hareketliliğin, duygusal ve akran sorunlarının azaldığı, sosyal davranışlarının ise arttığı görülmektedir (Cesur ve Yurdakul, 2024). Ebeveynle ergen arasındaki çatışmalar, tarafların birbirini anlamaya yeterince çaba göstermemelerinden kaynaklanır. Bu nedenle, anne ve babaların öncelikle dinlemeyi öğrenmesi önemlidir. Ergenlerin dinlenmesi, onların bakış açısının anlaşıldığını ve zorluklarının kabul edildiğini hissettirir. Aksi halde, kendilerini güçsüz hisseden ergenler, duygularını uygun olmayan yollarla ifade etmeye çalışabilirler (Yavuzer, 2015).

4.3.5. Aile İçindeki Kurallar ve Uygulanma Yöntemleri

Aile içi iletişimde anne-baba tutumları önemli bir rol oynamaktadır. Demokratik aile tutumunda, çocuk, tüm yönleriyle kabul edilir ve ebeveynler çocuğa

rehberlik eder, ancak kararlarını kendisi alma konusunda özgür bırakılır. Aile içindeki kurallar ve sınırlar birlikte belirlenir ve bu sınırlar içinde çocuk özgürdür. Kuralların mantıklı açıklamaları yapılır ve aile ile ilgili kararlar ortaklaşa alınır (Şahin ve Aral, 2012). Ödül, bu kurallar uygulandığında, çocukların işlerini doğru yaptıklarında verilen bir teşvik olup, başarı kalitesini gelecekte korumayı ve artırmayı hedefler. Ceza ise tatmin edici olmayan davranışları düzeltme ve istenmeyen davranışları azaltma amacı taşır. Ceza, çocukların hatalarını fark etmelerini ve gelecekte daha iyi davranışlar sergilemelerini sağlamayı amaçlar (Saputri ve Widyasari, 2021). Bu bağlamda, çalışmamızda ebeveynlerin çocukları ile ilgili uygulamalarında belirli kısıtlamalar ve kurallar olup olmadığı sorulmuş ve 'evet' yanıtını verenlere; “Evde uygulanan kurallar nelerdir?” ve “Evde disiplin sağlamak adına koyduğunuz kurallar konusunda nasıl bir yol izlersiniz?” şeklinde iki ayrı soru yöneltilmiştir. 20 katılımcı arasından yalnızca 3 katılımcı, ev içerisinde belli kısıtlama ve kuralların bulunmadığını ifade etmiştir. Diğer 17 katılımcı ise evlerinde uyguladıkları kuralları şu şekilde ifade etmişlerdir:

K1: “ Akşam sekizden önce evde olunacak, nereye gidiyorsa haber verilecek.” “Kurallara uyulmazsa tartışma çıkacağını bilir, kısıtlarız; ceza yöntemine geçeriz diyebilirim.”

K6: “ Çalışma saatleri dışında ne yaptığından haberdar olmak istiyoruz. Telefonuna cevap verilecek ve eve geliş saatlerine dikkat etmeli.”

“ Sözüümüzü dinlemezse istediği şeylere izin vermeyiz, hafta sonlarına karışırız; o da bunu istemez.”

Yukarıdaki ifadelerde, her iki ebeveynin de benzer şekilde eve giriş saati konusunda hassas olduğunu belirttikleri ve kurallara uyulmadığı durumlarda ceza yöntemini kullandıkları dikkat çekmektedir. Kurum bakımının ceza yöntemi olarak kullanılması ise çocuklar açısından travmatik bir durum olarak görülebilmektedir:

K4, “ Eve geç gelinmesine karşıyız. Akşam 9’dan önce evde olunacak, kız çocuğu bu. Gece vakti başına ne geleceği belli olmaz. Arkadaşlarının evinde kalmasına da artık izin yok.”

“ Bir daha kuruma verilmekten çok korkuyor, bu yüzden mecbur uymak zorunda.”

Kurum bakımının tehdit unsuru olarak benimsendiği durumlarda, çocuk ve ebeveyn arasında güvenli bir bağlanma ve etkili iletişim beklemek uygun olmayacaktır. Çocuğun olumsuz deneyimlerini hatırlatan durumlardan kaçınma davranışı içerisine girmesi, aynı zamanda aileden de uzaklaşmasına sebep olabilmektedir.

Aile içerisinde belli kurallar olmakla birlikte, anne-babanın kurallarla ilgili olarak kendileri arasında tutarsızlık yaşamaları da söz konusu olabilmektedir. Burada önemli olan, çocuğun ebeveynlerin tutarsız davranışları arasında kalmamasıdır. Katılımcılar bu durumu şu şekilde aktarmaktadırlar:

K7 “ Telefonda fazla vakit geçirmesini, gece 10’dan sonra eve gelmesini istemem. “
 “ Evde kurallarımız çocukların hepsi için geçerli. Uyulmadığında sebebini sorarız ama genelde şimdiki eşim bu konuda bana göre daha katı ceza verir. Onların istedikleri şeylere izin vermez.” şeklinde ifade etmiştir.

K9 ise, “ Benim çok fazla kurallarım var, kuralcı bir kişiliğim var ama kızım da tam tersi bunlardan kaçıyor; benim izin vermediğim şeyler için babaya gidiyor hemen. Babamız da yumuşak huylu olduğu için ondan izin alıyor. “

“ Evde kural koyan da uyulmadığında ceza veren de benim; bu yüzden de sevilmiyorsunuz işte.”

K10 “ Babası ister istemez bir sürü kural koyar o gün neler yaptığından tut, derslerine bakıp bakmadığı, söz dinleyip dinlemediği, nereye gittiğinden sürekli haberdar olmak ister.”

“ Baba maalesef şüpheli olduğu için kontrolcü davranır, kontrol eder, emin olmak ister bu yüzden de çocuğun üstünde psikolojik baskı kuruyor bu kadarı olması gerekenden fazla çocuğu bunalıtıyor.”

K11 ise, “ İzinsiz bir şey yapmalarını istemez babası, okuluna, derslerine çalışsın isteriz.”

Katılımcıların ifadelerinde görüldüğü üzere, çocuklar, kural koyan ebeveyne değil izin verici tutuma sahip olan ebeveyne karşı olumlu bir tutum benimsemektedirler. Çalışma sonuçlarımıza benzer şekilde, 277 ailenin dört yıl süreyle incelendiği bir çalışmada annelerin sert disiplin yöntemleri ile çocukların

dışa dönük davranış sorunları arasında olumlu bir ilişki bulunduğu ortaya konmuştur (Nix vd., 1999).

Bunlara ek olarak, çocukları davranış sorunları yaşayan ebeveynler, bazen daha fazla kural koyma ihtiyacı hissedebilmekte, kuralların uygulanmadığı durumlarda ise tartışmalar yaşanabilmektedir:

K12 ‘‘ Eve giriş çıkış saatlerine dikkat etmesini isteriz evi otel gibi kullanmasın diye. Sosyal medyada fazla vakit geçirmemesini, bizden izinsiz arkadaşlarının evinde kalmamasını, kardeşlerine iyi davranmasını isteriz. Hep olması gereken normal istekler bunlar ama bizim çocuk sıkıntılı olunca katı kural oluyor mecburen.’’

‘‘ Tartışma çıkar genelde söz dinlemediği için anca para vermeyiz dersek söz dinler diğer türlü kimse umurunda bile olmaz.’’

İnternetin bir iletişim aracı olarak sıklıkla kullanıldığı günümüz koşullarında, aillerinden yeterince destek bulamayan çocuklar, sanal ortamlarda sosyalleşmeyi tercih edebilmektedirler (Jassogne ve Zdanowicz, 2020). Bu bağlamda, internet ortamı ve sosyal medyayı gereğinden fazla kullanan çocuklara sahip olan ebeveynlerin çocuklarına bu yönde kurallar koyarak, kısıtlamalar gerirdikleri görülmektedir:

K16: ‘‘Ödevlerini yapsın, tablete 2 saatten fazla bakmasın gibi kurallarımız var. Evde kapıyı çarpmak, anneye bağırarak yasak desem de bu konuda beni pek dinlemez maalesef.’’

‘‘Ben de yorulduğumu hissediyorum artık elimden geldiğince takip ediyorum ama artık eskisi kadar değil.’’

K13: ‘‘ Yaşadığımız bu olaydan sonra artık nere gittiyse haberdar olmak istiyoruz, eve zaten geç gelmez de yine belli giriş saatimiz var. Benim için de travma olmuş; telefonuna ulaşamasam, biraz gecikse, kalbim çıkıverecek gibi oluyor. 'Başına bir şey mi geldi, kızım?' diye korkuyorum. Derslerine çalışsın istiyoruz.’’ ‘Bizi bu konuda zorlamadığı için, bazen derslerinden başarılı olunca 'Ne istersin?' diye soruyoruz, istediklerini yapıyoruz. Telefonla ulaşma konusunda hassaslığımı biliyor, bu konuda da beni üzüyor.’’

K14:"Eve geç gelinmeyecek, bilgisayarda uzun süre oyun oynamak yasak, babasının yanına olur olmadık yerde gitmek istiyor. Gidebileceği günler dışında ısrar edilmeyecek."

Konu ile ilgili olarak, Magpantay, Malabrigo, Malijan ve Manarin (2014) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, yalan söyleme, geç saatlerde eve gelme, okula devamsızlık yapma ve kavga etme gibi davranışsal sorunların, özellikle parçalanmış ailelerden gelen ergenler arasında yaygın olduğu gözlemlenmiştir. Aileler benzer istekler de bulunsa da kuralların uygulanış biçimleri farklılık gösterebilmektedir. Ayrı yaşayan ailelerde, çocukların diğer ebeveyne gitme istekleri bazen bir kural olarak karşılırlarına çıkabildiği gibi, bu durum, ceza yöntemi olarak da kullanılabilir. Çocukların ebeveynler ile görüşmeleri her ne kadar belirli gün ve saatlerle sınırlı olsa da çocuklara karşı bu durumun ceza yöntemi olarak sunulmasını yanlış olacaktır.

Ayrıca, çocukların günlük kurallara uyumlarını sağlamak amacıyla takdir ve ödüller kullanılması, bu kurallara uyulmadığında ise bazı haklardan mahrum bırakılması gibi uygulamalar, ebeveynler tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. Ebeveynlerin bu tür yaklaşımları, çocukların davranışlarını düzeltme ve motivasyonlarını artırma amacı güderken, aynı zamanda çocukların davranışlarını çoğunlukla olumsuz ve kasıtlı bir şekilde algılama eğiliminde olduklarını da yansıtmaktadır. Nelson, O'Brien, Calkins ve Keane (2013) tarafından yapılan bir çalışmada, ebeveynlerin 7 yaşındaki çocukların küçük yaramazlıklarını örneğin konuşmayı kesme veya odasını temizlememe gibi bencil, kasıtlı ve kötü niyetli olarak değerlendirdiği ve bu davranışları ceza gerektiren hareketler olarak gördüğü bulunmuştur. Ebeveynlerin, çocukların kazara veya kasıtsız olarak yaptıkları hareketleri bile kasıtlı ve rahatsız edici olarak algılayabildikleri tespit edilmiştir. Çalışmamızda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır:

K18, " Üç çocuk olduğu için ev kolay dağılabiliyor. Herkes kendi eşyalarını ve odasını toplasın istiyoruz, eve geç saatte gelinmesin, telefonla ve bilgisayarla uzun süre vakit geçirmesinler gibi kurallarımız var."

" Daha çok ödül- ceza uyguluyoruz. Söylediklerimi dinlerseniz, sinemaya gideriz; bugün dışarıda yemek yeriz gibi şeyler onları motive ediyor. Yapmazlarsa da tabi tam tersi oluyor."

Kural koyma ve kuralların uygulanması konusunda yaşadıkları sorunlara dikkat çeken katılımcıların yanı sıra konu ile ilgili sorun yaşamadığını belirten katılımcılar da vardır:

K19' "Evde dağınıklık istemiyoruz, 9'dan önce evde olunmasını, birlikte yemek yenmesini, akşam beraber oturulmasını, hemen odasına çekilmemesini istiyoruz. Dürüst olsunlar, kavgaya karışmasınlar diye sürekli konuşmalarımız olur."

'Bizi zorlayan çocuklar olmadıkları için bir yaptırıma ihtiyaç duymadık. Sorun yaşarsak, tabii nadiren ödül ve cezaya başvurabiliyoruz.'

Genel olarak değerlendirildiğinde, ebeveynlerin çocuklarına yönelik tutumları ve disiplin yaklaşımları hem kişisel tercihlere hem de yaşanan sorunlara bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir. Çalışma sonuçlarımızı destekler şekilde, Atlı, Şad ve Özer (2022)'in çalışmasında da demokratik tutumlara sahip ebeveynlerin genellikle ödül yöntemlerini tercih ettiği, ancak stres yaşayan ebeveynlerin çocuklarının sorunlarını çözmede sert disiplin yöntemlerine başvurabildiği gözlemlenmiştir. Çinli ve Kanadalı annelerle yapılan başka bir çalışmada ise, her iki kültürde de otoriter ebeveynlerin ceza yöntemlerini tercih ettiği bulunmuştur. Ayrıca, tüm anneler arasında ödül ve geri çekilme tekniklerinin ceza tekniklerine kıyasla daha kabul edilebilir ve yaygın olarak kullanılma niyetinin daha yüksek olduğu görülmüştür (Mah& Johnston, 2012).

4.3.6. Ailelerin Çocukları ile Birlikte Zaman Geçirme Durumu

Aile içerisinde birlikte daha fazla vakit geçirildiği durumlarda paylaşım ve iletişimin de daha kuvvetli olması beklenir. Ancak sorunları olan ailelerde, bu durum, aile fertlerinin birbirinden uzaklaşmasına da neden olabilir. Bu kapsamda, aile içi ilişkiler hakkında bilgi edinmek amacıyla ailelerin birlikte zaman geçirme durumları ile ilgili bir soru yöneltilmiştir.

Çocuklarıyla birlikte vakit geçirebildiklerini belirten katılımcıların ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

K19: " Biz her şeyin beraber olmasına özen gösteriyoruz. Birlikte birçok aile gibi yapılacak ortak etkinliklerimiz oluyor."

K1: “ Bana her gününü anlatır; arkadaşlarını, okulunu anlatmayı seviyor. Beraber gezmeye çıkarız, babası hafta sonu evde olduğunda onunla da bir yerlere gideriz.”

K17: “ Birlikte güzel vakit geçirebiliriz; ev işlerinde olsun, ders çalışırken de genelde yanımda olur. Akraba ve arkadaş ziyaretlerine beraber gideriz; gideceğimiz yerde akranı olan çocuklar varsa, zaten seve seve gidiyor.”

K14: “ Evde genelde kız kardeşiyle iyi anlaştıkları için onunla arkadaş gibi oluyor, beraber oynar, ben evde yokken onunla ilgilenir, birlikte yemeğe gideriz. Dayısını çok sevdiği için onlara gideriz; orada kuzenleri de var, yaşıt olunca çocuklar daha mutlu oluyor.”

K16: “ Okuluna bazen birlikte yürürüz, evde okul etkinlikleri olursa onları yaparız. Beraber yemek yeriz, televizyona bakarız; canı sıkılırsa parka çıkarız.”

K6: “ Beraber gezeriz, yüzme kursuna yazdırdım, benimle beraber gidiyor. Bazen zaten desteklemesem hemen sıkılır, bırakır; öyle bir çocuk.”

Yukarıdaki ifadelerden farklı olarak aile olarak beraberce vakit geçirme konusunda zorluk yaşayan ebeveynlerin ifadeleri ise şu şekildedir:

K18: “ Aile olarak birlikte yemek yeriz, akşamları otururuz, dışarı çıkarız ama oğlum bize katılmayı fazla istemez veya katılsa da pek konuşmaz. “

K15: “ Aslında biz birlikte çok vakit geçirmiyoruz; o kendi halinde odasındadır. Bir akşam yemeğinde, hafta sonlarında biraz beraber oturur, konuşuruz. O kadar sıkılmak da istemiyorum doğrusu. Şimdiki gençler hep böyle zaten.”

K9: “ O, genelde odasında telefonla vakit geçirir. Birlikte ne yapalım ki? Nadir olarak bir yere çıkar, dolaşırız. Anne-kız, arkadaş gibi olur derler de biz uzaktan akraba gibiyiz.”

K8: “ Bizimle vakit geçirmez ki, varsa yoksa dışarıda arkadaşları var. Bu dışarıda ne yaptığını ben anlamıyorum.”

K3: “ Çalıştığım için hafta sonlarım bir tek var. Hafta içi de yorgunluktan, herkes ayrı odalarda oluyor zaten; yalnız kalmayı seviyor.”

Yukarıdaki ifadelerde, birlikte az zaman geçirildiği ortak bir tema olarak öne çıkmaktadır. K9, bu durumu "uzaktan akraba gibiyiz" şeklinde dile getirerek rahatsızlığını ifade etmektedir. K8 ise, çocuğunun arkadaş çevresiyle samimiyet kurarken ailesinden uzak durmasından dolayı sitem etmektedir. K3, iş hayatının yorgunluğu ve yoğunluğunun bu durumu doğrudan etkilediğini vurgulamaktadır.

Davranış sorunlarına sahip olan bir çocuğun ailesinde, beraber geçirilen zaman dilimlerinde, çatışmalar, huzursuzluklar ve iletişim problemlerinin sıklıkla yaşanması muhtemeldir. Nitekim K20 ve K10, bu durumu şu sözlerle ifade etmektedir:

K20; “ Bir yere gitsek gelir, orada da sataşır, huzursuzluk çıkarır, kafasına göre yemek yer. Bizimle otursa bile hiç laf atmaz; yani, birlikte vakit geçirebildiğimiz söylenemez.”

K10; “ Babayla otururken fazla konuşmaz; her söylediğinden bir şey çıkarıyor diye kavga etmemek için susar. O yüzden genelde benimle konuşur. Teyzesini ve kuzenlerini çok seviyor, oraya gideriz.”

Bu bağlamda yapılan bir çalışmada erkek çocuklar için annenin duyarlılığı belirleyici bulunurken, kız çocuklar için babanın duyarlılığı ve taleplerinin etkili olduğu tespit edilmiştir. Annenin taleplerinin kızlarda depresyon riskini artırdığı ve bunun kızların özerklik arayışının annesel kontrole çatışmasından kaynaklanabileceği ortaya konulmuştur. Buna karşılık, babasal kontrolün geleneksel erkek rolünün bir parçası olarak daha kabul edilebilir olduğu görülmüştür (Piko ve Balázs, 2012).

Son olarak, aile içerisinde beraber vakit geçirmenin veya aynı ortamda bulunmanın aile ilişkileri açısından bir anlam taşımadığını ifade eden ve sorunların çözümü konusunda ümitsizliklerini ifade eden katılımcılar da bulunmaktadır:

K5: “ Birlikte vakit geçirmeyiz. Evde olunca yemeğini yer, canı isterse beraber oturur. Gider, sohbet edemiyoruz ki; aynı yerde olmanın da bir anlamı yok.”

K2: “ Bazen oluyor, gerçekten bize karşı, kardeşlerine karşı iyi oluyor. O zamanlarda genelde evde vakit geçiririz, ama genelde o dışarıdadır zaten; evde tutamıyoruz.”

Katılımcıların ifadelerinde görüldüğü üzere, bazı ebeveynler, aile içinde birlikte vakit geçirmenin veya aynı ortamda bulunmanın, ilişkiler açısından pek bir anlam taşımadığına inanmaktadırlar. Ancak bu durum, ülkemizde yapılan Aile Yapısı Araştırma sonuçlarına (2006) tezat göstermektedir. Araştırma, bireylerin boş zamanlarını en çok çekirdek aile fertleriyle geçirdikleri dikkat çekmektedir. Araştırmaya katılanların %70'i, boş zamanlarında eşleri ve çocuklarıyla (%43), sadece eşleriyle (%14), sadece çocuklarıyla (%11) ya da tüm aileyle (%2) zaman geçirdiklerini belirtmiştir. Bu veriler, bireylerin boş zamanlarında ailelerine öncelik verdiğini göstermektedir. Konu ile ilgili başka bir çalışmaya göre de ergenler en güçlü bağlarını anneleriyle kurmakta ve boş vakitlerinin büyük kısmını onlarla geçirmektedir. Her ne kadar arkadaşlarla geçirilen zaman artmış olsa da arkadaşlar genellikle sorun paylaşımında yeterince destek sağlayamamaktadır. Aile bireylerinin duygusal destek sağlayamadığı ya da işlevsel bir aile yapısının mevcut olmadığı durumlarda, arkadaşlarla olan etkileşim, daha sık ve yoğun hale gelmektedir (Şen, 2011).

Bizim çalışmamızda ise, katılımcıların büyük çoğunluğunun birlikte vakit geçirme konusunda iyi durumda olmadıkları ve sorunlar yaşadıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Bu bağlamda, ailelerin daha çok ihmalkâr veya otoriter bir tutuma sahip oldukları söylenebilir. İhmalkâr tutum, ebeveynlerin çocuklarıyla ilgilenmemesi veya yeterince vakit geçirmemesi ile karakterize edilebilirken; otoriter tutum, çocuklara karşı daha kuralcı ve mesafeli bir yaklaşımı içerir, bu da zaman zaman çocuklarla etkileşimi sınırlandırabilir.

4.3.7. Ailelerin Kendi Ebeveyn Tutumlarını Değerlendirme Durumları

Ebeveynlik bilgisi, tutumları ve uygulamaları yalnızca anne ve baba tarafından değil, aynı zamanda çocukların özellikleri (örneğin cinsiyet, mizaç) dâhil olmak üzere bir dizi bağlamsal faktör tarafından şekillendirilir; ebeveynlerin kendi deneyimleri (örneğin kendi çocukluklarından olanlar), arkadaşlar ve diğer sosyal ağlar ve kültürel sistemlerde bu konu üzerinde etkilidir (Breiner, Ford ve Gadsden, 2016). Bu bağlamda, çalışmamızda ebeveynlerden kendi tutumlarını değerlendirmeleri ve baskıcı, izin veren, demokratik veya ilgisiz tutumlardan hangisine sahip olduklarını tanımlamaları istenmiştir:

K1: ‘‘ Hem baskıcı hem izin veren yanlarımız var, daha çok izin veren tutumumuz var.’’

İfadede görüldüğü üzere katılımcı, hem baskıcı hem de izin veren tutuma sahip olduğunu belirtmiş, ancak genellikle izin veren tutumu benimsediğini vurgulamıştır. Ancak her iki ebeveyn stilinde de belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Katılımcının ifadesindeki çelişki, ebeveynin ruh haline, çocuğun davranışlarına ve aile içindeki genel dinamiklere bağlı olarak ebeveyn tutumlarının da değişebildiğini göstermektedir. Konu ile ilgili daha çok izin veren tutuma sahip olan katılımcıları ifadeleri ise şu şekildedir:

K5: ‘‘ Her şeyine izin veriyorum artık, kontrol etmesi ve sözünü dinletmesi de çok zor. O kadar çocukla tek başına idare etmesi, görüldüğü kadar kolay değil.’’

K12: ‘‘ Hiç baskıcı değiliz, biz de ne isterse istediği gibi davrandı. Şimdi eve dama girmiyor işte. Ben tek başıma yeterince zor büyüttüm, şimdi üç çocuğum var, bu da böyle oldu işte diyorum. Karakteri buydu zaten, küçüklüğünde de istediği bir şey olmadığında ağlardı, yapılırdı.’’

K20: ‘‘Biz artık onun her dediğine evet demek durumunda kalıyoruz. Bazen babası onaylamadığı bir şey varsa karşı çıkar, yoksa her şey gönlüne göre oluyor. Özgürlüğüne düşkün, istekleri olmadığında çıldırıyor.’’

İfadelerde görüldüğü üzere, bazı ebeveynler, çocuklarını denetlemek veya kontrol etmek gibi bir amaç taşımamakta, çocuklarında gördükleri olumsuz durumları kabullenmiş bir yaklaşım seğılemektedirler. Ancak ne yazık ki her isteğı ailesi tarafından yerine getirilen bu tür çocuklarda şımarıklık, özgürlüğüne düşkün olma, tatmin olmama ve istekleri olmadığında saldırgan davranışlar görülebilmektedir. "Şımarık çocuk sendromu" olarak tanımlanabilecek bu durum, ebeveynlerin tutarlı ve yaşa uygun sınırlar koyamamasından kaynaklanan bencil ve olgunlaşmamış davranışlarla karakterizedir. Bu çocuklar, düşüncesiz, ısrarcı, tatminsiz ve öfke patlamalarına yatkındır. Davranışları manipülatif ve müdahalecidir, memnun edilmeleri zor ve memnuniyetleri kısa sürelidir (McIntosh, 1989).

Baskıcı ve tamamen izin veren tutuma sahip olan katılımcıların yanı sıra demokratik tutuma sahip olduklarını belirten katılımcılar da bulunmaktadır. Bu

katılımcılar, çocukları ile iletişim kurabildiklerini ve bunun olması gereken en doğru tutum olduğunu savunduklarını ifade etmişlerdir.

K6: “Demokratik, olması gerektiği gibiyiz. Ne sevgimizi saklıyoruz ne de iletişim sorunumuz var. Bizim tutumumuzda bir yanlış olduğunu düşünmüyorum; sorunlarımız var, o da ergenlik sebebiyle.”

K17: “Demokratik bir aileyiz. İletişim kurabiliyoruz, sorunlarımızı birlikte konuşup çözebilmeye çalışıyoruz; çocuklar sevgi ortamında büyüyor.”

Öte yandan, aşırı koruyucu bir tutum benimsediğini belirten ebeveynlerin benimsedikleri tutumla ilgili ifadeleri şu şekildedir:

K13: “Biz çok koruyucuyuz. Yaşadığımız olaydan sonra özellikle. Kızım geçenlerde bu kadar olmasını istemediğini, biraz rahat bırakılmak istediğini söylemiş doktoruna. Dikkat ediyoruz ama bizim de korkularımız geçmedi hala.”

K14: “Ben daha çok koruyucuyum çünkü söz dinlemiyor, yaşı da küçük olduğu için kandırılabilir.”

K19: “Ben aşırı korumacıyım sanırım; onlarla en çok vakit geçirebilen de ben olduğum için üzerimde sorumluluğu fazla hissediyorum. Eşim daha çok izin veren, 'Bırak yapsınlar, etsinler, öyle öğrenebilirler' diyerek serbest bırakabiliyor. Yani tam tersi düşünüyoruz.”

K18: “Kuralcı ve aşırı koruyucu bir aileyiz, onlara bir şey olmasın diye koruma isteğimiz var. Bu yüzden kurallarımız da fazla. İzin alarak hareket etmelerini istiyoruz; üç çocuğu diğer türlü takip edemeyiz gibi geliyor.”

Aşırı korumacı tutum sergileyen ebeveynler, genellikle bu davranışlarının nedenlerini dış çevre şartları ve çocukla ilgili durumlarla gerekçelendirmektedir. Ayrıca, bu tür ailelerde ebeveynler arasında tutum farklılıkları da görülebilmektedir. K13’ün ifade ettiği gibi özellikle travma yaşayan ailelerde, travma sonrasında da aşırı koruyucu tutumların baskın hale gelebildiği, bu nedenle önceden izin verilen durumlara bile izin verilmediği gözlemlenmiştir. Bu tutum, genellikle ailelerin çözüm bulma çabalarına rağmen, mevcut korkuların ve kaygıların bu süreçlerin önüne geçmesiyle açıklanabilir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, katılımcılar arasında farklı ebeveyn tutumları söz konusudur. 6 katılımcı aşırı koruyucu tutuma, 5'i izin veren tutuma, 3 ebeveyn otoriter tutuma, 3 ebeveyn ilgisiz tutuma, 2 'si demokratik, 1'i ilgili tutuma sahip olduğunu dile getirmiştir.

Ebeveyn tutumları, çocuk gelişiminin her aşamasında oldukça önemlidir. Konu ile ilgili gerçekleştirilen araştırmalarda, ebeveynlerin, doğal ebeveynlik stillerinin ve çocuklarıyla ilişkilerinin, erken yaşlardaki bilişsel ve öğrenme yeteneklerini önemli ölçüde etkileyebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, ebeveynlerin olumlu tutumlarının çocukların akademik başarılarını artırdığı, pasif tutumların ise performansı olumsuz etkilediği belirtilmiştir. Bunun yanında, çocuklarının eğitim sorunlarını tartışan ebeveynlerin, tartışmayanlara kıyasla daha olumlu bir etki sağladığı vurgulanmıştır (Arshad vd., 2019).

Somut olarak ifade edilirse; ebeveynlerini sıcak, demokratik ve kararlı olarak tanımlayan ergenlerin, akranlarına kıyasla başarıya dair daha olumlu tutumlar ve inançlar geliştirme olasılığı daha yüksektir, bu da okulda daha iyi performans göstermeleriyle sonuçlanabilmektedir (Steinberg, Elmen ve Mounts, 1989). Ebeveynlik tutumlarının çocuklar üzerindeki etkileri üzerine yapılan bir çalışmada, Gray ve Steinberg (1999), psikolojik kontrolün yalnızlık ve depresyon gibi içsel sorunlara, davranışsal kontrolün ise alkol kullanımı ve devamsızlık gibi dışsal sorunlara yol açabileceği tespit etmişlerdir. Ayrıca, bir yıl boyunca devam eden boylamsal bir çalışmada, otoriter ailelerden gelen gençlerin sorunlu davranışlarının değişiklik göstermediği, ancak ihmal edici ailelerden gelen gençlerin davranışlarında artış yaşandığı tespit edilmiştir. İhmal edici ailelerden gelen gençlerin okul odaklılıklarının, otoriter ve demokratik ailelerden gelen gençlere kıyasla belirgin bir şekilde azaldığı görülmüştür (Steinberg vd., 1994).

Nitel bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, çocuklarda davranış sorunlarına bağlı çeşitli problemler yaşandığı ve iletişim problemlerinin birçok ailede yaygın olduğu ifade edilmiştir. Ebeveynler açısından en sık dile getirilen sorunlar arasında öfke kontrolü problemleri, madde bağımlılığı, okul devamsızlığı, olumsuz arkadaş çevresi, kendine zarar verme davranışları ile cinsel istismar mağduru çocuklarda travma sonrası gelişen ruhsal bozukluklar yer almaktadır. Ayrıca, ebeveynlerin kendi tutumlarını değerlendirmeleri ile elde edilen bulgular arasında

anlamli bir paralellik olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle izin verici/ihmalkâr tutum ile aşırı koruyucu tutumun ailelerde yoğun biçimde görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır.

4.4. NİCEL ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırmanın nicel bulguları, Ayşen Yılmaz tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Anne-Baba Tutum Ölçeği" uygulanarak elde edilmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplar, değişkenler açısından değerlendirilmiştir. Elde edilen sonuçlar, tablolar halinde sunulmuştur. Araştırma verileri, SPSS 25 İstatistik Paket Programı kullanılarak analiz edilmiştir. Değişkenlerin dağılımı frekans analizi; ölçeğin normallik durumu, normallik analizi; gruplar arasındaki farklar, ANOVA ve T Testi ve değişkenler ile doğum yılı arasındaki ilişki, korelasyon analizi ile analiz edilmiştir. Araştırmanın bağımsız değişkenlerini cinsiyet, eğitim seviyesi, birlikte yaşama, gelir durumu, doğum yılı ve kardeş sayısı oluşturmaktadır. Bağımlı değişkenler ise, kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve denetleme boyutlarıdır.

Tablo 4. 4. Katılımcıların Demografik Bilgileri (Nicel Araştırma)

N=86	n	%	Ort.±Ss
Cinsiyet			
Kız	64	74,4	
Erkek	22	25,6	
Eğitim Durumu			
Ortaokul	20	23,3	
Lise	47	54,7	
Okula Devam Etmiyor	19	22,1	
Anne-Baba Birlikteliği			
Birlikte	39	45,3	
Ayrı	44	51,2	
Baba Vefat, Anne Yaşıyor	3	3,5	
Gelir Durumu			
Asgari ücret	33	38,4	
Asgari ücretten az	9	10,5	
Asgari ücretten fazla	30	34,9	
Düzenli gelirim yok/yardım alıyorum.	14	16,3	
Doğum Yılı			2007,73±2,12
Kardeş Sayısı			2,35±,95

Frekans Analizi*

Tablo 4.4 'e göre, katılımcıların demografik bilgileri değerlendirildiğinde, %74,4'ü (n= 64) kız, %25,6'sı (n= 22) erkektir. %54,7'si (n= 47) liseye, %23,3'ü (n= 20) ortaokula devam etmektedir.%22,1'i (n=19) ise okula devam etmemektedir. %51,2'sinin (n= 44) anne-babası ayrı, %45,3'ünün (n= 39) birlikte ve %3,5'inin (n= 3) ise babası vefat etmiştir. Ekonomik durumları değerlendirildiğinde ise, %34,9'unun (n= 30) geliri asgari ücretten fazla, %38,4'ünün (n= 33) ise asgari ücret düzeyinde geliri olduğu tespit edilmiştir. %16,3'ü (n= 14), ekonomik yardım almaktadır. Katılımcıların doğum yılı ortalaması 2007 ve kardeş sayısı ortalaması 2,35'tir.

Tablo 4. 5. Ölçek Boyutlarının Değerleri

Ölçek Boyutu	Ortalama	Standart Sapma	Min-Maksimum
Kabul/İlgi	24,72	6,48	9-36
Psikolojik Özerklik	22,62	5,35	10-33
Denetleme	17,63	4,92	6-30

*Frekans Analizi

Tablo 4.5'e göre, katılımcıların ölçek sorularına verdikleri cevapların dağılımı incelendiğinde, kabul-ilgi boyutunun ortalamasının 24,72, standart sapmasının 6,48 ve en düşük 9 skorunun alındığı; psikolojik özerklikte ortalamasının 22,62, standart sapmanın 5,35 olduğu ve en düşük skor olarak 10 alındığı; denetleme alt boyutunda ise ortalamasının 17,63, standart sapmanın 4,92 ve en düşük 6 skorunun alındığı tespit edilmiştir.

Ölçeğin kabul ve ilgi boyutu, çocuğun kendisini ebeveynleri tarafından kabul edilmiş ve ilgi görmüş hissetme durumunu ifade ederken; psikolojik özerklik boyutu, çocukların bağımsızlıklarının ve özgürlüklerinin desteklenmesini ifade etmektedir. Denetleme boyutu ise ebeveynler tarafından kontrol edilme ve yönlendirilme durumunu yansıtmaktadır.

Bu kapsamda, her üç boyutta da gözlemlenen standart sapma değerleri, bireyler arasında belirli düzeyde farklılıkların bulunduğunu ortaya koymaktadır. Ancak denetim boyutuna ilişkin standart sapma değerinin (SD = 4,92) diğer boyutlara kıyasla daha düşük olması, katılımcıların bu boyutta daha homojen bir

algıya sahip olduklarını düşündürmektedir. Katılımcıların genel olarak ne yüksek düzeyde bir denetlenme hissi yaşadıklarını ne de tamamen özerk hissettiklerini, benzer düzeyde bir denetim algısı etrafında toplandıklarını göstermektedir. Çalışmamızın sonuçlarını destekler şekilde, Tapçan'ın (2002) ilköğretim öğrencileriyle gerçekleştirdiği araştırmada, çocukların ebeveyn tutumlarına ilişkin algıları ile denetim odağı arasında anlamlı bir bağ bulunmamıştır. Bu sonuç, çocukların denetim algılarında belirgin bireysel farklılıklar olmadığını, algının daha durağan bir yapı sergilediğini göstermektedir. Benzer şekilde, Sümer ve Güngör (1999) tarafından yapılan bir çalışmada da ebeveynlerin çocuklar üzerindeki denetim düzeyine dair algıların, kabul ve ilgiye yönelik algılara kıyasla daha tutarlı ve benzer düzeyde olduğu bulunmuştur.

Tablo 4. 6. Ölçeğin Normallik Dağılımı

Ölçek Boyutu	Çarpıklık	Basıklık
Kabul/ İlgi	-,394	-,742
Psikolojik Özerklik	-,186	-,372
Denetleme	,205	-,243

Tablo 4.6'ya göre, katılımcıların ölçeklere verdikleri cevapların dağılımı incelendiğinde, tüm boyutların normallik dağılımının -1 ile +1 arasında yer aldığı ve normal dağılım gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Normal dağılım, değerlerin çoğunluğunun ortalama etrafında toplandığı ve uç değerlerin daha nadir görüldüğü bir dağılımdır (Kılıç ve Uysal, 2023). Çalışmanın sonuçları, katılımcıların yanıtlarının benzer ve beklenen şekilde, dengeli ve homojen bir dağılım sergilediğini, ayrıca aşırı uç yanıtların nadir olduğunu göstermektedir.

Tablo 4. 7. Cinsiyete Göre Ölçek Boyutlarının Değerlendirilmesi T Testi sonuçları

Ölçek	Cinsiyet	N	X	Ss	T Testi	
					T Skoru	p
Kabul/İlgi	Kız	64	23,82	6,67	-2,228	,029
	Erkek	22	27,31	5,18		
Psikolojik Özerklik	Kız	64	22,78	5,52	,451	,653
	Erkek	22	22,18	4,94		

Denetleme	Kız	64	17,78	5,14	,495	,652
	Erkek	22	17,22	4,29		

*T Testi

Tablo 4.7'ye göre, katılımcıların cinsiyetleri açısından ölçek sorularına verdikleri cevapların gruplar arasındaki farkı incelendiğinde, kabul/ilgi boyutunda anlamlı bir fark bulunuyorken ($p < .05$); psikolojik özerklik ve denetleme boyutunda gruplar arasında anlamlı bir farkın bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($p > .05$). Kabul/ilgi boyutunda kız çocukların ($X: 23,82 \pm 6,67$) erkek çocuklara göre ($X: 27,31 \pm 5,18$) daha az ilgi gördüklerini düşündükleri tespit edilmiştir.

Bulgular değerlendirildiğinde, erkek çocukların kız çocuklara göre ailelerinden daha fazla kabul gördüklerine ilişkin bir algının bulunduğu görülmektedir. Bu bulgudan hareketle, kız çocuklarının daha fazla ilgi ve destek bekledikleri, erkek çocukların ise daha bağımsız davranma eğiliminde oldukları söylenebilir. Bu durum, toplumsal cinsiyet rolleri ve kültürel normlar tarafından şekillendiriliyor olabilir. Nitekim Sunar ve Fişek'in (2005) araştırmasında da aile içi rollerin dağılımında erkek çocuklara daha fazla özgürlük ve karar alma hakkı tanındığı; buna karşılık kız çocuklarının daha fazla kontrol ve gözetim altında tutulduğu ortaya konmuştur. Benzer şekilde, Kaynar ve Yıldız'ın (2003) çalışmasında da annelerin, kız çocuklarına yönelik olarak erkek çocuklara kıyasla daha otoriter bir tutum sergiledikleri belirlenmiştir.

Tablo 4. 8. Eğitim Seviyesine Göre Ölçek Boyutlarının Değerlendirilmesi Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Ölçek	Eğitim Durumu	N	X	Ss	Anova		Farklılaşan Gruplar
					F	p	
Kabul/İlgi	Ortaokul	20	25,10	6,26	2,455	,092	
	Lise	47	23,51	6,62			
	Devam Etme	19	27,31	5,81			
Psikolojik Özerklik	Ortaokul	20	24,25	4,37	1,215	,302	
	Lise	47	22,06	5,93			
	Devam Etme	19	22,31	4,61			
Denetleme	Ortaokul	20	17,75	5,24	,579	,563	
	Lise	47	17,19	4,68			
	Devam Etme	19	18,63	5,28			

*ANOVA Testi

Tek yönlü varyans analizi (ANOVA), sürekli bir bağımlı değişkenin, üç veya daha fazla bağımsız grubun ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek amacıyla kullanılan istatistiksel bir analiz yöntemidir (Ntumi, 2021). Bu çalışmada da gruplar arasındaki ortalama farkları değerlendirmek amacıyla tek yönlü ANOVA yöntemi tercih edilmiştir. Testin sonuçları arasında, katılımcıların eğitim seviyelerine göre ölçeklere verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde; kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve denetleme boyutlarında eğitim gruplarına göre anlamlı farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 4.8).

Araştırma bulgularına göre, ebeveynlerin eğitim düzeyinin anne-baba tutumları üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır. Elde edilen bu sonuç, genel beklentilerle çelişmektedir. Zira eğitim düzeyinin artmasıyla birlikte bireylerin çocuk gelişimi, iletişim becerileri, çocuğun bireyselliğine saygı gibi alanlarda daha bilinçli hareket edecekleri varsayılmaktadır. Bu durum, ebeveynlik tutumlarının yalnızca eğitim düzeyiyle açıklanamayacağını göstermektedir. Ebeveyn tutumları; kültürel değerler, aile yapısı, sosyo ekonomik koşullar, kişilik özellikleri ve ebeveynlik deneyimleri gibi çok boyutlu faktörlerin etkileşimiyle şekillenmektedir.

Literatürde yer alan bazı çalışmalar, ebeveynlerin eğitim düzeyinin ebeveynlik tutumları üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Örneğin Atabey'in (2017) araştırmasında, eğitim düzeyi yüksek annelerin daha az korumacı ve daha serbestlik tanıyan yaklaşımlar benimsedikleri bulunmuştur; ancak bu durumun demokratik ya da otoriter tutumları doğrudan belirlemediği belirtilmiştir. Genç ve Uslu (2022) ise eğitim düzeyi arttıkça ebeveynlerin daha demokratik; azaldıkça ise daha koruyucu ve otoriter tutumlar sergilediklerini ortaya koymuştur. Sak vd. (2015) ile Aydoğdu ve Dilekmen'in (2016) çalışmalarında da benzer şekilde eğitim düzeyinin, çeşitli ebeveynlik tutumları üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu ifade edilmiştir.

Buna karşılık, Darling ve Steinberg (1993), ebeveynlik tarzlarının yalnızca demografik değişkenlerle değil; ebeveynin değerleri, hedefleri ve bireysel özellikleriyle birlikte çok boyutlu bir bağlamda değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, eğitim düzeyi gibi faktörlerin ebeveynlik tarzlarını dolaylı yoldan etkileyebileceği düşünülmektedir.

Tablo 4. 9. Anne-Babanın Birlikte Olma Durumlarına Göre Ölçek Boyutlarının Değerlendirilmesi Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Ölçek	Birliktelik	N	X	Ss	Anova Testi		Farklılaşan Gruplar
					F	p	
Kabul/İlgi	Birlikte	39	23,87	6,35	2,455	,092	
	Ayrı	44	25,13	6,67			
	Baba Vefat, Anne Yaşıyor	3	29,66	2,51			
Psikolojik Özerklik	Birlikte	39	21,61	5,59	1,215	,302	
	Ayrı	44	23,34	5,03			
	Baba Vefat, Anne Yaşıyor	3	25,33	6,02			
Denetleme	Birlikte	39	17,82	5,20	,579	,563	
	Ayrı	44	17,56	4,87			
	Baba Vefat, Anne Yaşıyor	3	16,33	1,52			

*ANOVA Testi

Katılımcıların anne-baba birlikteliğine göre ölçeklere verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve denetleme boyutlarında anne-baba birlikteliği gruplarına göre anlamlı farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 4.9).

Görüldüğü üzere, katılımcıların büyük bir kısmı parçalanmış aile yapısına sahiptir. Sonuçlar, ebeveynleri ayrı olanlar ile birlikte olanlar arasında anlamlı bir fark bulunmadığını göstermektedir. Bu durum, çocukların ebeveynlerinin ayrılma veya birliktelik durumlarına uyum sağlayıp, bu durumu kendi hayatlarında dengelemeyi öğrenmiş olabilecekleri ile açıklanabilir. Ayrıca, aileler çocuklarının ebeveyn eksikliğini hissetmemesi adına yeterli ilgiyi göstermiş olabilirler.

Tablo 4. 10. Gelir Durumuna Göre Ölçek Boyutlarının Değerlendirilmesi Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Ölçek	Gelir Durumu	N	X	Ss	Anova		Farklılaşan Gruplar
					F	p	
Kabul/İlgi	Asgari Ücret	33	26,15	6,00	1,306	,276	
	Asgari Ücret Altı	9	21,55	5,10			

	Asgari Ücret Üstü	30	24,13	7,29			
	Sosyal Yardım Alma	14	24,64	6,22			
Psikolojik Özerklik	Asgari Ücret	33	23,66	5,70	,794	,501	
	Asgari Ücret Altı	9	21,44	4,09			
	Asgari Ücret Üstü	30	21,80	5,73			
	Sosyal Yardım Alma	14	22,71	4,32			
Denetleme	Asgari Ücret	33	17,81	4,59	,103	,958	
	Asgari Ücret Altı	9	18,11	4,93			
	Asgari Ücret Üstü	30	17,56	5,67			
	Sosyal Yardım Alma	14	17,07	4,37			

*ANOVA Testi

Katılımcıların gelir durumuna göre ölçeklere verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve denetleme boyutlarında gelir gruplarına göre anlamlı farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 4.10). Benzer şekilde, Kımter (2015) tarafından üniversite öğrencileriyle yürütülen bir çalışmada da öğrencilerin ailelerinin gelir düzeyi ile anne-babalarının ilgili olma düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır. Aynı zamanda, Dökmen (2009) de çocuk yetiştirme yaklaşımlarında ekonomik durumun tek başına belirleyici olmadığını, ebeveynlerin eğitim düzeyi, kişilik yapısı ve sosyal çevresinin daha etkili faktörler arasında yer aldığını belirtmiştir. Aktaş (2011) ise, ailesi yüksek ya da düşük gelirli olsa da çocukların anne-baba tutumlarını algılayış biçimlerinin belirgin şekilde değişmediğini ortaya koymuştur.

Tablo 4.10'a göre, katılımcıların çoğunluğunun düşük ekonomik statüye sahip olduğu görülmektedir. Asgari ücretin üzerinde gelir elde edenlerin ise genellikle bir hanede iki asgari ücretli çalışan olduğu ifade edilmiştir. Katılımcıların çoğunun tek ebeveynli olması da gelir durumu üzerinde etkilidir. Dolayısıyla, katılımcıların psikolojik özerklikleri ve kabul-ilgi ihtiyaçlarının, denetim boyutu ile ilgili yorumlamalarının gelir düzeyinden bağımsız olarak kişisel, psikolojik ve toplumsal dinamiklerle şekilleniyor olması muhtemeldir.

Tablo 4. 11. Doğum Yılı ve Kardeş Sayısına Göre Ölçek Boyutlarının Değerlendirilmesi

		Doğum yılı	Kardeş sayısı	Kabul/ İlgi	Psikolojik Özerklik	Denetleme
Doğum yılı	Korelasyon	1				
Kardeş sayısı	Korelasyon	,058	1			
Kabul/ İlgi	Korelasyon	,064	,025	1		
Psikolojik Özerklik	Korelasyon	,116	-,039	,179	1	
Denetleme	Korelasyon	-,030	-,035	,442**	,221*	1

**p<.01, *p<.05

Katılımcıların ölçeklere verdikleri cevaplar ile doğum yılı ve kardeş sayısı arasındaki ilişki değerlendirildiğinde doğum yılı ve kardeş sayısı ile ölçekler arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($p>.05$). Denetleme boyutu ile kabul ilgi ve psikolojik özerklik arasında ise pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin bulunduğu tespit edilmiştir (Tablo 4.11). Bu sonuç, denetleyici tutumun arttığı durumlarda bireylerin kendilerini daha fazla kabul görmüş, ilgi gösterilmiş ve psikolojik açıdan daha özerk hissettiklerini göstermektedir.

Sonuçlar göstermektedir ki, doğum yılı ve kardeş sayısı bir değişken olarak etkili değildir; ancak kabul, ilgi ve psikolojik özerklik hali, denetimle ilişkilidir. Bu kapsamda gözlemlenen pozitif yönlü ilişki, ebeveynlerin uyguladığı denetimin destekleyici ve açıklayıcı olduğunda, çocukların hem kabul edilme ve ilgi görme ihtiyaçlarını hem de özerklik arayışlarını tatmin ettiğini göstermektedir. Bu bağlamda, denetim, baskı ve kısıtlama yerine rehberlik ve ilgilenme olarak algılanmaktadır. Soenens ve Vansteenkiste (2010), psikolojik kontrolün çocukların kendi istekleriyle hareket etme becerisini zayıflattığını ve bunun sadece ergenlikte değil, tüm yaşlarda olumsuz etkiler doğurabileceğini belirtmiştir. Bu durum, denetimin baskı değil, rehberlik şeklinde sunulmasının önemini ortaya koymaktadır.

5. BÖLÜM SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma, sağlık tedbiri kapsamında bulunan çocukların ebeveyn tutumları hakkında bilgi edinmeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda sağlık tedbiri kapsamında bulunan çocuklar ve ebeveynleri araştırma evrenini oluşturmuştur. Araştırmanın örneklem grubu ise Uşak Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesinde 2023 yılında Ocak- Ağustos ayları arasında sağlık tedbiri kararı bulunan 86 çocuk ve 20 ebeveyninden oluşmaktadır. Araştırmada nitel ve nicel araştırma metodolojisi birlikte kullanılmıştır. Nitel araştırmada, ebeveynler ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilirken; nicel araştırmada ise çocuklara Ayşen Yılmaz tarafından Türkçe'ye uyarlanan Anne-Baba Tutum Ölçeği uygulanmıştır. Nitel araştırmadan elde edilen veriler çerçevesinde ulaşılan sonuçlar, şu şekilde ele alınabilir:

Nitel araştırmada, yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilen ebeveyn sayısı 20'dir. Katılımcıların 18'ini (%90) kadınlar, 2'sini (%10) ise erkekler oluşturmuştur. Bu durum, sağlık tedbiri uygulamaları konusunda annelerin daha ilgili olması, tek ebeveyn olarak annelerin daha fazla olması, çocuğun velayetinin genellikle annede olması ve Türk toplumunda çocuklarla daha çok annenin ilgilenmesi ile açıklanabilir. Genel yaş ortalamasının 41 olması, katılımcı grubunun genç bir profilde olduğunu göstermektedir. Ebeveynlerin çocuk sahibi olma yaşları erkendir. Çocukların yaş ortalaması ise 15'tir. Bu durum, çocukların çoğunlukla ergenlik döneminde olduğunu ve bu dönemin karakteristiklerini yansıtmalarının olası olduğunu ifade eder. Gelir durumu açısından değerlendirildiğinde, 20 kişilik katılımcı grubunun 7'sinin (%35) asgari ücret ile geçimini sağladığı tespit edilmiş olup bu oran dikkate değer bir çoğunluğu ifade etmektedir. Katılımcı grubunda çocuk sayısının ortalama 2 olması, ailelerin genellikle çekirdek aile yapısında olduğunu ve hane halkı büyüklüğünün sınırlı olduğunu göstermektedir. 20 katılımcı ailenin 9'unun (%45) iki çocuğa sahip olduğu belirlenmiştir. Ailedekikişi sayısı açısından en fazla dört kişiden oluşan aile yapısının hâkim olduğu görülmektedir. Katılımcıların 10'u (%50) parçalanmış aile yapısına sahiptir ve bu ailelerde çocukların velayeti annededir. Katılımcı ailelerde, sağlık tedbiri uygulama süresinin ortalama iki yıl olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca 20 katılımcıdan 9'unun çocuğu kurum bakımı deneyimine sahiptir.

Rehber bir form çerçevesinde katılımcılara yarı yapılandırılmış görüşme soruları yöneltilmiştir. Bu form, iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çocuk

ve ebeveynlerin davranışlarını tanımaya yönelik sorular, ikinci bölümde ise anne-baba tutumlarını tanımaya yönelik sorular yer almaktadır. İlk aşamada, çocukların davranış sorunlarıyla ilgili ebeveynlerden bilgi alınması hedeflenmiştir.

Bu kapsamda, sorulan sorulara verilen yanıtlar çerçevesinde ulaşılan bulgular, 'ebeveynlerin çocuk yetiştirme konusunda dışarıdan destek alma durumu' ve 'ebeveynlerin sosyal çevresinin çocuklarıyla olan iletişimlerine etkisi' başlıkları altında sınıflandırılmış, analiz edilerek, tarafımızdan yorumlanmıştır. Bu bağlamda, katılımcıların çocuk yetiştirme konusunda destek alma durumları değerlendirildiğinde, eşlerin çocuk yetiştirme sürecini çoğunlukla beraber yönettikleri ve herhangi bir desteğe sahip olmadıkları tespit edilmiştir. Aile içi iletişim sorunları açısından bakıldığında ise katılımcıların büyük bir kısmının bu konuda sorun yaşadığı ve sorunların daha çok çocuklardan kaynaklı olduğu görülmüştür. İletişim, karşılıklı söz ve düşünce paylaşımını içeren bir süreçtir. Bu nedenle konu hem ebeveyn hem de çocuk açısından değerlendirilmiştir. Bu açıdan, çocuğa yönelik sağlık tedbiri uygulamaları yanı sıra aile bireyleri ile bireysel ve grup görüşmelerinin iletişim sorunların çözümüne katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Katılımcıların çocuklarında gözlemledikleri davranışsal sorunlar değerlendirildiğinde, ebeveynlerin karşılaştıkları sorunların farklılaştığı görülmektedir. Bu sorunlar arasında, asi, agresif ve hırçın davranışlar, yalan söyleme alışkanlığı, kendine zarar verme, küfür, büyüklerine karşı saygısızlık, madde kullanımı ve tedaviyi reddetme gibi durumlar yer almaktadır. Ayrıca, istismar mağduru çocukların bu travmatik olayların etkisiyle psikolojik olarak daha fazla sorun yaşadığı ve ebeveynlerin bu konuda çaresizlik hissettikleri gözlemlenmiştir. Ebeveynlerin bu sorunlar karşısındaki tutumu ise çoğunlukla olumsuzdur. Çocuğu korkutma, çocuğa kızma, ceza verme, çocukla tartışma en fazla kullanılan terbiye yöntemleridir. Bu durum, ebeveynlerin çoğunlukla otoriter bir tutum sergilediklerini ortaya koymaktadır.

Sorunların çözümünde, ebeveynlerin çocuklarına yönelik daha empatik, anlayışlı ve destekleyici bir yaklaşım benimsemeleri, profesyonel destek almaları ve çocuklarının ihtiyaçlarına göre uygun çözüm yolları aramaları önerilmektedir.

Katılımcılar, sevgi dilini ifade etme açısından değerlendirildiğinde, ebeveynlerin sevgi dilini çoğunlukla çocukların ihtiyaçlarını karşılama olarak

algıladıkları tespit edilmiştir. Bu açıdan, ebeveynlerin daha çok ihmalkâr bir tutuma sahip oldukları söylenebilir. Bu bağlamda, ailelerin sevgi dilini etkili bir şekilde kullanmayı öğrenmeleri ve çocuklarına yönelik daha duyarlı ve dikkatli bir yaklaşım geliştirmeleri, aynı zamanda çocuğun bu dil ile uyum sağlama sürecine de dikkat etmeleri önerilmektedir.

Yarı yapılandırılmış görüşme formunun ikinci bölümü ise, anne-baba tutumlarını anlamaya yönelik sorulardan oluşmaktadır. Bu bağlamda, katılımcıların ebeveyn çocuk iletişimi ile ilgili tutumları değerlendirildiğinde, çocuğu ile iletişim sorunu yaşamadığını belirten katılımcı sayısının oldukça az olduğu tespit edilmiştir. Katılımcılar, iletişim sorunlarının çoğunlukla, çocuklarının öfke ve saldırgan davranışları, söz dinlememeleri ve ortak vakit geçirmekten kaçınmaları nedeni ile yaşandığını ifade etmektedirler. Ailelerin çocuklarından beklentilerinin farklı olması ve bu beklentilere karşılık alamamaları da iletişim sorunlarını derinleştiren önemli bir faktördür. Bu tür etkenler, yalnızca iletişim sorunlarını artırmakla kalmayıp, aynı zamanda diğer problemlerin çözümünü de zorlaştırmaktadır. Sağlıklı bir iletişim ortamının eksikliği, mevcut sorunların çözülmesini engellemekte ve bu durum gündelik yaşamdan sağlık tedbirlerinin amacına ulaşmasına kadar birçok alanda olumsuz etkiler yaratmaktadır.

Ebeveynlerin çocukların sosyal çevresi hakkındaki bilgi düzeyleri değerlendirildiğinde, çocukların arkadaş çevresinin, alkol ve madde kullanımına, okul devamsızlığına, küfürlü konuşmalara ve evden uzaklaşmaya neden olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum, aile içinde tartışmalara yol açmaktadır. İstismar mağduru çocukların ebeveynlerinde ise, çocuğun çevresini tanıma ve kontrol etme isteğinin baskın olduğu görülmüştür. Bu bölümde, ebeveynlerin genellikle izin verici ve ihmalkâr tutumlar sergiledikleri tespit edilmiştir. Çocukların arkadaş çevresini kontrol etme ve çocuklar üzerinde denetim sağlama konusunda zorluk yaşadıkları sıkça dile getirilmiştir. Bu bağlamda, ebeveynlerin öncelikli olarak bu konuda sorumlu bir tutum sergilemeleri gerektiği düşünülmektedir. Ebeveynlerin okul ve çocuğun sosyal çevresi ile iş birliği yapmasında sorunların çözümünde etkili olacak çözüm mekanizmaları arasındadır.

Ebeveynlerin çocuklarıyla ilgili en çok çaresiz hissettikleri konular değerlendirildiğinde, sağlık tedbiri uygulanan çocukların ailelerinin, çocuklarına

nasıl davranmaları gerektiği konusunda sıklıkla belirsizlik ve çaresizlik yaşadıkları tespit edilmiştir. Katılımcılar, bu duruma en çok öfke probleminin, madde kullanımının ve söz dinlememe davranışının neden olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bağlamda, bu tür durumlarla başa çıkabilmek için ailelere rehberlik ve danışmanlık hizmetleri sunulması faydalı olabilir. Ebeveynlik, sonradan kazanılan bir edinimdir ve ebeveynler, karşılaştıkları sorunlar sonrasında çözüm yolları aramaktadırlar. Kimse, hangi sorunlarla karşılaşacağını önceden bilemez; bu nedenle ailelerin çaresiz hissetmeleri doğaldır. Bahsedilen bu sorunlar ise kolayca çözülebilecek meseleler değildir. Ebeveynlerin yalnız olmadıklarını hissetmeleri için, benzer sorunlarla karşılaşan ailelerin bir araya geldiği destek grupları oluşturulabilir. Ailelerin birbirlerinden destek alarak sorunlarını daha kolay çözebilmeleri sağlanabilir. Ayrıca ebeveynlerin, çocuklarının gelişimsel sorunlarını erken yaşlarda fark etmelerini sağlamak amacıyla erken müdahale programları oluşturulabilir.

Katılımcılar, iletişimde yaşadıkları bilgi eksiklikleri açısından değerlendirildiğinde, çocuklarına karşı yaklaşımlarında hata olduğunu, eşler arasındaki huzursuzluğun çocuklarında davranış sorunlarına yol açtığını düşünen ve özellikle madde madde kullanımı konusunda çaresiz kalan ebeveynlerin bu konularda danışmanlık hizmeti talep ettikleri tespit edilmiştir. Nitekim danışmanlık hizmeti, ebeveynlik becerileri, etkili iletişim ve riskli davranışlarla baş etme konularında önemli katkılar sunmaktadır.

Katılımcılar, kendi ebeveyn tutumlarını değerlendirdiklerinde, aile içi kuralların varlığı ve bu kuralların uygulanma biçiminin, çocukların davranışlarının yönlendirilmesi ve aile içi düzenin sağlanması açısından belirleyici bir rol oynadığını ifade etmişlerdir. Katılımcıları verdiği yanıtlar, aile içi kuralların belirlenmesinde, gündelik hayatta düzenin sağlanması, ev içi kurallar, sosyal medya kullanımı ve davranışsal beklentiler gibi unsurların ön plana çıktığını göstermektedir. Kuralların uygulanması konusunda ise, sıklıkla ödül-ceza yönteminin tercih edildiği; bazı ailelerde ise sınır koyma ve müdahale etme konusunda yetersiz ya da pasif yaklaşımların benimsendiği görülmüştür. Bu nedenle, aile içi kurallar konusunda ebeveynlerin çoğunlukla otoriter tutuma sahip oldukları söylenebilir. Bunun yanı sıra, izin verici/ihmalkâr tutumlar da gözlemlenmektedir.

Katılımcılar, çocukları ile zaman geçirme açısından değerlendirildiğinde, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun çocukları ile vakit geçirme konusunda zorluk yaşadıkları görülmektedir. Bu durumda, aile içindeki bağları güçlendirmek amacıyla, ebeveynlerin çocukları ile zaman geçirebilecekleri aktiviteler veya aile terapisi gibi çözümler değerlendirilebilir. Bu tür müdahaleler çocukların ve aile üyelerinin duygusal bağlarını güçlendirirken kaliteli zaman geçirmeyi sağlayabilir.

Katılımcılar, kendi ebeveyn tutumları açısından değerlendirildiğinde, altı katılımcı aşırı koruyucu, beşi izin verici, üçü otoriter, üçü ilgisiz, ikisi demokratik ve biri ilgili ebeveyn tutumuna sahip olduğunu belirtmiştir. Verilen yanıtların analizi sonucunda, genel olarak aşırı koruyucu ve izin verici tutumların daha baskın olduğu gözlemlenmiştir. Ancak burada dikkat çeken önemli bir bulgu, izin verici tutumun hem ebeveynlerin kendilerini değerlendirmelerinde hem de fiilen uyguladıkları tutumlarda yoğun biçimde yer almasıdır.

Ebeveynlerin kendilerini aşırı koruyucu hissetmeleri, karşılaştıkları sorunların çeşitliliği ve bunların farklı boyutlarda olmasıyla ilişkilendirilebilir. Bu tutuma sahip ailelerde, genellikle çaresizlik duygusu hakimdir ve ebeveynler, çocuklarına nasıl davranacaklarını bilememektedirler. Çocukların çoğunlukla ergenlik döneminde olmaları ve bu dönemin etkilerinin çocuklar üzerinde bariz şekilde görülüyor olması da ebeveynlerin bu tutumunun ortaya çıkmasında etkilidir.

Ergenlik dönemi hem çocuklar hem de ebeveynler için zorlayıcı bir süreç olduğundan, ebeveynlerin çocuklarını koruma ve yönlendirme çabası, bazen aşırıya kaçabilmektedir. Bu da ebeveynlerin bu dönemde daha katı ya da daha izin verici tutumlar geliştirmelerine yol açabilmektedir.

Nitel araştırma sonuçları bütüncül olarak değerlendirildiğinde, ebeveynlerin çocuklarına karşı sahip oldukları tutumların farkına varmaları ve bu çerçevede sergiledikleri davranışları bilinçli bir şekilde gözden geçirmelerinin, çocuklarının sağlıklı gelişimine önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda, ebeveynlere, çocuklarıyla daha etkili ve sağlıklı iletişim kurmalarını sağlayacak rehberlik ve destek hizmetleri sunulmasının bu tür aşırı tutumların dengelenmesine yardımcı olacağı ön görülmektedir.

Nicel araştırma bulguları, Mart 2023 ile Şubat 2024 tarihleri arasında sağlık tedbiri kararı bulunan 86 çocuğa uygulanan Anne ve Baba Tutum Ölçeği doğrultusunda elde edilmiştir. Bu çerçevede çocuk katılımcıların yaş ortalaması 17 olarak belirlenmiştir. Katılımcıların %54,7'si (n=47) lise düzeyinde eğitim almaktadır. Ayrıca, katılımcıların ailelerinin %51,2'sinin (n=44) parçalanmış aile yapısına sahip olması, dikkate değer bir bulgu olarak öne çıkmaktadır. Ekonomik durum açısından değerlendirildiğinde, katılımcıların ailelerinin %38,4'ünün (n= 33) ise asgari ücret düzeyinde gelir elde ettiği, %16,3'ünün (n=14) ise sosyal yardımlarla geçimini sağladığı tespit edilmiştir. Kardeş sayısı ise ortalama 2 olarak belirlenmiştir. Bu durum, ailelerin kalabalık bir yapıya sahip olmadığını göstermektedir.

Demografik bilgiler açısından değerlendirildiğinde, katılımcıların 64'ü (%74,4) kız çocuklardan, 22'si (%25,6) erkek çocuklardan oluşmaktadır. Katılımcıların algıladıkları ebeveyn tutumları açısından değerlendirildiğinde, büyük bir çoğunluğu kız çocuklardan oluşmasına rağmen, eğitim durumu ve aile yapısı değişkenlerine göre algılanan ebeveyn tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Buna karşılık, cinsiyet değişkeni açısından yapılan analizlerde anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Özellikle kabul-ilgi boyutunda, kızların erkeklere kıyasla daha az ilgi gördüklerini düşündükleri belirlenmiştir. Bu bulgu, kız çocukların ebeveynlerinden aldıkları duygusal destek ya da yakınlık algısının erkek çocuklara göre daha düşük olduğunu göstermektedir. Ayrıca, katılımcıların doğum yılı ve kardeş sayısı ile ölçekler arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Denetleme boyutu ile kabul-ilgi ve psikolojik özerklik arasında ise pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu, ebeveynlerin sınır koyucu ya da yönlendirici tutumları, aşırıya kaçmadığı sürece çocuklar tarafından ilgi gösterme ya da destek sağlama biçiminde algılanabileceğini göstermektedir.

Elde edilen sonuçlara göre, kız çocuklarının daha az ilgi gördüklerine dair algıları dikkate alındığında, ebeveynlerin çocuklarına karşı daha eşit ve dengeli bir ilgi göstermeleri önem kazanmaktadır. Bu noktada, çocuklara cinsiyet temelli değil, bireysel ihtiyaçlarına dayalı bir yaklaşımla ilgi gösterilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışmada bağımlı değişkenler, ölçeğin boyutları olan kabul/ilgi, psikolojik özerklik ve denetleme olarak belirlenmiştir. Bağımsız değişkenler ise yaş,

cinsiyet, eğitim durumu, kardeş sayısı ve ebeveynlerin birliktelik durumudur. Bu değişkenlerin ebeveyn tutumları üzerindeki etkileri incelenmiştir.

Gelecekte yapılacak araştırmalarda, daha geniş ve çeşitli örneklemeler kullanılarak bu faktörlerin daha ayrıntılı biçimde ele alınması, bulguların genellenebilirliğini artıracaktır. Ayrıca, ebeveynlerin çocuklarıyla kurdukları iletişimin altında yatan dinamiklerin derinlemesine incelenmesi; özellikle sağlık tedbiri kapsamında koruma altına alınan çocuklar için geliştirilecek müdahale programları açısından önemli katkılar sağlayabilir.

Ayrıca, etkili ebeveynlik stratejilerinin geliştirilmesi ve bu stratejilerin ailelere aktarılması, çocukların psikososyal gelişimini destekleyici bir rol oynayacaktır. Ergenlik dönemi, bireyin kimlik gelişimi ve duygusal olgunlaşması açısından kritik bir evre olduğundan, ebeveynlerin bu dönemde çocuklarına yönelik tutumlarını gözden geçirmelerine yönelik rehberlik hizmetlerinin sunulması da önemli bir ihtiyaç olarak değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, H., & İçağasıoğlu Çoban, A. (2010). Çocuk haklarına dair sözleşmenin 20. yılında Türkiye’de çocuk hakları. In F. Pash (Ed.), Çocuk istismarına yönelik uygulamaların çocuk hakları perspektifinden değerlendirilmesi (s. 159). Maya Akademi Yayınevi.
- Acar, H., Negiz, N., & Akman, E. (2013). Sosyal politika ve kamu yönetimi bileşenleriyle sosyal hizmet. In T. Artan (Ed.), Hastane sosyal hizmeti (s. 238). Maya Akademi Yayıncılık.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2021). Kurumsal istatistikler. <https://www.aile.gov.tr/media/108736/kurumsal-istatistikler.pdf> (Erişim tarihi: 25.07.2024)
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB). (2023). Faaliyet raporu 2023. Erişim tarihi: 11.07.2024.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÇHGM). (2024). Sosyal ve ekonomik destek hizmeti. <https://www.aile.gov.tr/chgm/uygulamalar/sosyal-ve-ekonomik-destek-hizmeti/> (Erişim tarihi: 25.07.2024)
- Akbaş, T., & Sanberk, İ. (2011). Çocuklara yönelik cinsel taciz ve koruyucu eğitim. Karahan Kitabevi.
- Akdağ, B. (2023). Sağlık tedbiri kapsamındaki çocukların çocuk psikiyatri perspektifinden değerlendirilmesi: Bir ilçe örnekleme. *Current Perspectives in Social Sciences*, 27(2), 152-159. <https://doi.org/10.5152/JSSI.2022.22372>
- Aksüt, Y. (2020). Çocuk cinsel istismarının sosyolojik analizi Malatya Çocuk İzlem Merkezi uygulaması (Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Aktaş, S. (2011). 9. sınıfta anne baba tutumları ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

- Aktürk, A. İ. (2016). Çocuk koruma hukuku. In D. Yücel & B. Gönültaş (Eds.), *Adli sosyal hizmet* (ss. 73-87). Nobel Akademi Yayıncılık.
- Akyıldız, H. A. (2018). Sosyal ve ekonomik destek hizmeti bağlamında kadının yoksulluğu: Trabzon ili örneği (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Akyüz, R. (2022). *Çocukluk dönemi cinsel istismarının yeme bozuklukları üzerine etkisi* [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Aleksiejuk, A. (2015). The significance of experiencing parental love for a child's development and upbringing. *Medzinárodná interdisciplinárna a vedecká konferencia, Prešov, 10(11)*, 158-165.
- Alizadeh, S., Abu Talib, M. B., Abdullah, R., & Mansor, M. (2011). Relationship between parenting style and children's behavior. *Asian Social Science*, 7(12), 195-200.
- Alkılıç, V., & Kapmaz, E. C. (2022). Çocuk Koruma Kanunu kapsamında çocuklar hakkında alınabilecek koruyucu ve destekleyici tedbirler. *Hukuki Haber*. <https://www.hukukihaber.net/cocuk-koruma-kanunu-kapsaminda-cocuklar-hakkinda-alinabilecek-koruyucu-ve-destekleyici-tedbirler> (Erişim Tarihi: 10.11.2024)
- American Academy of Pediatrics. (2019). Promoting child welfare: A multidimensional approach. *Pediatrics*, 144(3), 123-134.
- Amici, F., Röder, S., Kiess, W., Borte, M., Zenclussen, A. C., Widdig, A., & Herberth, G. (2022). Maternal stress, child behavior and the promotive role of older siblings. *BMC Public Health*, 22, 863. <https://doi.org/10.1186/s12889-022-13887-x>
- Anghel, R., Herczog, M., & Dima, G. (2013). The challenge of reforming child protection in Eastern Europe: The cases of Hungary and Romania. *Psychosocial Intervention*, 22(3), 239-249.
- Apan, A. (2007). AB'de ve ülkemizde sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler. *İdarecinin Sesi Dergisi*, 124, 1-5.

- Aral, N., & Gürsoy, F. (2001). Çocuk hakları çerçevesinde çocuk ihmal ve istismarı. *Milli Eğitim Dergisi*.
https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/151/aral_gursoy.htm
- Arshad, M., Ahmed, G., Qamar, Z. A., & Arif, M. (2019). Parenting practices of mothers of children with ADHD: The role of maternal and child factors. *Indian Journal of Science and Technology*, 12(6), 1-9. <https://doi.org/10.17485/ijst/2019/v12i6/140721>
- Aslan, H. (2022). Yetimlerin himaye edilmesinde toplumsal sorumluluk: Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiye'si'ne yetim ve kimsesiz çocukları himaye eden kurumlar. In *Yetim ve Kimsesiz Çocuklar Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (pp. 109-134). 19-20 Kasım 2022.
- Aslan, M. Y. (2008). Çocuk suçluluğu hakkında uluslararası ve ulusal hukuk düzenlemeleri. *Ankara Barosu Dergisi*, 66(4), 92-93.
- Aslantürk, H., & Koç, F. (2019). Sosyal hizmet lisans öğrencilerinin evlat edinme yoluyla kurulmuş tek ebeveynli aileler hakkındaki görüş ve düşünceleri: Kocaeli Üniversitesi örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(3), 814-842.
- Atabey, D. (2017). Anasınıfına Devam Eden Çocukların Annelerinin Anne Tutumlarının İncelenmesi (Çorum İli Örneği), *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(1), 145-168.
- Atlı, A., Şad, S. N., & Özer, N. (2022). A mixed methods approach to developing a scale on parents' practices to reward and punish their children. *Research in Pedagogy*, 12(2), 339-357.
- Awong, T., Grusec, J. E., & Sorenson, A. (2008). Respect-based control and anger as determinants of children's socio-emotional development. *Social Development*, 17(4), 663-683.
- Aydın, İ. (2012). Çocuk haklarının gelişimi ve karşılaştırmalı olarak anayasal açıdan değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(1), 151-173.

- Aydoğdu, F., &Dilekmen, M. (2016). Ebeveyn tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Bayburt Eğitim Fakóltesi Dergisi*, 11(2), 569–585.
- Ayral, F. (2010). *ocukların cinsel istismarı suı ve bu suçla m¼cadele*. Yalın Yayıncılık.
- Ayvash, E. (2021). *Tıbbi Sosyal Hizmet Uzmanlarının T¼kenmiřlik D¼zeyleri* [Y¼ksek Lisans Tezi]. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstit¼s¼.
- Bağ, ., &Alşen, S. (2016). Çocuğun cinsel istismarının değerlendirilmesinde yeni model: ocuk izlem merkezleri. *İzmir Dr. Behçet Uz ocuk Hastalıkları Dergisi*, 6(1), 9-14.
- Bağdat, C. (2018). 5395 sayılı ocuk koruma kanunundaki danışmanlık tedbirinin sosyal hizmet açısından değerlendirilmesi; Ankara rneği [Master'sthesis, sk¼dar niversitesi Sağlık Bilimleri Enstit¼s¼]. sk¼dar niversitesi.
- Banham, V., Hanson, J., Higgins, A., &Jarrett, M. (2000). Parent-child communication and its perceived effects on the young child's developing self-concept. *Educational Resources Information Center (ERIC)*.
- Barış, İ., & Ataman, E. (2019). Kamusal sosyal yardımlar: T¼rkiye-Almanya rneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 6.
- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development*, 37(4), 887-907.
- Baykara Acar, Y., Acar, H., &Berghan, S. (2018). T¼rkiye’de ocuk koruma sistemi: Sorunlar ve savunma alanları. https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/191983/mod_resource/content/0/Cocuk%20Koruma%20Sistemi%20sorunlar%20ve%20savunu%20alanlari.pdf
- Bennett, A., Ravet, M., &Gabrielli, S. (2024). A systematic review of social support interventions for youth in fostercare. *Children and Youth Services Review*, 163. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2024>
- Beyazıt, U. (2015). ocuk istismarı konusunda T¼rkiye’de yapılan lisans¼st¼ tezlerin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(1).

- Beyazova, U., & Şahin, F. (2011). Çocuk ihmali ve istismarı terimleri sözlüğü. *Sözlük Dergisi*, 2(4), 1-21.
- Bıyıklı, L. (1987). Yetiştirme yurdundaki çocukların zihinsel ve psiko-sosyal gelişimlerinin incelenmesi. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences*, 20(1), 87-98. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000001079
- Bıyıklı, L. (1995). Korunmaya muhtaç çocuklar ve S.O.S çocuk köyleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2(1), 3-10.
- Bilgin, Ö. (2019). Sosyal hizmetin bir aracı olarak sosyal ve ekonomik destek modeli: Vaka sunumu. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 1-32. <http://dx.doi.org/10.13039/100019997>
- Bireda, A. D., & Pillay, J. (2018). Perceived parent–child communication and well-being among Ethiopian adolescents. *International Journal of Adolescence and Youth*, 23(1), 109-117.
- Bornstein, M. H. (2015). Children's parents. In M. H. Bornstein, T. Leventhal, & R. M. Lerner (Eds.), *Handbook of child psychology and developmental science: Ecological settings and processes* (7th ed., pp. 55–132).
- Bountress, K., & Chassin, L. (2015). Risk for behavior problems in children of parents with substance use disorders. *American Journal of Orthopsychiatry*, 85(3), 275-286.
- Bowlby, J. (1969/1982). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment* (2nd ed.). Basic Books.
- Bradshaw, J., Hoelscher, P., & Richardson, D. (2006). An index of child well-being in the European Union. *Social Indicators Research*, 133-177.
- Braun, V., & Clarke, V. (2019). Psikolojide tematik analizin kullanımı. *Journal of Qualitative Research in Education*, 7(2), 873-898.
- Breiner, H., Ford, M., & Gadsden, V. L. (Eds.). (2016). *Parenting matters: Supporting parents of children ages 0-8*. National Academies Press (US).

- Brodzinsky, D., Gunnar, M., &Palacios, I. (2022). Adoption and trauma: Risks, recovery, and the lived experience of adoption. *Child Abuse&Neglect*, 130(2). <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2021.105309>
- Brophy, J. (2006). Research review: Child care proceedings under the Children Act 1989. *Department for Constitutional Affairs. DCA Research Series*, 5/06.
- Cambron, C., Kosterman, R., Catalano, R. F., Guttmanova, K., & Hawkins, J. D. (2018). Neighborhood, family, and peer factors associated with early adolescents' smoking and alcohol use. *Journal of Youth and Adolescence.*, 47(2), 369-382.
- Can, M., Tırtıl, L., & Dokgöz, H. (2011). Çocuk istismarı olgularında hekim sorumluluğu. *Birinci Basamakta Adli Tıp*, 181.
- Candemir, D. (2013). *Ailede iletişim sanatı ve mutluluğun sırları*. İstanbul: Kalbi Kitaplar.
- Cesur, E., & Yurdakul, Y. (2024). Davranış sorunlarını yordamada ebeveyn çocuk ilişkisi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44(2), 1515-1544.
- Cesur Yılmaz, T. (2018). Hastanede çalışan sosyal çalışmacı, çocuk gelişimci ve psikologların istismarı ile ilgili farkındalık düzeylerinin incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara.
- Chao, R. K. (1994). Beyond parental control and authoritarian parenting style: Understanding Chinese parenting through the cultural notion of training. *Child Development*, 65, 1111–1119.
- Cheung, K., Boyle, M., Afifi, T. O., Macmillan, H., Turner, S., Sareen, J., & Taillieu, T. (2016). Child abuse and physical health in adulthood. *Health Reports*, 27(3), 10–18.
- Cicos, P. (2010). Sağlık Bakanlığı'na bağlı hastanelerde çalışan sosyal hizmet uzmanlarının karşılaştıkları sorunlar (İstanbul ili örneği). *Yüksek Lisans Tezi*, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Colalillo, S., Miller, N. V., & Johnston, C. (2015). Mother and father attributions for child mis behavior: Relations to child internalizing and externalizing problems. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 34(9), 788-808.

- Corby, B. (1998). İngiltere’de çocuk cinsel istismarı politikası. (Av. Kaynak, H. Çev.). *TBB Dergisi*, 51, 243-253.
- Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi. Erişim Adresi: https://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uamevzuat/cocukhaklarinin_kullanilmasinailiskin.pdf. Erişim Tarihi: 19.12.2022.
- Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÇHGM). (2024). T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü. <https://www.aile.gov.tr/ss/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu/evlat-edinme-hizmeti/> (Erişim tarihi: 25.07.2024)
- Çocuk Koruma Kanunu, No. 5395. (2005, 15 Temmuz). *Resmî Gazete* (Sayı: 25876). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5395.pdf>
- Dam, H. (2008). Öğrencinin okul başarısında aile faktörü. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(14), 75-99.
- Dama, N., & Karagöl Tanas, E. (2015). Geçmişten günümüze sosyal yardımlar. *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETAV)*, 139, 7-25.
- Darling, N., & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113(3), 487–496.
- Davaslıgil, Ü. (1997). Ekolojik yaklaşımın psikoloji ve eğitime uygulanması. *Eğitim ve Bilim*, 21(103), 66-79.
- Dawson, K., & Berry, M. (2002). Engaging families in child welfare services: An evidence-based approach to best practice. *Child Welfare*, 81(2), 293-317.
- Derman, M. T., & Başal, H. A. (2013). Okul öncesi çocuklarında gözlenen davranış problemleri ile ailelerinin anne-baba tutumları arasındaki ilişki. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 115-144.
- Doğan, E. (2020). Hastaların yaşam kalitesinde sosyal hizmet birimlerinin rolü: Mardin ili örneği. *Yüksek Lisans Tezi*, Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Doğruyol, S. (2018). Algılanan anne-baba tutumu ve ebeveyne bağlanma ile akran ilişkileri arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılık rolü (Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Mersin.
- Dokuyan, M. (2016). 12. sınıf öğrencilerinde algılanan anne-baba tutumları ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 1-21.
- Douglas, J. W. B. (1970). Broken families and child behaviour. *Journal of the Royal College of Physicians of London*, 4(3), 150-163.
- Dökmen, Ü. (2009). *İletişim çatışmaları ve empati* (29. baskı). Sistem Yayıncılık.
- Durmaz, N. (2021). Çocuk istismarı ve ihmalinin tarihçesi. In G. Cantürk (Ed.), *Çocuk İstismarı ve İhmali* (pp. 1-6). Ankara: Türkiye Klinikleri.
- Ege, G. (2017). Çocukları için bakım tedbiri talep eden ebeveynlerin sorun ve gereksinimlerinin eko-sistem yaklaşımı temelinde incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Endicott, L. (2006). The practice of child welfare in Russia. In *North American Association of Christians in Social Work (NACSW) convention*.
- Er Fazlıoğlu, A. (2019). Sağlık tedbiri kapsamında tedavisi yürütülen çocukların ve ailelerinin psikososyal özelliklerinin sosyal hizmet perspektifinden değerlendirilmesi. *Journal of International Social Research*, 12(64), 735–742.
- Erçin Şahin, T., Tosun, B., Güler Aydın, Ö., Kara, H., & Aksoy, M. (2024). Sağlık tedbiri uygulamaları kapsamında Ankara İl Sağlık Müdürlüğü Ruh Sağlığı ve Sosyal Hastalıklar Şube Müdürlüğü tarafından yürütülen faaliyetler. *Ankara İl Sağlık Müdürlüğü*. Erişim tarihi: 20.08.2024.
- Erten, H. (2012). Okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş çocuklarının sosyal beceri, akran ilişkileri ve okula uyum düzeyleri arasındaki ilişkilerin izlenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

- Eskin, M., Ertekin, K., Dereboy, C., & Demirkiran, F. (2007). Risk factors for and protective factors against adolescents' suicidal behavior in Turkey. *Crisis*, 28(3), 131-139.
- Faizah, S. N. (2023). The role of the family in forming children's social identity: Family sociological perspective. <https://doi.org/10.31219/osf.io/2vpqx>
- Felisilda, M. M. A., & Torreon, L. C. (2020). Effects of broken family on pupils' behavioral development and academic success. *Granthaalayah*, 8(10), 110-119. <https://doi.org/10.29121/granthaalayah.v8.i10.2020.1526>
- Friedman, S. R. (1990). What is child sexual abuse? *Journal of Clinical Psychology*, 46(3), 372-375.
- Galéra, C., Pingault, J.-B., Fombonne, E., Michel, G., Lagarde, E., Bouvard, M.-P., & Melchior, M. (2013). Attention problems in childhood and adult substance use. *The Journal of Pediatrics*, 163(6), 1672-1676.
- Genç, S. Z., & Uslu, E. M. (2022). Öğrencilerin Sosyal Beceri Düzeyleri İle Ailelerin Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(Özel Sayı), 111-135.
- Gerke, J., Lipke, K., Fegert, J. M., & Rassenhofer, M. (2021). Mothers as perpetrators and bystanders of child sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*, 117. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2021.105068>
- Gershoff, E. T., & Grogan-Kaylor, A. (2016). Spanking and child outcomes: Old controversies and new meta-analyses. *Journal of Family Psychology*, 30(4), 453-469.
- Gifford-Smith, M., Dodge, K. A., Dishion, T. J., & McCord, J. (2005). Peer influence in children and adolescents: Crossing the bridge from developmental to intervention science. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 33(3), 255-265.
- Goodman-Brown, T. B., Edelstein, R. S., Goodman, G. S., Jones, D. P. H., & Gordon, D. S. (2003). Why children tell: A model of children's disclosure of sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*, 27(5), 525-540. [https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(03\)00037-2](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(03)00037-2)

- Gönç Şavran, T. (2012). Örneklem seçimi ve ölçüm. In *Sosyolojide araştırma yöntem ve teknikleri* (pp. 144-180). Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Gördeles Beşer, N., Baysan Arabacı, L., Uzunoğlu, G., Bilaç, Ö., & Ozan, E. (2019). Suça itilmiş ergenlerde ebeveyn tutumu ve çocukluk çağı travmalarının belirlenmesi. *Klinik Psikiyatri*, 22, 219-227.
- Gray, M. R., & Steinberg, L. (1999). Unpacking authoritative parenting: Reassessing a multidimensional construct. *Journal of Marriage and Family*, 61(3), 574-587.
- Güler Kılıç, P., & Çekiç, A. (2022). Anne baba davranışları ile çocuklarda gözlenen problem davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(50), 141-166.
- Güller, B. (2022). Sağlık tedbiri nedeniyle takip edilen çocuk ve ergenlerin sosyo-demografik ve klinik özellikleri. *Türk Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Dergisi*, 29(2), 67-74.
- Günaydın, H. (2022). Danışmanlık tedbir kararı olan ergenlerin aile ilişkileri ve sosyal destek algılarının incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
- Güneş, A. (2015). *Çocuk neyi neden yapar?* İstanbul: Nesi Yayınları.
- Güneş, Ö. (2015). 5395 sayılı çocuk koruma kanunu kapsamında danışmanlık tedbiri uygulanan adölesanların depresyon düzeyleriyle anne-baba tutumları ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güngör, M. (2014). Okulöncesi dönem çocuklarının televizyon izleme alışkanlıkları ve anne baba tutumları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(28), 199-216.
- Helland, H. S., & Skivenes, M. (2021). Adoption from care in Norway. In T. Pösö, M. Skivenes, & J. Thoburn (Eds.), *International perspectives on children's rights, family preservation and state intervention* (pp. 139-156). Research in Social Work Series.

- Hetherington, R. (1998). Issues in European child protection research. *European Journal of Social Work*, 1(1), 71-82.
- Holton, E. F., & Swanson, R. A. (2005). *Research in organizations*. Erişim tarihi: 05.08.2024. <http://www.kharazmi-statistics.ir/Uploads/Public/book/research%20in%20organization.pdf#page=48>
- Işık, ř. N. (2023). Duygusal ihmal ve duygusal istismar ile bozulmuş yeme tutumları arasında aleksitiminin aracı rolü [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. Beykoz Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü, İstanbul.
- İbiloğlu, A., Atlı, A., Oto, R., & Özkan, M. (2018). Çocukluk çağı cinsel istismar ve ensest olgularına çok yönlü bakış. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, 10(1), 84-98.
- İşeri, M. (2014). Osmanlı çocuk koruma sistemi ve Darüleytamlar (1851-1923) [Master'sthesis, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Kırıkkale Üniversitesi.
- İzci, L. (2021). *Çocuk koruma politikalarının sembolik etkileşimcilik bakış ağısıyla analizi: Türkiye, İngiltere, İsveç örnekleri* [Doctoral dissertation, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Kırıkkale Üniversitesi.
- James Cook University. (2023). *Mixed methods study designs*. In *Introduction to Research Methods for Health Science*. JCU Pressbooks. Erişim Adresi: <https://jcu.pressbooks.pub/intro-res-methods-health/chapter/5-5-mixed-methods-study-designs/> Erişim Tarihi:01.07.2025
- Jassogne, C., & Zdanowicz, N. (2020). Real or virtual relationships: Does it matter to teens? *Psychiatria Danubina*, 32(Suppl. 1), 172-175.
- Johnson, R. B., Onwuegbuzie, A. J., & Turner, L. A. (2007). Toward a definition of mixed methods research. *Journal of Mixed Methods Research*, 1(2), 112–133.
- Kalaycı, A. R. (2011). *Tek ebeveynli aileler*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.

- Kandır, A., & Alpan, Y. (2008). Okul öncesi dönemde sosyal-duygusal gelişime anne-baba davranışlarının etkisi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 10(4), 33-38.
- Kapella, O., Rille-Pfeiffer, C., & Schmidt, E.-M. (2018). *Evaluierung des Bundes-Kinder- und Jugendhilfegesetzes (B-KJHG) 2013: Zusammenfassender Bericht aller Module und Beurteilung* (Forschungsbericht / Österreichisches Institut für Familienforschung an der Universität Wien, 29). Wien: Österreichisches Institut für Familienforschung an der Universität Wien. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-61201-4>
- Kara, E. (2023). Karma Araştırma Yönteminin Teorik Olarak ve Örnek Araştırmalarla İncelenmesi. *Girişimcilik İnovasyon Ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 7(13), 73-90.
- Karabekiroğlu, K. (2014). *Çocuğuma nasıl davranmalıyım? 2-15 yaş*. İstanbul: Say Yayınları.
- Karabeyeser, M. (2013). Üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumları ve stresli yaşam olaylarına göre psikolojik iyi oluşu (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karaçanta, H. (2009). Anne babanın çocuğa uyguladığı ceza ile çocuğun anne babaya karşı sevgisi arasındaki ilişki. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25, 41-49.
- Karadoğan, U. C. (2019). “Çocuk ve çocukluk” kavramının tarihsel süreçte değerlendirilmesi. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 4(7), 197-199.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayıncılık.
- Karataş, K. (2007). Türkiye’de çocuk koruma sistemi ve koruyucu aile uygulamaları üzerine bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 7-20.
- Kaya, M. (1997). Ailede anne-baba tutumlarının çocuğun kişilik ve benlik gelişimindeki rolü. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9, 193–204.

- Kaya, Ş. (2022). *Ebeveyn tutumlarının 7-12 yaş özel yetenekli çocukların sosyal becerilerine etkisi ve çocukların mizah becerilerinin aracı rolü* [Master'sthesis, KTO Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü]. KTO Karatay Üniversitesi.
- Kaya Kılıç, A. (2019). Tıbbi sosyal hizmet birimlerinde müracaatçılara yönelik yaşanan sorunlar, çözümsüzlükler ve öneriler: Antalya örneği. In *Sosyal Hizmet Sempozyumu 2019: Evrensel Değerler Işığında Sosyal Hizmet Uygulamalarında Çağı Yakalamak* Tam Metin Bildiri Kitabı, Başkent Üniversitesi Geliştirme Vakfı İktisadi İşletmesi, Ankara.
- Kaynar, D., & Yıldız, S. (2003). Çocuklardaki travmatik kazalar ile annelerin çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişki. *İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu Hemşirelik Dergisi*, 13(51), 3-24.
- Kent Kükürtcü, S. (2011). 5-6 yaş çocuklarının ailelerinin ve öğretmenlerinin kullandıkları disiplin yöntemlerinin çocuk hakları ile ilişkisini incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kernan, M., & Singer, E. (2013). *Erken çocukluk eğitim ve bakımında akran ilişkileri* (Çev. Tüfekci, A. & Deniz, Ü.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Keser, N., Odabaş, E., & Elibüyük, S. (2010). Ana-babaların çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi düzeylerinin incelenmesi. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 4(3), 150-157.
- Keten, D. (2017). *Korunmaya muhtaç çocuklar: Ankara çocuk evleri üzerine niteliksel bir araştırma* [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kılıç, A.F. & Uysal, İ. (2023). Temel İstatistik. [e-kitap]. (24.02.2025). kitap.epodder.org adresinden Şubat 2025 tarihinde alınmıştır.
- Kılıç, S., & Alkan, M. F. (2023). Okul öncesi çocuklarda yaşanan sorun durumları ve bu durumlara yönelik ebeveyn tepkilerinin incelenmesi. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 33-52.

- Kılıçarslan, S., & Atıcı, M. (2017). Ergenlerde görülen saldırgan davranışlarda ebeveyn ve ergenlere uygulanan psikoeğitim programının etkisinin incelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(1), 20-41. <https://doi.org/10.30803/adusobed.309066>
- Kılıçgün, M. Y. (2016). Perception of parental love in 4-6 year-old children. *The European Proceedings: Social and Behavioural Sciences*.
- Kımtır, N. (2015). İlgili anne-baba tutumları ve dindarlık: Üniversiteli gençler üzerinde ampirik bir araştırma. *Bilimname*, 29(2), 109-140. <https://doi.org/10.28949/bilimname.298566>
- Kırman, A., & Doğan, Ö. (2017). Anne-baba çocuk ilişkileri: Bir meta-sentez çalışması. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 4(1), 28-49.
- Kim, H. R., & Moon, S. H. (2023). Predictors for runaway behavior in adolescents in South Korea: National data from a comprehensive survey of adolescents. *Front Psychiatry*, 14, 1195378.
- Kirka, V., & Tamutiene, I. (2023). Exploring child participation in protecting them from maltreatment: Lithuanian insights. *Children and Youth Services Review*, 152. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2023.107080>
- Kocabıyık, M. O. (2019). *Cumhuriyet dönemi çocuk koruma politikaları* [Yüksek Lisans Tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Koçubaba, A. (2019). Üniversite öğrencilerinde mizah tarzları ve algılanan aile tutumlarının mükemmeliyetçilik üzerine etkisi (Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kol, E. (2009). *Türkiye’de sağlık işletmelerinde sosyal hizmet uygulamaları* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Koruyucu Aile Yönetmeliği. (2012). *Resmi Gazete*, 28497, 14 Aralık 2012.

- Köyceğiz, M., & Özbey, S. (2019). Okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlerin iletişim becerileri ile çocuklarının sosyal becerileri ve problem davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(3), 1707-1734.
- Küpelı, S., Kanbur, N., & Derman, O. (2003). Çocuk istismarı: Bir olgu sunumu. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 12(4), 129-130.
- Kütük, M. Ö., & Bilaç, Ö. (2017). Çocuklarda ve adölesanlarda duygusal istismar ve ihmal. *Türkiye Klinikleri J Child Psychiatry Special Topics*, 3(3), 181-187.
- Lamborn, S. D., Mounts, N. S., Steinberg, L., & Dornbusch, S. M. (1991). Patterns of competence and adjustment among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful families. *Child Development*, 62(5), 1049-1065. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1991.tb01588.x>
- Laursen, B., & Collins, W. A. (2004). Parent-child communication during adolescence. In A. L. Vangelisti (Ed.), *Handbook of family communication* (pp. 291-306). Lawrence Erlbaum Associates.
- Lavoie, J., Wyman, J., Crossman, A. M., & Talwar, V. (2018). Lie-telling as a mode of antisocial action: Children's lies and behavior problems. *Journal of Moral Education*, 47(1), 1-14. <https://doi.org/10.1080/03057240.2017.1405343>
- Lee, K. (2023). Effects of formal center-based care and positive parenting practices on children in foster care. *Child Abuse & Neglect*, 142(1). <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2022.105946>
- Lee, M. A. (2015). Emotional abuse in childhood and suicidality: The mediating roles of re-victimization and depressive symptoms in adulthood. *Child Abuse & Neglect*, 44, 130-139.
- Maccoby, E. E., & Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. In P. H. Mussen & E. M. Hetherington (Eds.), *Handbook of child psychology: Socialization, personality, and social development* (pp. 1-101). Wiley.

- Magpantay, M. J., Malabrigo, P., Malijan, R. J., & Manarin, M. G. (2014). Behavioral problems and coping strategies of selected adolescents belonging to a broken family. *CAM Research Journal*, 2(1), 112-130.
- Mah, J. W., & Johnston, C. (2012). Cultural variations in mothers' acceptance of and intent to use behavioral child management techniques. *Journal of Child and Family Studies*, 21(3), 486-497. <https://doi.org/10.1007/s10826-011-9502-z>
- Malgaz Güçlü, D., & Acemioğlu, R. (2020). Erken çocukluk döneminde yaşanan fiziksel istismar: Nitel bir araştırma. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(4), 97-111.
- Martinez, R. J. (2006). Understanding run away teens. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, 19(2), 77-88.
- McIntosh, B. J. (1989). Spoiled child syndrome. *American Academy of Pediatrics*, 83(1), 108-115.
- McLaughlin, D. P., & Harrison, C. A. (2006). Parenting practices of mothers of children with ADHD: The role of maternal and child factors. *Child and Adolescent Mental Health*, 11(2), 82-88.
- Mefford, R. L. (2022). *ABD ve Türkiye'de evlat edinme sisteminin toplumsal dinamikleri: Karşılaştırmalı bir analiz* [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Mehdiyev, G. (2018). Çocuk ile iletişim: İnsan yetiştirmek. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16). <https://doi.org/10.29029/busbed.424732>
- Metin, T. (2021). *Yetişkinlerde çocukluk dönemi algılanan ebeveyn tutumları, yeme tutumları ve narsistik kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Gedik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Mızrakçı, Ş. (1994). *Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarına etki eden faktörler: Demografik özellikleri, kendi yetiştirilmiş tarzları, çocuk gelişimine ilişkin bilgi düzeyleri ve çocuğun mizacına ilişkin algıları* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Mogutova, O. A. (2020). Consequences of verbal deviations in the sociocultural behavior of modern youth. *Advances in Economics, Business and Management Research*, 128, 1150-1154.
- Moss, H. B., Kirisci, L., Gordon, H. W., & Tarter, R. E. (1994). A neuropsychologic profile of adolescent alcoholics. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 18(1), 159-163. <https://doi.org/10.1111/j.1530-0277.1994.tb01077.x>
- Mutlu, E. (2013). Madde bağımlılığında ailenin rolü. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, (2), 13-17.
- Nasıroğlu, S. (2017). Sağlık tedbiri alınan çocuk ve ergenlerin ruhsal açıdan değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 42(3), 484-489. <https://doi.org/10.17826/cutf.296421>
- Nelson, J. A., O'Brien, M., Calkins, S. D., & Keane, S. P. (2013). Mothers' and fathers' negative responsibility attributions and perceptions of children's problem behavior. *Personal Relationships*, 20(4), 719-727.
- Newcomb, M. D., & Bentler, P. M. (1989). Substance use and abuse among children and teenagers. *American Psychologist*, 44(2), 242-248. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.44.2.242>
- Nieman, P., & Shea, S. (2004). Effective discipline for children. *Paediatric Child Health*, 9(1), 37-41. <https://doi.org/10.1093/pch/9.1.37>
- Nix, R. L., Pinderhughes, E. E., Dodge, K. A., Bates, J. E., Pettit, G. S., & McFadyen-Ketchum, S. A. (1999). The relation between mothers' hostile attribution tendencies and children's externalizing behavior problems: The mediating role of mothers' harsh discipline practices. *Child Development*, 70(4), 896-909.
- Ntumi, S. (2021). Reporting and interpreting one-way analysis of variance (ANOVA) using a data-driven example: A practical guide for social science researchers. *Journal of Research in Educational Sciences*, 12(1), 23-31.

- O' Dougherty Wright, M., Crawford, E., & Del Castillo, D. (2009). Childhood emotional maltreatment and later psychological distress among college students: The mediating role of maladaptive schemas. *Child Abuse&Neglect*, 33(1), 59-68.
- Okumuş, V. (2018). *Çocukların sosyal medya kullanımları ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Orhaner, G. (2018). *Yetişkin bireylerde algılanan duygusal istismar ile benlik saygısı arasındaki ilişki* [Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi]. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Osmanoğlu Arıtürk, E. (1995). *Türk Medeni Kanununa göre evlat edinme* [Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Öğüt, O., Dursun, Y., Şişmanlar, Ş. G., Coşkun, A., & Sarı, U. (2020). Suça sürüklenen çocukların sosyo-demografik özellikleri, algılanan aile işlevselliğinin ve anne-baba tutumlarının suça sürüklenme üzerine etkisinin değerlendirilmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 21(5), 531-536.
- Özalp, A. (2009). *Çocuk ve aile psikolojisi*. İstanbul: Sepya Yayıncılık.
- Özbay, A., Aşağıdağ, R., & Eker, E. (2023). The effects of the child physical abuse on the children's mental health. *Journal of Experimental and Clinical Medicine*, 41(1), 192-200.
- Özbesler, C., & İçağasıoğlu Çoban, A. (2010). Hastane ortamında sosyal hizmet uygulamaları: Ankara örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 21(2), 31-46.
- Özdemir, M. (2016). Türk Medeni Kanunu'nun çocuk koruma alanındaki etkileri. *Hukuk ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 45-56.
- Özdemir, N., Sefer, N., & Türkdogan, D. (2008). Bir sosyal sorumluluk projesi örneği: "Korunmaya muhtaç çocuklar". *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(2), 283-305.
- Özdemir, S. (2020). Çocuk refahının önemi ve ilkeleri. *Sosyal Hizmetler Dergisi*, 1(1), 10-25.

- Özel, E., & Zelyurt, H. (2016). Anne baba eğitiminin aile çocuk ilişkilerine etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, (36).
- Özmen, S. K. (2004). Aile içinde öfke ve saldırganlığın yansımaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2), 27-39.
- Öztürk, M. (2011). Çocuk hakları açısından çocuk ihmali ve istismarı: Anne, baba ve öğretmenler için el kitabı. İçinde G. Balkır (Ed.), *Çocuk ihmal ve istismarının medeni hukuk boyutu* (ss. 144-145). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Öztürk, M. (2011). Çocuk hakları açısından çocuk ihmali ve istismarı: Anne, baba ve öğretmenler için el kitabı. İçinde S. Hergüner (Ed.), *Duygusal istismar ve ihmal* (ss. 41). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Pathak, V., Bijayini, J., & Sanjay, K. (2013). Qualitative research. *Perspectives in Clinical Research*, 4(3), 192. <https://doi.org/10.4103/2229-3485.115389>
- Pelendecioğlu, B., & Bulut, S. (2009). Çocuğa yönelik aile içi fiziksel istismar. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi*, 9(1), 49-62.
- Piko, B. F., & Balázs, M. A. (2012). Control or involvement? Relationship between authoritative parenting style and adolescent depressive symptomatology. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 21(3), 149-155. <https://doi.org/10.1007/s00787-012-0261-4>
- Polat, O. (2017). *Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı tanımlar – I*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Rae, N., Litrownik, A. J., & Landsverk, J. A. (2000). Children and youth in foster care: Disentangling the relationship between problem behaviors and number of placements. *Child Abuse & Neglect*, 24(10), 1363-1374. [https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(00\)00189-7](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(00)00189-7)
- Rayana, S., & Atak, H. (2022). Gestalt terapi perspektifinden güncel ebeveynlik yaklaşımları: Pozitif, bağ odaklı ve yeterince iyi ebeveynlik. *Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Dergisi (Journal of New Approaches in Education)*, 5(2), 101-114.

- Ren, L., & Edwards, C. P. (2015). Pathways of influence: Chinese parents' expectations, parenting styles, and child social competence. *Early Child Development and Care*, 185(4), 614-630. <https://doi.org/10.1080/03004430.2014.944908>
- Ricciardelli, L. A., Nackerud, L., Quinn, A. E., Sewell, M., & Casiano, B. (2020). Social media use, attitudes, and knowledge among social work students: Ethical implications for the social work profession. *Social Sciences & Humanities Open*, 2(1). <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2019.100008>
- Rubin, K. H., Coplan, R., Chen, X., Bowker, J., & McDonald, K. L. (2011). Peer relationships in childhood. *Developmental Science: An Advanced Textbook Edition*, 6, 469-512.
- Rubin, K. H., & Chung, O. B. (Eds.). (2006). *Parenting beliefs, behaviors, and parent-child relations: A cross-cultural perspective*. New York: Psychology Press.
- Sabey, A. K., Rauer, A. J., Haselschwerdt, M. L., & Volling, B. (2018). Beyond "lots of hugs and kisses": Expressions of parental love from parents and their young children in two-parent, financially stable families. *Family Process*, 57(3), 737-751.
- Sağlam, M., & Aral, N. (2016). Tarihsel süreç içerisinde çocuk ve çocukluk kavramları. *Çocuk ve Medeniyet*, 2016/2, 43-56.
- Sağlam, R. (2019). *Türk medeni hukukunda evlat edinme* [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Sak, R., Şahin Sak, İ., Atı, S., Şahin, B. (2015). Okul Öncesi Dönem: Anne Baba Tutumları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(3), 972-991. <https://doi.org/10.17860/efd.33313>
- Salim, M. (2011). *Geçmişten günümüze Türkiye'de çocuk koruma politikaları ve sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kurumu* [Yüksek lisans tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Saputri, A. I., & Widayarsi, C. (2021). Application of reward and punishment to develop disciplinary behavior of early childhood. *Early Childhood Research Journal*, 4(1), 1-30.

- Sarı, U. (2018). *Kocaeli Üniversitesi Çocuk Ergen Psikiyatrisine Başvuran Sağlık Tedbirli Hastaların Sosyo-Demografik Risk Faktörlerinin ve Ruhsal Tanılarının İncelenmesi* [Uzmanlık Tezi]. Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Kocaeli Üniversitesi.
- Sayar, K., & Bağlan, F. (2013). *Koruyucu psikoloji*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Saygı, D., & Uyanık Balat, G. (2013). Anasınıfına devam eden çocukları olan annelerin çocukları ile ilişkilerinin incelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 10(1), 844-862.
- Sayın, K., & Paslı, F. (2021). Almanya, İngiltere ve Türkiye'nin koruyucu aile sistemlerinin karşılaştırılması. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 194-215.
- Schene, P. A. (1998). Past, present, and future roles of child protective services. In *Protecting Children from Abuse and Neglect*, 8(1).
- Selwyn, J. (2017). The adoption of looked-after maltreated children in England: Challenges, opportunities and outcomes. *Developing Practice: The Child, Youth and Family Work Journal*.
<https://search.informit.com.au/browseJournalTitle;res=IELHSS;issn=1445-6818>
- Seven, S. (2007). Ailesel faktörlerin altı yaş çocuklarının sosyal davranış problemlerine etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 51, 477-499.
- Sıtkı Özkul, B. (2010). Turfan Uygurlarından kalan bir belge tanıklığında Uygurlarda evlat edinme geleneği. III. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi TUDOK 2010 (ss. 909-918), İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul.
- Soenens, B., & Vansteenkiste, M. (2010). A theoretical upgrade of the concept of parental psychological control: Proposing new insights on the basis of self-determination theory. *Developmental Review*, 30(1), 74–99. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2009.11.001>
- Sosyal ve ekonomik destek hizmetlerinin değerlendirilmesi projesi araştırma sonuç raporu. (2014). Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/profile/kasim-karatas->

2/publication/349641427_sosyal_ve_ekonomik_destek_hizmetlerinin_degerlendirilmesi_projesi_arastirma_sonuc_raporu/links/60394f8e299bflcc26f40fb1/sosyal-ve-ekonomik-destek-hizmetlerinin-degerlendirilmesi-projesi-arastirma-sonuc-raporu.pdf

Soylu, Z. V. (2019). *Türkiye’de çocuk koruma politikaları ve 2000 sonrası uygulanan yeni modeller* [Yüksek lisans tezi]. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.

Statham, J., & Chase, E. (2010). Childhood wellbeing: A brief overview (Briefing Paper 1). Childhood Wellbeing Research Centre.

Steinberg, L., Elmen, J. D., & Mounts, N. S. (1989). Authoritative parenting, psychosocial maturity, and academic success among adolescents. *Child Development*, 60(6), 1424-1436.

Steinberg, L., Lamborn, S. D., Darling, N., Mounts, N. S., & Dornbusch, S. M. (1994). Over-time changes in adjustment and competence among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful families. *Child Development*, 65(3), 754–770.

Steven, L. R. (2003). Expressions of love between parents and children: A factor-analytic study of perceptions relative to age and gender. *Human Communication Studies*, 31, 191–208.

Stouthamer-Loeber, M., & Loeber, R. (1986). Boys who lie. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 14(4), 551–564.

Sunar, D., & Fişek, G. O. (2005). Contemporary Turkish families. In G. Misra (Ed.), *Families in the New Millennium: Patterns and Perspectives* (pp. 169–183).

Sümer, N., & Güngör, D. (1999). Anne-baba tutumlarının bağlanma stilleri, benlik gelişimi ve kişilerarası ilişkiler üzerindeki etkileri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(44), 35–58.

Şahin, S., & Aral, N. (2012). Aile içi iletişim. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 55-66.

Şen, M. (2011). Türkiye’de ergen profili. *Aile, Toplum ve Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, 27(7), 89-102.

- Şenocak, H. (2006). Korunmaya muhtaç çocuklara sağlanan bakım yöntemleri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 51, 177-228.
- Şimşek, C. (2022). *Hakkında sağlık tedbiri kararı verilmiş olan çocukların damgalanma deneyimleri üzerine nitel bir araştırma* (Yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.
- Talwar, V., Lavoie, J., Gomez-Garibello, C., & Crossman, A. M. (2017). Influence of social factors on the relation between lie-telling and children's cognitive abilities. *Journal of Experimental Child Psychology*, 159, 185-198.
- Tamkoç, B. (2017). *SED (Sosyal ve Ekonomik Destek) hizmetinden yararlanan çocukların özelliklerinin incelenmesi ve hizmet sürecinin değerlendirilmesi* [Yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tan, T. X., Major, D., Marn, T., Na, E., & Jackson, A. L. (2015). Adopted children's country of origin and post-adoption parent-child relationship quality: Findings from the United States National Survey of Adoptive Parents. *Children and Youth Services Review*, 48, 117-125. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2014.12.001>
- Tapçan, K. T. (2002). Ebeveyn tutumları ile ilköğretim 6-7 ve 8. sınıf öğrencilerinin denetim odağı ilişkisi (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tarhan, N. (2010). *Son Sığınak Aile*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Taşdan, D. (2009). *Çocuk ve Şiddet*. İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı.
- Tezel, Z., Demirel, B., & Kaya, Z. Ş. (2018). Ailelerin koruyucu aile olmaya karar vermelerinde etkili olan etmenler: Öz ile koruyucu aile olmanın anlam ve önemi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 19(43), 15-36.
- Tezel Şahin, F., & Özyürek, A. (2008). 5-6 yaş grubu çocuğa sahip ebeveynlerin demografik özelliklerinin çocuk yetiştirme tutumlarına etkisinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3), 395-414.

Thompson, H. M., Colvin, M. L., Cooley, M. E., &Womack, B. (2022). Factors predicting service referrals for youth in the child welfare system. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 39, 261-277.

Tıbbi Sosyal Hizmet Uygulama Yönergesi. Erişim Adresi: <https://dosyasb.saglik.gov.tr/Eklenti/1349,img071372pdf.pdf?0>. Erişim Tarihi: 19.12.2022.

Tomakin, D. (2025). *Sağlık tedbiri kararı verilen çocukların yaşadığı süreçle ilgili bir değerlendirme çalışması: İstanbul il örneği* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Sosyal Hizmet Yüksek Lisans Programı.

Townsend, E., Ness, J., Waters, K., Rehman, M., Kapur, N., Clements, C., Geulayov, G., Bale, E., Casey, D., &Hawton, K. (2022). Life problems in children and adolescents who self-harm: Findings from the multicenter study of self-harm in England. *Child and Adolescent Mental Health*, 27(4), 352-360.

Tschan, T., Schmid, M., &In-Albon, T. (2015). Parenting behavior in families of female adolescents with nonsuicidal self-injury in comparison to a clinical and a nonclinical control group. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 9(17). <https://doi.org/10.1186/s13034-015-0046-4>

Tuncer, B., & Erdoğan, T. (2018). Korunmaya muhtaç çocuklar ve korunmaya muhtaç çocuklara sağlanan bakım yöntemleri. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 515-527. <http://dx.doi.org/10.21733/ibad.417251>

Tunçer, P. (2019). Amerika Birleşik Devletleri'nde çocuk koruma hizmetlerinin kısa tarihi. *The Journal of Social Sciences*, 6(37), 46-65.

Tut, B. (2021). Algılanan ebeveyn tutumları ve bireysel değerler ile depresyon arasındaki ilişkinin üniversite öğrencilerinde incelenmesi [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. İstanbul Kent Üniversitesi, İstanbul.

Tümkaya, S. (2001). Hastalık yönetimi ve sosyal çalışmacılar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 12(3), 59-63.

Türk Ceza Kanunu. (2004). Resmi Gazete, 5237, 26 Eylül 2004.

- Türker, A. (2021). Ergenlerde çocukluk çağı travma yaşantıları ve bağlanma stillerinin aldıkları depresyon tanısı şiddetiyle ve aile tutumları ile ilişkisini inceleme [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Türkiye Aile Yapısı Araştırması Tespitler, Öneriler. (2006). Erişim Adresi: <https://ekutuphane.aile.gov.tr/media/yijg1qpb/türk-aile-yapısı-araştırması.pdf>. Erişim Tarihi: 11.07.2024.
- Türkiye’de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması Özet Raporu. (2010). Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve UNICEF. Ankara.
- Türkkan, T., Odacı, H., & Bülbül, K. (2020). Çocuk istismarı ve ihmalini anlamak: Ekolojik bir yaklaşım. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(2), 447-467. <https://doi.org/10.33417/tsh.847467>.
- Tüzün Özçiçek, Y. (2023). Çocukluk çağı travması ile yakın ilişkilerde görülen duygusal istismar arasındaki ilişkide yaşantısal kaçınmanın aracı rolü [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Twenge, J. M., Haidt, J., Blake, A. B., McAllister, C., Lemon, H., & Le Roy, A. (2021). World wide increases in adolescent loneliness. *Journal of Adolescence*, 93, 257-269. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2021.06.006>.
- Uluslararası Çocuk Mevzuatı. (2013). Erişim Adresi: http://cohun.giresun.edu.tr/Files/ckFiles/cohum-giresun-edu-tr/dokuman_5.pdf. Erişim Tarihi: 19.12.2022.
- UNICEF. (t.y.). Keeping families together. Retrieved July 20, 2024, from <https://www.unicef.org/eca/childprotection/keeping-families-together>.
- U.S. Department of State, Bureau of Consular Affairs. (2022). Adoption statistics. Retrieved July 23, 2024, from https://travel.state.gov/content/travel/en/Intercountry-Adoption/adopt_ref/adoption-statistics-esri.html.
- Ünal, V. (2012). Osmanlının son dönemlerinde korunmaya muhtaç çocuklar için kurulan sosyal hizmet kuruluşları. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 36(2).

- Valle, J. F., Canali, C., Bravo, A., & Vecchiato, T. (2013). Child protection in Italy and Spain: Influence of the family-supported society. *Psychosocial Intervention*, 22(3), 227-237.
- Vissing, Y. M., Straus, M. A., Gelles, R. J., & Harrop, J. W. (1991). Verbal aggression by parents and psychosocial problems of children. *Child Abuse&Neglect*, 15(3), 223-238.
- Wandersman, L. P., Wandersman, A., & Kahn, S. (1980). Social support in the transition to parenthood. *Journal of Community Psychology*, 8, 332-342.
- Yalçın, A. (2011). Çocuk Koruma Kanunu Kapsamında Korunmaya Muhtaç Çocukların Gelecek Kaygılarının İncelenmesi (Afyonkarahisar Örneği) [Yüksek lisans tezi]. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Yaman Bozdemir, K. N. (2019). Erken çocukluk dönemi resim eğitiminde çocukların gelişim süreçleri ve aile tutumları [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yani, J. (2022). The concept of family: Perspectives of Spanish young people in foster care. *Child & Family Social Work*, 1-12.
- Yaprak, B. (2007). İlköğretim öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumunun diskriminant analizleriyle belirlenmesi ve benlik saygısı ile olan ilişkisinin değerlendirilmesi üzerine bir uygulama [Yüksek lisans tezi]. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yavuzer, H. (2011). Yaygın anne baba tutumları. In *Çocuk ve ergen eğitiminde anne baba tutumları* (pp. 8-24). Timaş Yayınları, İstanbul.
- Yavuzer, H. (2015). Çocuk ve ergenle iletişim nasıl kurulur? (Ö. Çakkal, Yay. Koord.). *İstanbul Medipol Üniversitesi Ana Baba Okulu Sunum Özetleri*. İstanbul: Medipol Üniversitesi, ss. 13-21.
- Yazıcı, E. (2014). Türkiye’de çocuk koruma sistemi ve koruyucu aile bakım yönteminde yeni yaklaşımlar. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), 247-270.

- Yektaş, Ç., Bildik, T., Özbaran, N. B., Köse, S., & Erermiş, S. (2014). Depresif kız ergenlerde intihar davranışının klinik özellikleri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 21, 33-44.
- Yeniyol, K. (2019). Çocuk Koruma Kanununda Yer Alan Tedbirlerin Çocuk Sağlığına Etkisi [Yüksek lisans tezi]. Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldırım alp, S., & Hız, Ö. (2018). Türkiye’de çocuk refahı bağlamında korunmaya muhtaç çocuklara sunulan bir hizmet: Koruyucu aile hizmeti. *Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1), 95-114.
- Yıldız, E., & Erci, B. (2013). Anne baba tutumları ile adölesan saldırganlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1(3), 6-11.
- Yılmaz, A. (2000). Anne baba tutum ölçeğinin güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 7(3), 160-173.
- Yılmaz, F. K., Ergelen, M., Bilici, R., & Akülker, G. (2021). Alkol ve madde kullanım bozukluğu olan ebeveynlerin çocuklarında karşılaşılan davranış sorunları. *Bağımlılık Dergisi*, 22(4), 455-464.
- Yılmaz, K. (2013). Bireylerin evlat edinme ve evlat edinme hizmetine karşı bilgi ve tutumları [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Yiğit, R. (2005). Çocukların cinsel istismarı ve ensest. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(3), 90-100.
- Yin, S. (2024). Risks and challenges of living in institutions: Voices from young people with care experience in China. *Children and Youth Services Review*, 163. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2024.107776>
- Yolcuoğlu, İ. G. (2009). Türkiye’de çocuk koruma sisteminin genel olarak değerlendirilmesi. *Aile ve Toplum*, 5(18), 43-58.

- You, S. (2011). Peer influence and adolescents' school engagement. *Procedia –Social and Behavioral Sciences*, 29, 829–835.
- Yörükoğlu, A. (2000). *Değişen toplumda aile ve çocuk*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yurtsever, M. (2009). Ebeveyn çocuk hakları tutum ölçeğinin geliştirilmesi ve anne babaların çocuk haklarına yönelik tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi [Doktora tezi]. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Yüksel, R., & Demircioğlu, H. (2019). Annelerin farklı kültürde çocuk yetiştirmeye yönelik görüşlerine ilişkin nitel bir araştırma: Amsterdam örneği. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 171-187.
- Zengin, O. (2011). Sosyal hizmetin sağlık hizmetlerinin sunumundaki rolü. *Konuralp Tıp Dergisi*, 3(3), 29-34.
- Zengin, O., & Çalış, N. (2017). Sosyal hizmet uzmanlarının mesleki uygulamaları ve çalışma koşulları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 28(1), 47-67.
- Zevkliler, A. (1968). Türk hukukunda korunmaya muhtaç çocuklar. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25(1), 173-236.
- Zhao, F., Hämmäläinen, J. E. A., & Chen, H. L. (2017). Çin'de çocuk koruma: Sosyal hizmet alanından değişen politikalar ve tepkiler. *Uluslararası Sosyal Refah Dergisi*, 26(4), 329-339. <https://doi.org/10.1111/ijsw.12268>
- Zolten, K., & Long, N. (2006). Parent/child communication. *Department of Pediatrics, University of Arkansas for Medical Science*, 1-9.

EKLER LİSTESİ

EK1: Anne Baba Tutum Ölçeği İzin Belgesi

EK2: Nitel Araştırma Soruları

EK3: Anne Baba Tutum Ölçeği

EK1: Anne Baba Tutum Ölçeği İzin Belgesi

Merhaba Sayın Hocam,

Ben Uşak Üniversitesi Sosyal Hizmet Yönetimi Yüksek Lisans öğrencisiyim. Yüksek Lisans tez çalışmamda izniniz ve bilginiz dahilinde hazırlamış olduğunuz Anne Baba Tutum Ölçeğini kullanmak istiyorum. İyi çalışmalar dilerim.

Alıcı: ben ▼

21 Ara 2022 Çar 17:43 ☆ ↶ ⋮

Merhaba Asiye,

Anne- Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ) 10-18 yaşlarındaki çocuklar için uygundur. Çalışmanızın örneklemi bu yaş grupları arasındaysa, ABTÖ'ü kullanabilirsiniz. Çalışma makale haline getirilmiştir, aşağıda paylaştım. Ekte ölçek ve ilgili bilgiler yer almaktadır. Başarılar dilerim,
Prof. Dr. Ayşen Güre

Yılmaz, A. (2000). Anne-Baba Tutum Ölçeği'nin güvenirlik ve geçerlik çalışması. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 7(3),160-172.

EK2: Nitel Araştırma Soruları

SOSYO- DEMOGRAFİK SORULAR

1. Sağlık tedbirli çocuğunuzun cinsiyeti nedir?
 - a. Kız b. Erkek
2. Çocuğun yaşı?
3. Sizin yaşıınız?
4. Velayet, vesayet durumu var mıdır? Varsa kimde olduğunu söyler misiniz?
5. Eğitim durumunuz?
6. Ekonomik durumunuz?
7. Medeni durumunuz?
8. Kaç çocuğunuz var ? Cinsiyeti ve yaşı ile birlikte söyler misiniz?
9. Çocuğunuz Çocuk Psikiyatri doktoru tarafından ne kadar süredir takip ediliyor?
10. Çocuğunuz daha önce kurum bakımında kaldı mı? Kaldı ise ne kadar süre kaldığı

Çocuk ve Ebeveyn Davranışlarını Tanımaya Yönelik Sorular

1. Çocuğunuzun bakımı, yetiştirilmesi ile ilgili birinden yardım aldınız mı, aldıysanız kimden olduğunu söyler misiniz?
2. Çocuğunuzda değiştirme şansınız olsa hangi davranışlarını değiştirmeyi isterdiniz?
3. Çocuğunuzla tartışmalarınızın genel konusu ne üzerine olur? Tartışma sonunda sizin ve çocuğunuzun tepkisi nasıl olur?
4. Kendi sosyal çevreniz var mı? Onlarla iletişiminizi nasıl değerlendirirsiniz?
5. Çocuğunuzla iletişimini zorlaştıran ve kolaylaştıran etkenler nelerdir?
6. Çocuğunuza yönelik beklentilerinizin karşılanmadığını düşündüğünüz durumlar var mı?
7. Çocuğunuzun hangi davranışı sizi sinirlendirir? Ona karşı tepkinizi nasıl gösterirsiniz?
8. Ona karşı sevginizi gösterebiliyor musunuz? Evet ise nasıl gösteriyorsunuz?

Anne Baba Tutumuna İlişkin Sorular

1. Çocuğunuzla iletişiminizi nasıl değerlendirirsiniz?

2. Çocuğunuzun sosyal çevresini biliyor musunuz? Sosyal çevresine yönelik onaylamadığınız durumlar nelerdir?
3. Belli kısıtlama ve kurallarınız var mı?

Evet ise;

- a) Evde uygulanan kurallar nelerdir?
- b) Evde disiplini sağlamak adına koyduğunuz kurallar konusunda nasıl bir yol izlersiniz? (ödül-ceza, ilgisiz vs.)
4. Birlikte nasıl vakit geçiriyorsunuz?
5. Çocuğunuzla iletişiminizde ona nasıl yaklaşmanız gerektiği ile ilgili bilgi eksikliği yaşadığınız oluyor mu? Hangi konularda bilgi eksikliği yaşadığınızı düşünüyorsunuz?
6. Çocuğunuz ile ilgili onun hangi davranışları karşısında çaresiz hissediyorsunuz?(sinirlilik, öfke,depresyon, yanlış arkadaş seçimleri vb.) Ona bu konuda nasıl yaklaşıyorsunuz?
7. Kendi ebeveyn tutumunuzu değerlendirdiğinizde nasıl olduğunuzu söyleyebilirsiniz? (baskıcı, izin veren, demokratik,ilgisiz vd.)

EK3: Anne-Baba Tutum Ölçeği

Lütfen aşağıdaki sorulara kendi **anne** ve **babanızı** düşünerek dikkatle okuyunuz. Aşağıdaki durumun anne ve babanızın davranışına ne kadar benzediğini düşünün.

Eğer **TAMAMEN BENZİYORSA** aşağıdaki cümlelerin başındaki kutunun içine **4**;

BİRAZ BENZİYORSA 3;

BENZEMİYORSA 2;

HİÇ BENZEMİYORSA 1 yazınız.

	1.	Herhangi bir sorunun olduğunda, eminim annem ve babam bana yardım ederler.
	2.	Annem ve babam büyüklerle tartışmamam gerektiğini söylerler.
	3.	Annem ve babam yaptığım her şeyin en iyisini yapmam için beni zorlarlar.
	4.	Annem ve babam herhangi bir tartışma sırasında başkalarını kızdırmamak için, susmam gerektiğini söylerler.
	5.	Annem ve babam bazı konularda “ sen kendin karar ver ” derler.
	6.	Derslerimden ne zaman düşük not alsam, annem ve babam kızar.
	7.	Ders çalışırken anlayamadığım bir şey olduğunda, annem ve babam bana yardım ederler.
	8.	Annem ve babam kendi görüşlerinin doğru olduğunu bu görüşleri onlarla tartışmamam gerektiğini söylerler.
	9.	Annem ve babam benden bir şey yapmamı istediklerinde, niçin bunu yapmam gerektiğini de açıklarlar.
	10.	Annem ve babamla her tartıştığım da bana “ büyüdüğün zaman anlarsın ” derler.
	11.	Derslerimden düşük not aldığım da, annem ve babam beni daha çok çalışmam için desteklerler.
	12.	Annem ve babam yapmak istediklerim konusunda kendi kendime karar vermeme izin verirler.
	13.	Annem ve babam arkadaşlarımı tanırlar.
	14.	Annem ve babam istemedikleri bir şey yaptığım da, bana karşı soğuk davranırlar ve küserler.
	15.	Annem ve babam sadece benimle konuşmak için zaman ayırırlar.
	16.	Derslerimden düşük notlar aldığım da, annem ve babam öyle davranırlar ki suçluluk duyar ve utanırım.
	17.	Ailemle birlikte hoşça vakit geçiririz.
	18.	Annemi ve babamı kızdıracak bir şey yaptığım da, onlarla birlikte yapmak istediğim

☐

şeyleri yapmama izin vermezler.

Aşağıdaki her ifadenin yanında bulunan kutulardan sadece size uygun olanın içine çarpı(X) işareti koyunuz.

19. Genel olarak annen ve baban okul zamanı hafta içinde gece arkadaşlarıyla bir yere gitmene izin verirler mi?

Evet

☐

Hayır

☐ 7

Eğer cevabınız **Evet** ise, aşağıdaki soruyu cevaplayınız.

Hafta içinde en geç saat kaç kadar gece dışarıda kalmanıza izin verilir (Pazartesi-Cuma arası)?

8:00'den önce	6	10:00 – 10:59 arası	3
8:00 – 8:59 arası	5	11:00 ya da daha geç	2
9:00 – 9:59 arası	4	İstediğim saate kadar	1

20. Genel olarak annen ve baban hafta sonları gece arkadaşlarıyla bir yere gitmene izin verirler mi?

Evet

☐

Hayır

☐ 7

Eğer cevabınız **Evet** ise, aşağıdaki soruyu cevaplayınız.

Haftanın Cuma ya da Cumartesi akşamları en geç saat kaç kadar gece dışarıda kalmanıza izin verilir .

8:00'den önce	6	10:00 – 10:59 arası	3
8:00 – 8:59 arası	5	11:00 ya da daha geç	2
9:00 – 9:59 arası	4	İstediğim saate kadar	1

Annen ve baban aşağıdakileri öğrenmek için ne kadar çaba gösterirler?

Hiç çaba göstermez Çok az çaba gösterir Çok çaba gösterir

21. Eğer gece bir yere gittiysen nereye gittiğini,
 22. Boş zamanlarınızda ne yaptığını,
 23. Okuldan çıktıktan sonra ne yaptığını,

1	2	3

Annen ve babanın aşağıdakiler hakkında ne kadar bilgileri vardır?

Bilgileri yoktur Çok az bilgileri vardır Çok bilgileri vardır

24. Eğer gece bir yere gittiysen nereye gittiğin,
 25. Boş zamanlarınızda ne yaptığın,
 26. Okuldan çıktıktan sonra nereye gittiğin,

1	2	3